

НАШ КРАЙ

ШТОМЕСЯЧНІК
Ц.Б.КРАЯЗНАЎСТВА
ПРЫ ІНСТЫТУЦЕ
БЕЛАРУСКАЙ
КУЛЬТУРЫ

№ 11 (26)

1927 г.

ЛІСТАПАД

М Е Н С К

ПРЫМАЕЦЦА ПАДПІСКА на 1927-8 г.

НА ПОПУЛЯРНА-НАВУ-
КОВЫ КРАЯЗНАЎЧЫ
ЧАСОПІС

„Наш Край“

„Наш Край“ зьмяшчае артыкулы популярна-навуковага ха-
рактару па ўсіх галінах краязнаўства ў БССР.

„Наш Край“ зьмяшчае кіраўнічыя ўказаньні: анкеты, про-
грамы, інструкцыі і мэтадычныя артыкулы па
краязнаўстве.

„Наш Край“ дае на сваіх старонках адбітак працы ўсіх края-
знаўчых арганізацый БССР.

„Наш Край“ павінен быць у кожнай школе, народме, хаце-чы-
тальні, клубе і бібліотэцы.

„Наш Край“ павінен быць настольнай кнігай кожнага края-
знаўцы.

Умовы падпіскі: На год . . 5 р. — к. | На 3 м-цы 1 р. 40 к.
На паўгода 2 р. 75 к. | На 1 месяц — р. 50 к.

ПАДПІСКА ПРЫМАЕЦЦА: у рэдакцыі часопісу „Наш Край“ (Менск,
Рэволюцыйная № 21, Інбелкульт), у ва ўсіх паштовых аддзяленьнях,
у раённых і акруговых краязнаўчых арганізацыях і ў ва ўсіх кнігар-
нях Бел. Дзярж. Выдав. і інш.

НАШ КРАЙ* прадаецца: у Цэнтральным Бюро Краязнаўства пры
Інбелкульце, у ва ўсіх аддзяленьнях БДВ і ў ва ўсіх аддзяленьнях і
кнігарнях іншых выдавецтваў.

Выпісваць можна поўн. комплекты часопісу „Наш Край“ ад 1-га ну-
мару да канца 1927 г. са зніжкай 30%—за 6 руб.

Апрача гэтага ў ЦБК прадаюцца:

„Працы I ўсебеларускага Краязнаўчага Зьезду“—50 кап.

„Працы II ўсебеларускага Краязнаўчага Зьезду“—50 кап.

У хуткім часе выходзіць з друку I частка „Апісаньне Асіпавіцкага раёну“.
(Алдзел „Прырода“).

ВЫДАЊНІ АКТУГОВЫХ КРАЯЗНАЎЧЫХ ТАВАРЫСТВАЎ.

Выдаўні Віцебскага Акруговага Таварыства Краязнаўства.

Крашаніна, Фурман, І. Матар’ялы да гісторыі яе ў Віцебшчыне. Пад рэ-
дакцыяй і з прадмоваю М. Касцяровіча. 64 ст. 15 таб. Віцебск, 1925 г.—80 к.
Віцебшчына. Пад рэдакцыяй М. Касцяровіча. Непэрыодычны орган Віцеб-
скага Акруговага Таварыства Краязнаўства. Т. I. з малюнкамі. 220 ст. Ві-
цебск, 1925 г.—80 к.

Крашаніна, (набіванка). Шлюбскі, А. Пад рэдакцыяй і з прадмай
М. Касцяровіча. 32 ст. 13 мал. Віцебск. 1926 г.—30 к.

Віцебск у граюрах Юдовіна. Фурман, І. Пад рэдакцыяй і з прад-
моваю М. Касцяровіча. 3 малюнкамі. Віцебск, 1926 г. 1 р.

Віцебскі краёвы слоўнік (Матар’ялы). Касцяровіч, М. І. Пад рэдак-
цыяй М. Я. Байкова і проф. Бр. І. Эпімаха-Шпылы. 371, ст. XXII
Віцебск, 1926/27 г. 3 р. 50 к.

Выдаўні Магілёўскага Акруговага Таварыства Краязнаўства.

Магілёўшчына. Непэрыодычны орган Магілёўскага Акруговага Таварыства
Краязнаўства. Т. I. 8^о 220 ст. Магілёў, 1927 г.

ВЫПІСВАЦЬ МОЖНА АД:

1. Віцебскага Акруговага Таварыства Краязнаўства, г. Віцебск, Пушкінская, 3.

2. Магілёўскага Акруговага Таварыства Краязнаўства, г. Магілёў.

Продаж—ва ўсіх магазинах Беларускага Дзяржаўнага Выдавецтва.

Пролетары ўсіх краёў, злучайцеся!

НАШ КРАЙ

ШТОМЕСЯЧНІК

Цэнтральнага Бюро Краязнаўства

П Р Ы

ІНСТЫТУЦЕ БЕЛАРУСКАЕ КУЛЬТУРЫ

№ 11 (26) Лістапад 1927

ГОД ВЫДАНЫЯ ТРЭЦІ

ВЫДАЊНЕ

Інстытуту Беларускае Культуры

МЕНСК—1927

134

Да ўсіх сяброў краязнаўчых арганізацый.

Хутка тры гады як Цэнтральнае Бюро Краязнаўства пры Інстытуце Беларускае Культуры выпускае часопіс „Наш Край“. На сваіх старонках часопіс дае адбітак працы краязнаўчых таварыстваў і гурткоў на мясцох і друкуе анкетны, інструкцый і праграмы па даследаванні эканамічных і культурных багаццяў краіны; змяшчае метадычныя матар’ялы спецыялістаў па розных галінах навукі і розныя досьледы.

За тры гады працы „Наш Край“ даў магчымасьць на сваіх старонках выявіцца кадру маладых краязнаўцаў як па гарадох Рэспублікі таксама і па глухіх мясцох.

Да Кастрычніка Беларусь была колёніяй царскай расійскай імперыі—„Северо-Западным краем“, які калі і даследаваўся, дык вельмі аднабакова. Уся энэргія большасьці вучоных царскіх часоў была накіравана на тое, каб даказаць, што тут „ісьціна-рускі край“.

З пераходам да соцыялістычнага будаўніцтва пытаньне аб шырокім, усебаковым даследаванні Беларусі зьявілася актуальным і першарадным. Гэтым тлумачыцца вялікі развой краязнаўчага руху ў БССР, вывучэньне ўсіх яго вытворчых сіл і багаццяў, а таксама і разнастайнасьць матар’ялаў, якія друкуюцца ў часопісе „Наш Край“.

Пераскокі ў тэматыцы ад архэалёгічных раскопак, апісаньня фрэсак Полацкага манастыра да экскурсіі ў сучасную фабрыку, старасьвецкае замчышча побач з даследаваньнем санітарна-гігіенічнага становішча сучаснай вёскі ілюструюць перад чытачом „Нашага Краю“ ход працы на мясцох і паказваюць на той краязнаўчы голад, які існаваў у нас да Кастрычніка.

Разнастайныя матар'ялы ў „Нашым Краі“ зьяўляюцца яркім люстрам усебаковага разьвіцьця нашай краязнаўчай справы. Перад маладымі краязнаўцамі ў гэтым напрамку—сьвежая глеба для працы. Праца расьце, пашыраецца і паглыбляецца. У ёй прымаюць удзел і настаўніцтва і студэнцтва вышэйшых і сярэдніх вучэбных устаноў, таксама шмат хто з рабочых і сялян.

Ніводны куток БССР не павінен быць недасьледваным!

Каб даць поўны, жывы адбітак краязнаўчага руху ў нашым органе друку, вельмі скупы тыя сродкі, якія вызначаны для „Нашага Краю“ ў агульным бюджэце Інбелкульту. Каб забясьпечыць рэгулярны выхад часопісу, каб друкаваць у ім патрэбныя клішэ, пры адсутнасьці якіх краязнаўчыя матар'ялы трацяць вялікую частку сваёй вартасьці, трэба павялічыць сродкі на выданьне часопісу.

З гэтай прычыны Цэнтральнае Бюро Краязнаўства зьвяртаецца да ўсіх сяброў краязнаўчых арганізацый падтрымліваць адзіны на Беларусі краязнаўчы часопіс як прысылкай матар'ялаў да друку, таксама і пашырэньнем падпіскі.

Пашырэньне ліку падпісчыкаў зьяўляецца галоўнай базай існаваньня часопісу і палепшаньня яго якасьці.

Кожны краязнаўца павінен быць і супрацоўнікам і падпісчыкам „Нашага Краю“.

Кожны краязнаўца павінен рэкомэндаваць „Наш Край“ сваім сябром і знаёмым.

Кожны краязнаўца павінен лічыць справу разьвіцьця „Нашага Краю“ сваёй уласнай справай.

Толькі пры ўмовах агульнага супрацоўніцтва і падтрыманьня з боку ўсіх сяброў краязнаўчых арганізацый „Наш Край“ разгорнецца ў энцыклёпэдыю эканомічных і культурных багацьцяў БССР.

Ц. Б. Краязнаўства.

В. Самцэвіч.

Краязнаўства ў політасьветнай працы.

Уся політасьветная праца на вёсцы і ў горадзе мае сваёю мэтай камуністычнае выхаваньне шырокіх колаў грамадзянства, дапамогу савецкаму і соцыялістычнаму будаўніцтву, правядзеньне ў шырокія масы новай, пролетарскай па зьместу і нацыянальнай па форме культуры, новых форм быту. Перад апаратам і органамі політасьветы ставіцца задача канкрэтнай практычнай працы ў вызначаным напрамку, а гэтая акалічнасьць вымагае ад політасьветных працаўнікоў дасканалaga веданьня ўсіх умоў жыцця і працы насельніцтва данай мясцовасьці, нацыянальных і культурна-бытавых асаблівасьцяў, соцыяльнага складу насельніцтва свайго краю¹⁾ і г. д. На гэта ўказвае Н. К. Крупская, калі гаворыць: „Кожны адказны працаўнік, кожны кіраўнік народнае асьветы, у прыватнасьці кожны політасьветнік павінны грунтоўна ведаць асаблівасьці свайго краю“.

На падставе практычных запатрабаваньняў у культурным і гаспадарчым будаўніцтве вёскі, сельсавету, раёну, павінны складацца гадзавыя, кварталныя і каляндарныя пляны політасьветных устаноў: нардамы, хаты-чытальні, клубы і інш. Вызначаныя ў пляне тэмы павінны падрыхтоўваць, распрацоўваць, паглыбляць, пашыраць і папулярываць пытаньні, якія намечаны для вырашэньня ў плянах савецкіх органаў улады (сельсавету, РВК). З распрацоўкі гэтых пытаньняў мясцовага практычна-жыцьцёвага значэньня вынікаюць само сабой адпаведныя вывады. Дзеля гэтага далёка не парадоксальна гучаць словы т. Луначарскага на ўсесаюзным зьездзе загадчыкаў хат-чытальняў: „Избач должен строить мост от коровы к Чемберлену“.

Павінна быць цесная ўвязка ў політасьветнай і краязнаўчай працы. Вынікі вивучэньня мясцовай краязнаўчай арганізацыяй ці паасобнымі краязнаўцамі сваёй мясцовасьці павінны быць выкарыстаны політасьветнай установай у яе працы ў форме дыяграм, графік, табліц, колэкцый, выставак, дакладаў на розныя тэмы і г. д. На некалькіх прыкладах разгледзім, як краязнаўчая праца будзе ўвязвацца з працай політасьветнай. Мясцовая савецкая ўлада, праводзячы дырэктывы партыі, ставіць сваёй задачай правесці зямляўпарадкаваньне ў тэй ці іншай вёсцы сельсавету. Хата-чытальня мобілізуе сялянскія актыўныя, вучае эканамічнае становішча сялян, іх бытавыя ўмовы, зьбірае ма-

1) Пад краем мы разумеем раён дзейнасьці політасьветнай установы: раён, сельсавет, вёска.

тар'ялы (аб сел.-гасп. тэхніцы, ураджаях), якія павінны высвятляць выгады правядзення зямляўпарадкавання, і пасыла гэтага, з фактамі і лічбамі ў руках падыходзіць да агітацыі сярод сялян. Вось у гэтай справе вывучэння пастаўленага жыццёвага пытання і патрэбна будзе дапамога і супрацоўніцтва мясцовага краязнаўчага гуртка, асобных краязнаўцаў.

Нельга з поспехам агітаваць за інтэнсіфікацыю гаспадаркі, калі добра ня ведаць прыродных умоў свайго краю, уласцівасцяў мясцовых глеб, эканамічнага стану і тэхнічных ведаў насельніцтва. Гаспадарка кожнай мясцовасці мае свае асаблівасці, свой напрамак: у адным месцы трэба звярнуць увагу на развіццё малочнае гаспадаркі, у другім—на развядзенне тых ці іншых тэхнічных культур, у трэцім—на пашырэнне зернавой культуры і г. д. Тут патрэбна дасканаласць вывучэння; веданне магчымага кірунку гаспадаркі ў данай мясцовасці, каб весьці працу ў належным напрамку без памылак і няўдач. І тут-жа ў сутнасці мы маем справу з політасветна-краязнаўчай працай.

Праводзіцца, напр., „Свята ўраджаю“ і вельмі шаблённа, аднастайна з году ў год. Робіць даклад часам агроном, а часамі загадчык хаты-чытальні, гавораць аб поспехах сельскай гаспадаркі з часоў рэвалюцыі, аб мерапрыемствах Савецкае ўлады ў справе падняцця сельскай гаспадаркі, сяляне прызваюцца да новых форм зямлякарыстання, да лепшых спосабаў выдзянення гаспадаркі, часамі ставіцца якая-небудзь інсцэніроўка ці спектакль. Усё гэта патрэбна. Але куды лепш было-б, каб к гэтаму дню перад сялянамі даны былі яскравыя і зразумелыя малюнкi аб становішчы і поспехах сельскай гаспадаркі ў данай мясцовасці, паказана была ў лічбах і дыяграмах дынаміка гэтае гаспадаркі; добра было-б правесці ў належны час экскурсіі ў найбольш культурныя гаспадаркі.

Часамі бывае так, што энэргічны загадчык хаты-чытальні пры дапамозе актыўных комсамольцаў, мясцовага настаўніка даводзіць сялян да адчынення сельска-гаспадарчага спажывецкага т-ва, але ў першыя-ж месяцы свайго дзейнасці гэтыя т-вы занепадаюць ня толькі затым, што там працаўнікі дрэнныя,—вельмі часта тут бывае іншая прычына: ня былі вывучаны мясцовы запатрабаванні, мясцовы рынак, попыт на тыя ці іншыя тавары і г. д. Вось у нас зараз вялікае месца адводзіцца пытання пашырэння мясцовай прамысловасці. Коопэратывы, РВК, арцелі адчыняюць то тут, то там цагляныя заводы, лесапілкі, млыны і часамі вельмі няўдала: для цагляных заводаў няма належных гатункаў гліны, замест паравога млыну, выяўляецца, лепш было-б паставіць вадзяны і г. д.

Дзея таго, каб агітаваць насельніцтва за развіццё таго ці іншаго віду саматужнага промыслу, трэба гэтае пытанне вывучыць, ведаць, ці ёсць для гэтага належныя ўмовы, ці будзе попыт на мясцовым рынку на тавары, якія будуць вырабляцца.

Такія пытанні, як процэс клясавага расслаення вёскі, падзел сялян на беднякоў, сярэднякоў і кулакоў, нацыянальны склад насельніцтва данае мясцовасці, настроі, быт кожнае групы насельніцтва—павінны быць фактычна даследаваны, іначай політасветная справа сярод масы можа стаць на ня зусім правільны шлях; можна недаацэ-

ніць ці перацаніць сілы тае ці іншае групы, і ў лепшым выпадку праца політасьветнае ўстановы будзе некарыснай.

Вось яшчэ некаторыя краязнаўчыя пытаньні, якія павінен высьветліць кожны політасьветны працаўнік для прадукцыйнае працы: 1) мэдыцына і народнае здароўе, лекавая дапамога насельніцтву, народная мэдыцына; 2) становішча народае асьветы, сетка вучэбных устаноў, народныя забавы; 3) адносіны насельніцтва да рэлігіі і народныя вераваньні; 4) дабрабыт вёсак і г. д.

Мы застанавіліся і адзначылі ролю краязнаўчае працы ў політасьветнай справе толькі на вёсцы. Праца ў тым ці іншым мястэчку ці горадзе таксама павінна лёкалізавацца. У прамысловым раёне сярод рабочай масы павінен быць адзін характар працы, у раёне з рамесніцкім пасяленьнем неабходна мець другі падыход да масы і зусім іначай павінна праводзіцца праца ў раёне з пераважна мяшчанскім насельніцтвам. Каб правільна, напр., паставіць культасьветную працу сярод рабочай масы, мала яшчэ ўлічваць толькі рабочы склад, трэба ведаць яшчэ нацыянальны, партыйны склад, ступені грамадзянскай рабочых, іх бытавыя ўмовы і г. д.

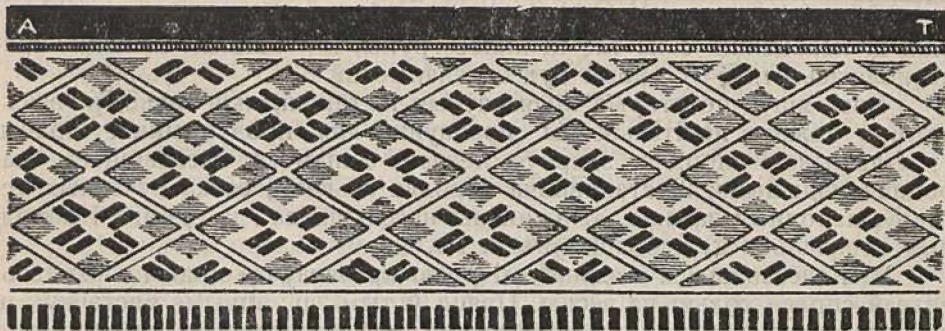
Паўстае пытаньне: якім-жа чынам і з якіх крыніц чэрпаць патрэбныя веды аб сваім краі? Неабходна, бязумоўна, у першую чаргу грунтоўна азнаёміцца з тэй літаратурай, якая ёсьць аб мясцовым краі па розных пытаньнях, патрэбна выкарыстаць здабытыя мясцовай краязнаўчай арганізацыяй ці паасобнымі краязнаўцамі матар'ялы; магчыма ў значнай меры азнаямленьні і выкарыстоўваньне офіцыйных матар'ялаў розных устаноў, прадпрыемстваў і арганізацый (справаздачы, протоколы, статыстычны матар'ял і інш.); значныя патрэбныя весткі можна знайсці ў мясцовым пэрыядычным друку, нават, у насыценных газетах і разам з тым кожны політасьветны працаўнік павінен карыстацца багатым вопытам і ведамі аб мясцовым краі некаторых старажылаў, партыйных, савецкіх і грамадзкіх працаўнікоў.

Мы думаем, што ў кожнай бібліятэцы пры народме, хаце-чытальні, чырвоным кутку павінна быць побач з іншай і популярная краязнаўчая літаратура і мясцовыя краязнаўчага характару часопісы. Таксама трэба лічыць неабходным утварэньне пры народме ці хаце-чытальні калі ня музэю, дык кутка мясцовага краю, дзе-б колэкцыі, дыяграмы, карты і інш. высьвятлялі насельніцтву асаблівасьці мясцовай прыроды і яе багацьці, дынаміку разьвіцьця гаспадаркі ў данай мясцовасьці, яе культурнае становішча і г. д.

Як паасобны від політасьветнай працы хацелася-б звярнуць увагу на правядзеньне з рабочымі і сялянамі экскурсій у прыроду, у культурныя гаспадаркі, паказальныя вучасткі, на фабрыкі і заводы. Такія экскурсіі ў нас амаль што не практыкуюцца (асабліва з сялянамі). А між тым дзесяткі дакладаў ня могуць даць таго, што дасьць адна прадумана арганізаваная і праведзеная экскурсія.

Гэты кароткі артыкул дае толькі прынцыповую ўстаноўку вельмі важнага і сур'ёзнага на наш погляд пытаньня. Пры практычным падыходзе да справы павінны будуць зьявіцца асобныя мэтодычныя артыкулы на паасобныя тэмы. На вялікі жаль, аб месцы і ролі краязнаўства ў політасьветнай працы ў нашай краязнаўчай і політасьветнай літаратуры не гаварылася, не ставілася пытаньне аб гэтым і на краязнаўчых зьездах і канфэрэнцыях.

М. А. Фрыдэ.

Колекцыі па этнографіі беларусаў у Этнографічным аддзеле Дзяржаўнага Рускага Музею.

Этнографічны аддзел Дзяржаўнага Рускага Музею заснаваны ў 1901 г., але для агляду адчыніўся ў 1922 г. Пэрыод часу з 1901 па 1914 г. быў затрачаны на зьбіраньне матар'ялу і арганізацыю выстаўкі, якая была гатова да адчынення ў 1914 г., калі вайна і выкліканая ёю эвакуацыя найбольш каштоўных экспанатаў надоўга адхіліла магчымасьць паказаць сабраны матар'ял. Толькі ў 1922 г. пасля звароту эвакуаваных рэчаў удалася адчыніць музей.

Зьбіраньне, вывучэньне і экспазыцыя матар'ялаў па этнографіі Беларусі ўваходзіць у лік заданьняў II аддзяленьня. Матар'ялы, якія сабраны Музэем, падзяляюцца на тры групы: да 1-ай групы адносяцца колекцыі этнографічных рэчаў, да 2-ой фотографіі і да 3-й архіўны і літаратурны матар'ял.

Што датычыцца першай групы, дык у сучасны момант Музэем сабрана 2917 прадметаў па этнографіі Беларусі, з якіх каля $\frac{1}{3}$ знаходзіцца на выстаўцы, а астатнія складаюць рэзэрвовы фонд Музею. На жаль, праца па зьбіраньні матар'ялу не магла быць праведзена роўнамерна па усёй тэрыторыі Беларусі. Найбольш поўна абсьледваны і экспанаваны б. губэрні Менская і Магілёўская; б. губэрні Віцебская і Горадзенская прадстаўлены слабей, а Смаленская і Віцебская таксама як і беларускія засяленьні на тэрыторыях Украіны і Вялікарусі амаль зусім не прадстаўлены. Папаўненьне паказаных прабелаў складае задачу бягучай працы Музею. Але і сабраныя колекцыі маюць вялікую навуковую вартасьць, бо зьбіралася сыстэматычна для найбольш поўнага асьвятленьня асноўных элемэнтаў як матар'яльнай культуры народу, так і яго вераваньняў і звычаяў.

Па пытаньні аб сродках здабываньня стравы ў Музэі сабраны колекцыі па паляўніцтве, рыбацтве, жывёлагадоўлі і ральніцтве, якое зьяўляецца асноўным заняткам беларусаў. Ёсьць асноўныя тыпы прылад для апрацоўкі зямлі, уборкі хлеба і сена, малацьбы, веяньня і для далейшай апрацоўкі зерня. Дзякуючы таму, што гэтыя прылады ў некаторых раёнах захавалі яшчэ вельмі архаічныя формы, удалася паказаць паступовае разьвіцьцё некаторых з іх. Так, напр., барана ёсьць

у форме прастога камля дрэва з заостранымі сукамі, затым у форме бараны, зробленай з раскеленых напалам і перавязаных між сабою галін з заостранымі сукамі замест зубцоў і ўрэшце ў форме бараны звычайнага тыпу. Рыбацтва, якое адыгрывае значную падсобную ролю ў гаспадарцы беларускага селяніна, таксама падрабязна прадстаўлена разнастайнымі рыбацкімі прыладамі і прыналежнасьцямі розных відаў рыбацтва. Менш поўны колекцыі па паляўніцтве і жывёлагадоўлі. У пчаларстве зьвернута асабліва ўвага на старажытную яго форму— бортніцтва, агульную беларусам і украінскім паляшукам, і сабраны ўзоры вялікіх калод; якія ставяцца высака на дрэвах, а таксама розныя прыпасобы для іх уздыманьня і для ўзьлязаньня на дрэвы.

Па народнай тэхніцы ёсьць інструмэнты розных рамёстваў—па апрацоўцы скуры, па ганчарстве, між якімі асабліва цікавым па сваёй архаічнасьці зьяўляецца ручное ганчарнае кола; асабліва падрабязны колекцыі па апрацоўцы дрэва ва ўсіх яго галінах (цясьлярства, сталярства, бондарніцтва) і па апрацоўцы валакністых матар'ялаў і воўны, пачынаючы з першых момантаў іх апрацоўкі і канчаючы ткацкім варштатам.

Сярод сродкаў перасуваньня ёсьць вельмі значныя праблемы, бо адсутнічаюць вазок і санкі. Спосабы перасуваньня пры дапамозе каня і вала прадстаўлены конскай запражкай і ёрмамі, парнымі і адзінарнымі, перасуваньне па вадзе—чоўнам і, урэшце, ёсьць некаторыя прыпасобы для пешаходаў, як напр., лыжы.

Прадметы хатняга ўжытку беларуса носяць рысы глыбокай старажытнасьці, чым выклікаюць асаблівую зацікаўленасьць. З іх Музей мае галоўным чынам драўлянае начынньне—каўшы, талеркі, лыжкі, міскі, некаторыя прыналежнасьці кухні і розныя прылады для асьвятленьня хаты лучынай, якая ў шмат якіх мясцох яшчэ шырака ўжываецца. Лучына альбо ўкладваецца ў сьветцы, альбо гарыць на асобных лучніках. „Лучнік“—драўляная вялікая труба, выдаўбленая з цэлай калоды; труба спускаецца пасярод хаты; да ніжняга яе краю прымацоўваецца жалезная кратка, на якой гараць невялікія кавалкі дрэва. Іншы раз труба замяняецца палатняным мяшком, абмазаным глінай.

Адзеньне, як элемент, на якім яскрава адбіліся мясцовыя асаблівасьці і ўплывы суседзяў, сабрана вельмі дасканала і падрабязна, па магчымасьці, ва ўсіх вывучаных галінах. Формы беларускай вопраткі і некаторыя яе орнаментальныя падрабязнасьці паказваюць яе блізкасьць да вопраткі палескіх украінцаў, хоць вопратка заходніх раёнаў Беларусі часта носіць сьляды польскага ўплыву, а вопратка паўночнаўсходняй яе часткі мае ўхіл у бок вялікарускай вопраткі. Музэем сабраны як цэльныя гарнітуры, якія зьяўляюцца цэльным комплексам, так і паасобныя іх часткі, цікавыя старажытнасьцю формаў, асаблівасьцямі крою ці орнаментам. Так, ёсьць колекцыі розных шапак, надзвычайна характэрных для беларусаў, вялікая колькасьць розначынна завязаных намётак і шэраг сьвітак і кажухоў, якія прадстаўляюць варыянты ў кроі. Падабраны таксама розныя віды вопраткі адпаведна сэзону—летнія і зімовыя вопраткі, сьвіты, кажухі, цёплыя шапкі і летнія капэлюшы.

Асаблівая ўвага была аддана збору колекцыі па народным мастацтве. З прычыны таго, што народнае мастацтва беларусаў характарызуецца галоўным чынам орнаментам вышывак і тканін, дык

Музеем сабрана вялікая колькасьць вышываных сарочак і ручнікоў і колекцыі розных відаў тканін. Апошнія складаюцца з узораў хатніх вырабаў тканіны, розных пасыцілак, настольнікаў, разатканых ручнікоў і паясоў, узор якіх вельмі блізкі з узорам вышывак, а фарбавальная гама найбольш багатая.

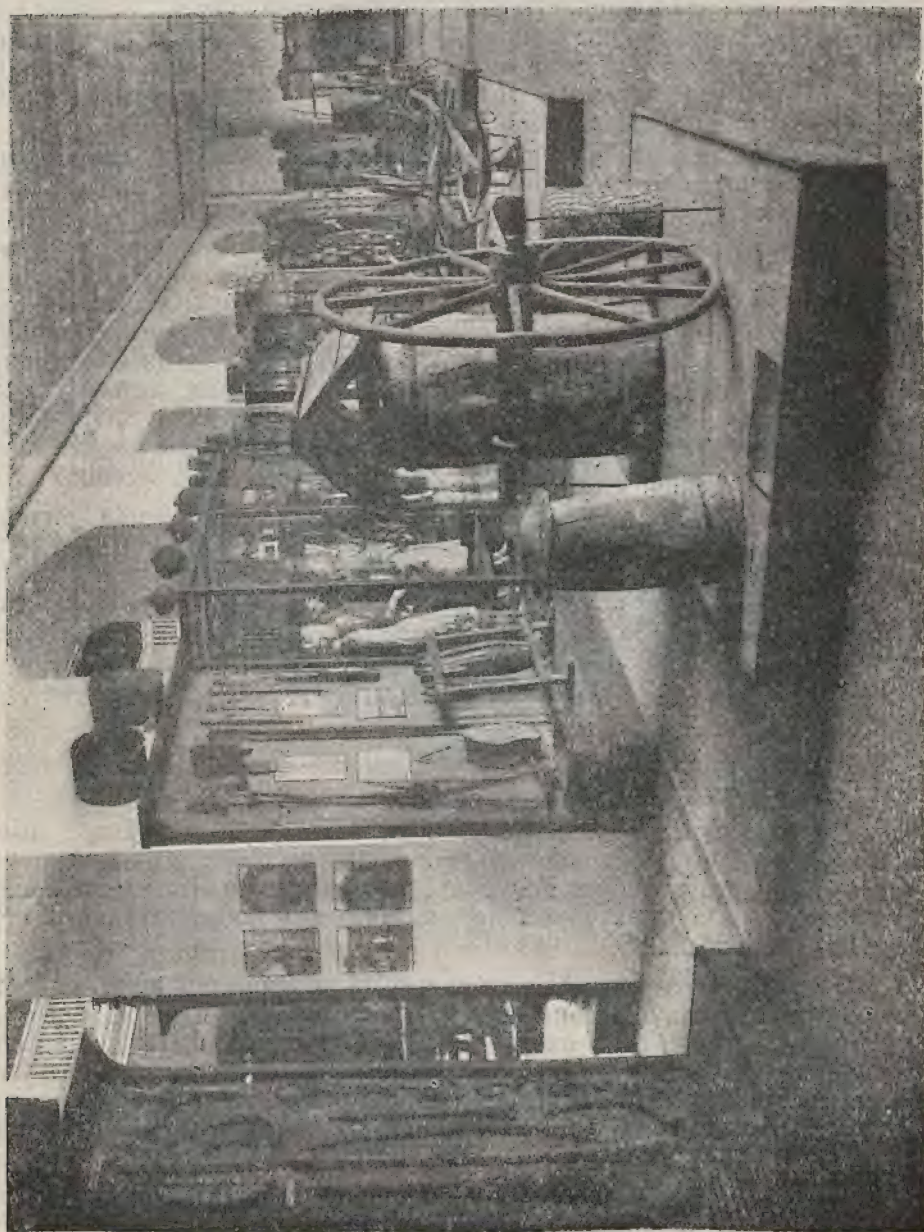
Духовная культура народу толькі часткова праяўляецца і адбіваецца на рэчах і таму большая частка матар'ялаў па вераваньнях і звычаях беларусаў захавана ў запісах зьбіральнікаў і толькі невялікая колькасьць рэчаў харахтарызуе іх. Да гэтага шэрагу прадметаў адносіцца купальскае дрэва з колам на версе, якое зьяўляецца яскравым прыкладам перажываньняў паганскай веры, таксама як і заломы—довад таго, як доўга трымаецца вера ў чараўніцтва і замовы. Калядная гвезда, чацьвярговыя пячэньні ў форме крыжа адбіваюць уплывы хрысьціянства. Выключна цікавым зьяўляецца бэтлейка, г. зн. народны лялечны тэатр, вельмі добрай захаванасьці і з вялікай колькасьцю дзеячых асоб. Сцэна бэтлейкі падзелена на два паверхі; дзея магла адбывацца ў абодвух паверхах, але верхні займаўся нярухомай сцэнай нараджэньня Хрыста, дзея адбывалася толькі ў ніжнім. У рэпэртуар гэтага тэатру ўваходзілі як містэрыі, так і сьвецкія п'есы. Сярод дзеячых асоб ёсьць і персанажы бібліі—Адам і Эва, цары, д'ябал і сьмерць, але ёсьць і цэлы шэраг бытавых фігур, пачынаючы з цыгана, яўрэя і жаўнера і канчаючы паняй і нязьменнай казой. Запіс тэксту некаторых п'ес захоўваецца ў бібліотэцы Музэю.

Неабходным дадаткам да прадметных колекцый Музэю зьяўляецца яго збор фотографій, якімі папаўняюцца няўнікнёныя прабелы ў этнографічным матар'яле. Пры дапамозе фотографій прадстаўлены розныя тыпы жылых і дапаможных пабудаваньняў, іх эвалюцыя, характар вуліц і пасяленьняў; значна пашыраны і папоўнены даныя аб вопратцы, зафіксаваны спосаб ужываньня розных інструмэнтаў і працэс працы; урэшце дадзена шмат бытавых малюнкаў—кірмаш, сьвята, некаторыя звычаі і г. д.

Запісы зьбіральнікаў, як коментарыі да колекцый, і ненадрукаваныя яшчэ навуковыя працы, перададзеныя Музэю, складаюць яго навуковы архіў, які знаходзіцца ў веданьні Бібліятэкі Музэю, таксама, як і навуковая літаратура па этнографіі Беларусі.

Пры экспазыцыі колекцый рэчы згуртоўваліся ў пэўныя групы паводле элемэнтаў народнай культуры, незалежна ад месца паходжэньня саміх рэчаў. Такім чынам кожная група ці цыкль зьяўляюцца абгулёнымі для ўсёй Беларусі. Для зьмяшчэньня на выстаўцы ўзяты толькі найбольш тыповыя і характэрныя рэчы і найгалоўныя адмены асноўных тыпаў. Большая ці меншая падрабязнасьць, з якой паказаны кожны цыкль, залежыць ад большай ці меншай ролі данага элемэнта ў жыцьці народу. Выключэньне зроблена толькі для вопраткі, якая, зьяўляючыся адным з найбольш пераходных элемэнтаў народнай культуры, паказана найбольш падрабязна і разьбіта на групы адпаведна мясьцовасьцям. У асобных шкалах паказана вопратка Палесься, цэнтральнай Беларусі, Магілёўшчыны і паўночна-ўсходняй Беларусі. На манэкэнах паказана мужчынская і жаночая вопратка як летняя, так і зімовая, а на сьцэнах шафаў зьмешчаны паасобныя часткі гарнітуру, якія ў якіх-небудзь адносінах зьяўляюцца цікавымі. Такім чынам паказаны варыянты крою

Агульны выгляд выстаўкі беларускага адзела ў Ленінградскім Дзярж. Рускім Музеі.

сьвітак і кажухоў, розныя формы шапак і спосабы завязваньня хустак і намётак.

З сродкаў здабываньня стравы найбольшая ўвага зьвернута на земляробства, як асноўны занятак беларусаў, і падрабязна паказаны прылады для апрацоўкі зямлі, для зьбіраньня і пераапрацоўкі зернят. Менш падрабязна паказана рыбацтва, паляўніцтва і жывёлаводства. Пчалайства прадстаўлена галоўным чынам бортніцтвам.

Народная тэхніка прадстаўлена двома галоўнымі ў гаспадарцы беларуса промысламі: апрацоўкай дрэва і апрацоўкай валакністых расьлін і воўны.

Сродкі перасуваньня прадстаўлены толькі запражкай, ярмом і чоўнам.

Жыльлё беларусаў паказана на выстаўцы толькі ў фотографіях. На асобным шчыце зьмешчаны фотографіі розных тыпаў жыльля: часовыя пабудаваньні, як, напр., курэнь пастуха, простыя па конструкцыі і па пляну неабходныя ў гаспадарцы будынкі (сьвіран, лазьня і г. д.), хаты—курныя і белыя, выгляд унутранага абсталяваньня хаты, вуліца і г. д. З рэчаў хатняга ўжытку на выстаўцы ёсьць драўлянае начынне, палічкі для начыненья і хлеба і рознага тыпу сьветцы і лучнік.

Народнае мастацтва беларусаў паказана ўзорамі тканін, тканымі паясамі і асноўнымі тыпамі вышывак на ручніках і сарочках. Народная кэраміка, якая слаба разьвіта на Беларусі, прадстаўлена шэрагам розных формаў пасудзін і некалькімі міскамі. Прадстаўлены таксама розныя народныя музыкальныя інструмэнты, прычым асабліва цікавым зьяўляецца падбор пастырскіх труб рознага тыпу, якія ўжываюцца ня толькі ў мэтах скліканьня быдла але яшчэ і як музыкальныя інструмэнты.

Шчыт з глінянымі і драўлянымі цацкамі знаёміць нас з дзіцячымі заняткамі і гульнямі.

Духовнае жыцьцё беларусаў—іх вераваньні, абраднасьці і звычаі таксама да вядомай ступені асьвятляюцца выстаўкай. З рэчаў, якія маюць да гэтага адносіны, паказаны: купальскае дрэва, заломы, колядная гвезда, маскі і некаторыя другія. Паказана таксама бэтлейка і ўсе яе дзеячыя асобы.

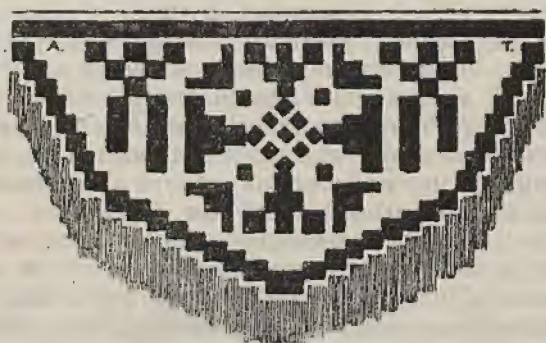
Экспазыцыя этнографічных калекцый дапаўняецца шэрагам фотографій. Ёмі ня толькі замяняюцца вялізныя рэчы, якія ня можна прадставіць у арыгіналах, як напр., хаты і іншыя пабудовы, але яны добра высвятляюць і экспазыцыю розных заняткаў і рамёстваў, паказваючы спосаб ужываньня інструмэнтаў і працэс працы. Фотографіі зьмешчаны непасрэдна каля рэчаў, чым дасягаецца большая наглядальнасьць экспазыцыі.

Як было ўжо сказана, колькасьць выстаўленых экспанатаў складае ўсяго каля $\frac{1}{3}$ агульнага ліку сабраных па этнографіі Беларусі калекцый. Рэчы, якія складаюць рэзэрвовы фонд музэю, зьяўляюцца, варыянтамі і дадаткамі да тых, якія выстаўлены. Яны існуюць для абнаўленьня сталай выстаўкі, для наладжваньня пэрыодычных выставак па спэцыяльных пытаньнях і для навуковых досьледаў. Ёмі могуць карыстацца ня толькі супрацоўнікі музэю, але і ўсе асобы, якія вядуць

навуковую працу, таксама як і фотографічнымі колекцыямі і матар'яламі навуковага архіву. У найбольшай колькасці сабраны тканіны і вышыўкі і сярод іх асабліва шмат ручнікоў і паясоў, што зьяўляецца зусім зразумелым з прычыны неабходнасці мець поўныя колекцыі орнамэнтаў.

Заканчваючы кароткі агляд беларускіх колекцый музэю, неабходна звярнуць увагу на колекцыю Слуцкіх паясоў, якія, хоць і выходзяць за межы народнага быту і мастацтва ў строгім сэнсе слова, але шчыльна з імі звязаны. Колекцыя гэта сабрана ў розных мясцох—у Польшчы, Беларусі і Украіне. Яна мае каля 20 паясоў і цікава сваёю добраю захаванасцю. На некаторых з паясоў вытканы ініцыялы і подпіс „vo Slucke“ ці проста „Sluck“.

М. Мялешка.

Краязнаўства і архівы Беларусі.

Пры вывучэнні мінулага свайго краю, архівы зьяўляюцца найбагацейшымі і найпэўнейшымі крыніцамі. З гэтай прычыны лёс архіваў, а асабліва мясцовых, павінен цікавіць краязнаўчыя таварыствы, якія хочуць падняць заслону над гістарычным мінулым краю.

Зацікаўленасць краязнаўчых таварыстваў да архіваў можна разглядаць з трох пунктаў гледжання. Папершае, краязнаўцы зацікаўлены, каб усе архіўныя дакументы, якія адносяцца да іх раёну, былі адшуканы, сабраны і знаходзіліся на захове ў адпаведным архіве; падругое, каб паказаныя вышэй архіўныя дакументы знаходзіліся ў такім парадку, які даваў-бы магчымасць выкарыстання архіваў: каб яны былі сымстэматызаваны, апісаны, складзены да іх паказчыкі, надрукаваны і да т. п. і, патрэчае, каб краязнаўцы ведалі, у якім архіве ёсць крыніцы, якія-б дазволілі распрацоўваць намечанае тое ці іншае пытаньне па гісторыі, эканоміцы, культуры і інш.

Пытаньні гэтыя вельмі важныя, як для архівістых, у веданьні якіх знаходзяцца архіўныя матар'ялы, так і для краязнаўцаў, якія зараз імкнуцца па сьвежых архіўных крыніцах вывучаць гісторыю сваёй мясцовасьці. Між тым, сустракаюцца выпадкі, калі паміж краязнаўчымі таварыствамі і архівамі па гэтых пытаньнях бывае недагаворанасьць. Краязнаўцы лічаць, што ня іх справа зьбіраць дакументы для архіва, а архівісты кажуць, што іх службовая справа—упарадкаваньне архіваў, а не адшуканьне матар'ялаў для дасьледчыкаў. Вось тут у каротцы рыхах мне і хацелася-б некалькі высветліць гэтыя пытаньні.

Як вядома, закон аб архівах БССР не дапускае іншага месца захову архіваў у акрузе, як толькі ў акруговым архіве. Некаторыя-ж краязнаўчыя таварыствы выказваюць жаданьне, каб сабраныя імі архіўныя дакументы пакідаць на захове ў раённым таварыстве.

Чаму Цэнтраархівам праводзіцца такая цэнтралізацыя архіўных дакументаў у акрузе і ці могуць заставацца на захове ў краязнаўчым таварыстве, якія-небудзь архівы? Усе архіўныя дакументы пасьля Кастрычніка сталі дзяржаўнай маемасьцю. Нават уласныя архівы, якія маюць гістарычную вартасць, павінны быць на вучоце ў архіўных установах. Такая цэнтралізацыя архіваў мае пад сабой сталы грунт. Яна дае магчымасць аб'яднаць распыленыя нашы архіўныя фонды, дае магчымасць дасьледчыку па цікавым пытаньні мець поўны

збор документаў, якія становяцца даступнымі для гісторыкаў, краязнаўцаў усёй акругі і прытым архівы маюць пэўнае забяспечанае месца для сваёй заховы.

Што-ж уяўлялі-б сабой архівы акругі раскіданыя часткамі па раённых таварыствах, па саўхозах, па цэрквах, касцёлах і прыватных руках? Гэта былі-б невялічкія сабранні адрывачных крыніц, часам можа „цікавыя“, якія-б былі вядомы толькі іх трымацелям, што з грамадзкага і навуковага погляду зьяўляецца недапусьцімым. Ніякая навукова-дасьледчая праца, нават для раёну, па гэтых архівах вясьцідся ня можа, таму што пытаньні, якія закранаюць гэтыя кавалачкі архіваў, высьвятляюцца паўней документамі акруговага і нават былога губэрскага архіву.

Пры раскіданасьці архіваў ня было-б ніякай магчымасьці ведаць, якія гістарычныя пытаньні можна разглядаць у акрузе і якія па мясцовых архівах. Ня можна скласьці ні паказчыкаў гэтых архіваў, ні згрупаваньня матар'ялаў для іх публікацыі з аднолькавымі документамі іншых месц і г. д.

Групаваць архівы ў краязнаўчым таварыстве, як музэйныя экспанаты нельга. Архіўныя докумэнты цікавы сваім зьместам, а ня выглядам. Здавалася-б ясна, што краязнаўцы павінны быць зацікаўлены, каб докумэнты на раёне былі як-мага шчыльней выяўлены, сабраны і зьмешчаны ў акруговы архіў, што дасьць магчымасьць поўнага ўсебаковага вывучэньня данага раёну краязнаўчымі таварыствамі. Краязнаўцы раёну стаяць бліжэй да раскіданых па раёне архіваў, чымся-архівісты і дзеля гэтага маюць большую магчымасьць скараі выявіць і сабраць архівы з усіх месц, дзе-б яны ні былі і каб докумэнты нашае гісторыі не загінулі. Калі краязнаўцы, узгодніўшы плян з акруговым архівам, правядуць працу па выяўленьні і зборы архіўных документаў, яны зробіць вялікую для вывучэньня нашае гісторыі справу. Краязнаўчыя таварыствы павінны прысьці на дапамогу архівістам, спасьці шматлікія докумэнты, якія зараз яшчэ знаходзяцца ня там, дзе ім трэба быць. Праводзячы такую працу, краязнаўчыя таварыствы ўбачаць усю выгаду для краязнаўцаў у згрупаваньні гістарычных документаў акругі ў адным месцы.

Сабраць архіўныя матар'ялы ў архівасховы, гэта значыць зрабіць першую справу, выратаваць докумэнты ад зьнішчэньня. За гэтым адбываецца тэхнічнае ўпарадкаваньне матар'ялаў: адлучэньне аднаго фонду ад другога, устаноўка на паліцы, высейваньне архіўнага хламу, інвэнтарызацыя і інш., якой працай зараз заняты архівістыя Беларусі. Але паколькі канцэнтрацыю галоўнае масы архіваў зараз можна лічыць праведзенай і больш-менш, з некаторымі выключэньнямі, тэхнічныя архівы ўпарадкаваны, паўстае пытаньне і аб навуковай распрацоўцы архіваў у бліжэйшы час. Гэта праца павінна выконвацца не адным архівістам, а нашымі агульнымі гістарычнымі сіламі. Навуковая распрацоўка архіваў—справа цяжкая, марудная, патрабуе ад выканаўцаў адпаведных ведаў і зацікаўленасьці самой справай. Уся гэтая праца павінна вясьцідся, мяркуючыся з нашымі навукова-культурнымі патрэбамі.

Навуковая распрацоўка беларускіх архіваў—справа ня новая. Распрацоўка праводзілася яшчэ ў дарэволюцыйны час. Але гэтая праца абмяжоўвалася архівамі старадаўнымі, да падзелу Рэчы Паспалітай.

Увага была зьвернута на публікацыю докумэнтаў, якія-б сьведчылі, што Беларусь была „ісконі“ руская, праваслаўная, каб гэтым адхіліць польскія тэндэнцы на Беларусі.

Нам гэтыя „довады“ спэцыяльна непатрэбны. Мы нашу архіўную працу ўвязваем з нашым савецкім будаўніцтвам, з нашым культурным ростам. У нашых архівасховах галоўная маса докумэнтаў адносіцца да XIX-XX ст. Таксама значная колькасць матар'ялаў сабрана да часу пасля Кастрычнікавай рэволюцыі. Вось гэтыя архівы і павінны стаць аб'ектам для вывучэння ў першую чаргу. Мы, вядома, павінны ўлічыць праведзеную працу па распрацоўцы нашых архіваў пры царызме, але іх шлях для нас не падыходзіць. Архіваў старадаўняга часу ў нас так мала, што яны мажліва па ўсёй БССР будуць сабраны і зьмешчаны ў адным месцы. Старадаўнія архівы распрацоўвае і друкуе зараз Інбелкульт.

Уявіўшы сабе мэту распрацоўкі архіўных докумэнтаў, значнасьць гэтай працы ў савецкім будаўніцтве, трэба будзе ўстанавіць і мэты працы. У Заходняй Эўропе распрацоўка архіваў перажыла некалькі відаў. Там спачатку за распрацоўку архіўнага матар'ялу ўзяліся аматарскія гурткі, пасля быў да гэтай працы прыцягнуты масавы супрацоўнік. Аднак вытворчасць іх была вельмі разнавідная і нізкая па якасці. У выніку было прызнана найлепшым падобную працу вясыці праз спэцыяльна для гэтага ўтвораныя гістарычныя камісіі, у якія павінны ўваходзіць высокакваліфікаваныя работнікі.

Распрацоўка архіўных матар'ялаў у нашых умовах павінна ісьці па двух напрамках: папершае, выяўленьне зьместу матар'ялаў, якія захоўваюцца ў архівасховах і, падругое, друкаваньне ў першую чаргу розных паказчыкаў і сьпісаў і ў далейшым саміх докумэнтаў. Гэтая праца на мясцох можа быць выканана толькі сумеснымі сіламі краязнаўцаў і архівістых. Як могуць прыняць удзел краязнаўцы ў гэтай працы, лепш за ўсё ўстанавіць на месцы.

Распрацоўка архіваў мясцовай значнасьці ў нас павінна стаць заданьнем нашых краязнаўцаў і акруговых архіваў. Дзяржава ня зможа ў бліжэйшыя гады адпусьціць сродкі на распрацоўку мясцовых архіваў, бо ў першую чаргу будзе звярочвацца ўвага на архівы агульнадзяржаўнай значнасьці. Уся гэтая праца ляжа на плечы мясцовых гісторыкаў і архівістых. У цэнтры павінны быць выпрацаваны ўдасканаленыя прыёмы працы, распрацаван пэўны плян, каб вынікі працы мелі як мага меней хібаў. На мясцох краязнаўцы павінны больш цікавіцца лёсам архіваў, не глядзець на архівы, як на нешта чужое, казённае, мала даступнае. На мясцох архівісты і краязнаўцы павінны шчыльней звязвацца, аказваць адзін аднаму магчымую дапамогу, не прад'яўляючы запатрабаваньняў, якіх немагчыма выканаць. Трэба сумесна на месцы абгаварыць пытаньне і намеціць шлях да распрацоўкі архіўных докумэнтаў. Калі мы ня прыступім грамадзкімі сіламі да распрацоўкі нашых архіўных докумэнтаў, то вывучэньне нашае гісторыі XIX-XX стагодзьдзя будзе адсунута на доўгі час. Вось чаму на месцы трэба ўлічыць свае сілы, сродкі і ўтварыць адпаведныя ўмовы для распрацоўкі архіваў, каб архівы існавалі не для шчураў, а былі скарыстаны ў нашым будаўніцтве.

Што датычыцца выкарыстаньня архіўных докумэнтаў зараз, пры краязнаўчых досьледах, то праца гэтая мае вельмі шмат перашкод у

тым, што пакуль у архівах ня будзе выяўлены змест докумэнтаў, якія тут захоўваюцца, амаль што немагчыма дакладна ўказаць дасьледчыку, ці ёсьць патрэбныя яму даныя. У гэты час архівы БССР улічылі фонды, якіх прыблізна каля тысячы і інвэнтарызавалі каля паўмільёна спраў. Пакуль няма выдрукаваных ні апісаў, ні паказчыкаў і г. д. дасьледчыку прыходзіцца самому ў архівах па апісах вышукваць патрэбны матар'ял. Патрэбна як найхутчэйшае навуковае апісаньне архіваў і выдрукаваньне справачнікаў і важнейшых докумэнтаў. Як раней было зазначана, галоўная маса архіўных докумэнтаў у архівасховых БССР— офіцыйная перапіска ўрадавых устаноў XIX-XX ст. пры царызме і справа Савецкіх устаноў пасля Кастрычнікавай рэвалюцыі. Ёсьць некаторыя царкоўныя архівы, усадзьбовыя і інш. Пры патрэбе зараз тых ці іншых архіўных докумэнтаў лепш за ўсё зварачацца ў адпаведны архіў за спраўкамі і ўказаньнямі. Калі будзе наладжана сўмесная праца архіваў і краязнаўчых таварыстваў, тады ў значнай меры палепшыцца справа па адшуканьні краязнаўцам патрэбных матар'ялаў у архівах.

У бліжэйшыя часы гэтыя пытаньні неабходна паставіць на абгаварэньне; трэба знайсці найлепшыя арганізацыйныя формы для сумеснай працы архіваў і краязнаўчых таварыстваў у галіне распрацоўкі нашае гісторыі і прыступіць да працы.

Праца гэта карысная і патрэбная для нашага будаўніцтва, для нашага культурнага ўзмацненьня.

МАТАР'ЯЛЫ З МЕСЦ.

П. Стрыгуцкі, В. Самцэвіч.

Шкляная гута імя „Домбаля“ ў Н.-Барысаве*).

I. Месцапалажэньне і кароткая гісторыя заводу.

Шкляны завод імя „Домбаля“ знаходзіцца ў пасадзе Н.-Барысаў з правага боку ад шасы Барысаў—вакзал, у адлегласьці 1 км. ад чыгуначнай станцыі Барысаў. Некалі (гадоў 20—25 таму назад) мясцовасьць каля гуты была пакрыта хваёвым лесам, а ў сучасны момант у значнай меры заселена; з левага боку ад шасы пабудаваны „Рабочы гарадок“.

Пабудавана гута ў 1898 г. Менскім купцом Кабанавым. Для пабудовы былі досыць спрыяючыя ўмовы: добрыя шляхі зносін па чыгуныцы і па р. Бярэзіна і выстарчаючая колькасьць лесу для апалу. Пабудова гуты каштавала каля 40 тысяч рубл. У першыя гады на гуче працавала 105 чал. (65 мужчын, 25 жанчын і 15 падлеткаў). Выраблялася выключна аркушнае шкло. Праца праводзілася ў дзеве зьмены па 12 гадз. Зарплата была 15—25 рубл. у месяц для дарослых і 5—10 рубл. для падлеткаў; выдача зарплаты рабочым адбывалася неакуратна; часамі рабочыя не атрымлівалі запрацаванай платы па 2-3 месяцы.

У 1899 годзе Кабанаў прадаў гуту віленскім фабрыкантам Краеўскаму і Панкевічу за 40 тыс. рубл. Вытворчасць гуты паступова расьце, і лік рабочых к 1904 г. павялічваецца на 100 проц. Імпэрыялістычная вайна 1914—18 г. значна адбілася на вытворчасьці гуты. Найбольш кваліфікаваныя рабочыя былі ўзяты ў армію і іх прышлося замяніць у значнай меры жанчынамі і падлеткамі. У 1915 г. гута здаецца ў арэнду купцу Маеўскаму, які пераабсталявае яе для вырабу алоўкаў і вайсковай зброі, але зброя чамусь не выраблялася. Вырабляліся алоўкі да 1917 г. У часы нямецкай окупацыі праца спынілася; у часы польскай окупацыі Краеўскі вывез у Польшчу ўсё абсталяваньне гуты.

З прыходам Савецкай улады распачалася праца гуты пры 80 ра-

*) Артыкул напісаны на падставе матар'ялаў праведзенай на гуту экскурсіі з курсантамі летніх настаўніцкіх курсаў у 1927 г. і матар'ялаў Барысаўскай Акруговай плянавай камісіі.

бочых пры амаль што зусім знішчаным і зношаным абсталяваньні. Выраблялася аркушнае шкло і дробная шкляная пасуда.

У 1923 г. гуту неведала група політэмігрантаў з тав. Домбалем, пасля чаго гута стала звацца яго імем. Вытворчасць гуты з кожным годам расьце, павялічваецца лік рабочых і зарплата. 1925 г. зьяўляецца гадам максымальнага дасягненьняў на гуце. У сучасны момант гута працуе пры 850 рабочых у 3 і 4 зьмены. Вырабляецца выключна шкляная пасуда.

II. Рэволюцыйныя моманты.

Умовы жыцця і працы рабочых гуты да 1905 г. былі цяжкія: як вышэй было зазначана, рабочы дзень быў ровен 12 гадз.; зарплата 15—25 рубл. у месяц выдавалася неакуратна. Клясавая сьвядомасьць рабочых была неаднолькавая: частка рабочых, бедната вёсак, была досыць цяжучым элемэнтам на гуце і амаль што зусім ня мела клясавога выхаваньня, але на гуце ўжо была група (12 чал.) рабочых, якія ўваходзілі ў арганізацыю „Бунд“ і вялі належную працу сярод рабочых. 1-га жніўня 1905 г. рабочыя гуты прад’явілі трэбаваньне да ўласьніка гуты аб палепшаньні іх матар’яльнага становішча і аб’явілі забастоўку. Уласьнік гуты прымушаны быў згадзіцца на 6 проц. павышэньне зарплат, але рабочыя патрабавалі выпאўненьня ўсіх іх патрабаваньняў (якіх—дакладна невядома). 4 жніўня забастоўка спынілася пасля таго, як ўласьнік гуты пайшоў на некаторыя ўступкі рабочым, а рабочыя ад некаторых запатрабаваньняў адмовіліся¹⁾. У сувязі з агульным ростам рабочага руху ў Барысаве²⁾ і рабочыя гуты прымаюць удзел у дэманстрацыях (напр., 18 кастрычніка 1905 г.) і сходах пад кіраўніцтвам арганізацыі „Бунду“. У 1906 г. рабочыя гуты дабіваюцца палепшаньня свайго становішча і рабочы дзень каля вайны быў паменшаны да 10 гадз., а ў іншых аддзяленьнях да 9 гадз., зарплата павялічана на 10—15 проц. Пад кіраўніцтвам „Бунду“ на заводзе была праведзена чатырохдзённая забастоўка рабочых. Праца вялася і сярод вайсковых часьцей, якія былі ў Н.-Барысаве. Урэшце група ў 12 чал. найбольш актыўных рабочых была заарыштавана і прысуджана да турмы (ад 1 да 3 м-цаў). Цікава адзначыць што ўсе рабочыя па адбыцці наказаньня зноў вярнуліся на свае месцы. 1907—1914 г. г. у гісторыі рабочых заводу праходзяць без усякіх выступленьняў. З пачаткам імперыялістычнай вайны найбольш кваліфікаваная і клясавая сьвядомая частка рабочых, як ужо гаварылася, была ўзята на вайну; іх месцы на гуце занялі жанчыны і падлеткі з вёсак. Зразумела, што рабочы рух на гуце павінен быў у значнай меры спыніцца.

III. Рабочая сіла і зарплата.

У першыя часы адчынення на гуце працавала 105 чал. (65 мужчын, жанчын 25, 15 падлеткаў), перад 1905 г. гэты лік павялічыўся проц.

¹⁾ Дзясьсеньне Менскага губэрнатар Дэпарт. Паліцыі ад 9-IVIII 1905 г. № 7146 („1905 г. у Беларусі“, зборнік архіўных дакумэнтаў, Менск 1925 г.).

²⁾ В. Саміцэвіч. Барысаў. (Рабочы рух. Барысаў у 1905 г.) „Наш край“ № 2 (17) 1927 год

на сто; у 1920 г. гута адчынілася пры 80 раб., а ў сучасны момант працуе 873 чал., з якіх рабочых 839 чал. і служачых 34. З агульнага ліку рабочых — мужчын 631 і жанчын 242, падлеткаў—158. Па цэхах рабочыя разьмяркоўваюцца наступным чынам:

Назва аддзяленьняў	Колькасьць рабочых
Гута	443 чал.
Абрэзачная	44 "
Шліфовачная № 1 і 2	206 "
Гаспадарчых рабочых	137 "
На складзе леса	15 "

У мінулым гадзе нацыянальны склад рабочых быў наступны:

Нацыянальнасьць	Кваліфікаваныя		Некваліфікаваныя	
	Колькасьць	Прог.	Колькасьць	Прог.
Беларус.	32	25	460	84,4
Палякаў	25	20	30	5,5
Яўрэяў	—	—	42	7,6
Расійцаў	70	55	14	2,5
	127	100	546	100

Заработная плата ў дарэволюцыйныя часы была досыць нізкая (20—30 р., за 12-гадзінны рабочы дзень). У сучасны момант рабочыя атрымоўваюць ад 1 р. 12 к. да 2 р. 62 кап. у дзень; сярэдні месячны заробак рабочага 52 р. 70 к. *) Усяго за май месяц выплачана рабочым 45.521 р. і служачым 3.964 р. Зарплата выдаецца памесячна і некаторым катэгорыям рабочых зьдзельна.

IV. Умовы працы і ахова здароўя.

На гуче для рабочых, якія працуюць у ванным і састаўным аддзяленьнях, устаноўлены 6-гадзінны рабочы дзень, а для усіх іншых—8-гадзінны. На гуче рабочыя працуюць у 4 зьмены, у шліфовачным аддзяленьні ў 3 зьмены, абрэзачным—у 2 зьмены, у іншых у адну зьмену. Асабліва цяжкай зьяўляецца праца на гуче: рабочыя працуюць пры печам, дзе плавіцца маса пры 1.600° і пераносіць жару ў 30—40°; вельмі цяжкім і шкадлівым для лёгкіх зьяўляецца процэс выдуваньня пасуды з шкляной расплаўленай масы праз асобныя трубки, з прычыны чаго 75—80 проц. рабочых гэтае спэцыяльнасьці

*) Лічбы паказаны за другі квартал 1926-27 году.

хварэюць на лёгкай. Адсюль выцякае неабходнасьць мэханізацыі гэтых справы. Пры рабоце ля печак патрэбна вялікая спрытнасьць, каб працуючы па некалькі чалавек пры адной печы, не перашкаджаць адзін аднаму і не абпаліць таварыша пры паваротах з гарачай масай і прадметаў ў стады іх апрацоўкі. Аднак-жа такія выпадкі сустракаюцца. У шліфовачным і абрэзачным аддзяленьнях бываюць здарэньні, калі дробныя кавалкі шкла пападаюць у вочы рабочым, хаця ім выдаюцца асобныя акулеры на час працы. Досыць шкадлівай зьяўляецца праца ў састаўным аддзяленьні, дзе зьмешваюцца крэйда, пясок, сода, мыш'як, сульфат, фарбы (окс-нікер), паташ і дзе рабочым прыходзіцца ўдыхаць гэтыя матэрыялы ў відзе пылу.

За апошні час зварочваецца досыць вялікая ўвага на палепшаньне санітарна-гігіенічных умоў працы на фабрыцы: ёсьць належная вентыляцыя, кіпячая вада, рукамыльнікі, рушнікі, мыла. Пры гуче працуе амбуляторыя і зубалечэбны кабінэт, якія аказваюць дапамогу рабочым і іх сям'ям. За сакавік м-ц амбуляторыю наведала 2.055 чал., за красавік—2.111 ч. і за май—2.524 чал. На 75 проц. рабочыя хварэюць ад розных няшчасных выпадкаў: раненьні шклом, апал (ожоги) і інш. Адпускоў у сярэднім выдавалася 8 чал. (1 проц.). За лета паслана на курорты 12 чал. і ў дом адпачынку 30 чал. Мэдыцынскі агляд робіцца пры прыёме на службу і адзін раз у год.

V. Энэргія.

Гута абслугоўваецца паравым катлом сыстэмы Бітснэр і Гампэр (Варшава) сілай у 46 конскіх сіл пры ціску ў 6 атмасфэр. Кацёл працуе ўжо 23 гады і мае некаторыя дэфекты (адна труба згарэла і забіта шпунтам). На апал катла ідзе 1,5 куб. саж. дроў у суткі. Парай гэтага катла прыводзіцца ў рух 2 машыны: у 40 і 6 конскіх сіл. Першая (большая) машына прыводзіць у рух 2 дынама-машыны ў 42 і 25 кілёват. Для абслугоўваньня гуты патрэбна толькі адна машына, а другая зьяўляецца запаснай на той выпадак, калі для першай патрэбны будзе рамонт. Дынама-машына прыводзіць у рух 11 электраматораў (сілай ад 0,75-13 конскіх сіл), якія абслугоўваюць станкі: у двух шлейфэрных аддзяленьнях (20,5 конскіх сіл), 2 абрэзачных (па абрэзцы графінаў—4 кон. с. і па абрэзцы шклянйак—2 кон. с.) вентылятары (6,3 і 1 кон. с.). Электрычны ток, апрача прыводу ў рух вышэйпамянёных электраматораў, дае асьвятленьне для гуты да 4.000 свечак.

Малая машына прыводзіць у рух 2 такарных станкі, 1 насос і наждачны камень.

VI. Сыравіна.

Для вырабу пасуды патрэбна: белы кварцавы пясок, крэйда, сульфат, сода, паташ, сьлітра, мыш'як. Сульфат, пясок, сода і крэйда дастаўляюцца аддзяленьнем забясьпечаньня шклянога трэсту (у Менску) з РСФСР, паташ—з Каўказу, сьлітра і мыш'як—з Нямеччыны. Сыравіна дастаўляецца па чыгуны да ст. Барысаў, а потым на фурманках на гуту. Запасы пяску захоўваюцца на дварэ, а ўсе іншыя запасы пад навецьцю (сульфат і паташ у бочках, сода ў мяшкох).

Расход сыравіны за II квартал быў наступны (у кілёгр.):

Назва сыравіны	Студзень	люты	Сакавік	Усяго
Сульфат	2040	2720	2666	7426
Крэйда	16520	22113	21677	60411
Кварцавы пясок . .	134200	179208	166100	479508
Сода	20400	27400	26700	74500
Паташ	10200	33600	33300	37100

Дроў разыходзіцца на 10 куб. саж. у суткі. Сыравінай гута забяспечана.

VII. Процэс вытворчасці.

Састаўное аддзяленьне. У гэтым аддзяленьні састаўляецца маса для выплаўкі і вырабу шкла. Маса складаецца з наступных матэрыялаў: чыстага белага кварцавага пяску (200 клгр.), соды (40 клгр.), крэйды (30 клгр.), паташу (20 клгр.), сялітры (6 клгр.), сульфату (4 клгр.), мыш'яку (1 клгр.) і фарбы окс-сікер (0,250 клгр.). Уся гэтая маса перамаляецца двума „бягунамі“ і зьяўляецца ўжо гатовай для паступленьня ў ванну.

Гута. Прыгатаваная ў састаўным аддзяленьні маса з примешкаю лому шкла паступае ў ванну, якая пабудована з пліт агнятрывалай гліны, таўшчынёй у 0,35 мэтр. Ванна награвяецца газам наступным чынам: на дварэ гуты ёсць асобная печ-топка, куды праз кожныя паўгадзіны кладуцца дровы; дровы гэтыя ў закрытай топцы толькі тлеюць, ад чаго атрымліваецца гарачы газ, які па асобных ходах пападае пад ванну і награвяе масу ў ёй да 1.500°. Усяго закладваецца ў ванну 8.000 пуд. масы, а шкла выходзіць 4.000 пуд., бо частка масы выгарае, частка ідзе ў лом. Маса закладваецца ў ванну праз кожныя паўгадзіны па 20 пуд. Каб расплаўленая маса не выцякала праз шчыліны ў дне ванны, пад дно яе [ванны] прапускаецца халоднае паветра пры дапамозе вентылятара, ад чаго ніжні слой масы ў ванне [да 4-5 см.] застаецца у застыўшым стане і не дае магчымасці выцякаць расплаўленай масе.

У ванне ёсць 13 вакон, праз якія рабочыя асобымі трубочкамі бяруць масу з ванны. На гуце вырабляюцца: графіны, вазы, стаканы, чаркі, лямпавыя шклы, цукерніцы і інш. Праца ідзе у 4 зьмены па 115 чал. Вось, напр., процэс вырабу шклянкі [стакана]: рабочы набірае трубкай расплаўленую масу, выдувае банку і перадае яе другому рабочаму—наборшчыку, які яшчэ дабірае масы і ўкатвае шкло ў драўлянай посудзіне з вадой, пасля чаго перадае гэтае шкло трэцяму—майстру. Майстар выдувае шклянку ў „капе“ [драўлянай форме] і перадае шклянку ў чацьвертыя рукі, шклянка загладжваецца і перадаецца далей у закалку пры моцным агні на паўгадзіны. Потым шклянка прасушваецца ў асобнай печцы да 6 гадзін.

Аналёгічным спосабам адбываецца процэс вырабу і іншых рэчаў. Некаторыя рэчы, як, напр., чаркі, гранёныя шклянкі вырабляюцца паўмэханічным спосабам, пры дапамозе прэса: набіральшчык набірае масу і перадае майстру ў прэс-форму, адкуль рэч перадаецца грэльшчыку, які яе награввае, загладжвае грані і перадае ў закальную печ. Такіх печаў ёсць дзеве.

Абрэзачнае аддзяленьне № 1. У аддзяленьні рэчы, якія выходзяць згуты, надразаюцца пры дапамозе дыяменту, а потым гэтыя рэчы ўстаўляюцца ў асобныя гнёзды драўляных колаў і пры іх кручэньні струмень агню ад лямпы праходзіць па лініі надрэзаў, пасля чаго непатрэбная частка зьнімаецца ад вырабленай рэчы па лініі надрэза. На станку працуе 3 чал.: рэжчык, падавальшчык і зьнімальшчык. З абрэзачнага аддзяленьня рэчы ідуць у шліфавачную, а брак і няпрыгодныя часткі паступаюць у ванну для пераплаўленьня.

Абрэзачнае аддзяленьне № 2 мае 10 станкоў (2 мэханічных і 1 ручны абразцель лямпавага шкла, 1 аўтомат—абразцель, 4 затопачных і 2 шліфавачных), якія прыводзяцца ў рух электраматорам сілаю ў 9 конскіх сіл.

Для абрэзкі шклянак ёсць аўтомат (пастаўлены ў г. г.). Процэс абрэзкі аналёгічны процэсу ў аддзяленьні № 1, толькі замест паасобных гнёзд для ўстаноўкі рэчаў тут ёсць аўтомат з некалькімі гнёздамі, што патрабуе толькі 2 рабочых (замест 3), павялічвае вытворчасць, памяншае брак. Праца ідзе ў 3 зьмены, выраб у адну зьмену 8.000 шклянак.

Абрэзка лямпавага шкла робіцца 2 мэханічнымі і 1 ручным абразцелямі. Процэс абрэзкі адрозьніваецца ад абрэзкі шклянак аўтаматам толькі тым, што надрэз дыямэнтам робіцца ня рукамі, а машынай. Выработка адным абразцелем дасягае 1.000 шт. у дзень. У ручным абразцелі абрэзка робіцца рукамі аб наждачны камень; выработка—8.000 шт. у дзень.

Затопачнае аддзяленьне. Пасля абрэзкі лямпавыя цыліндры паступаюць на „затопачныя“ станкі для адшліфоўкі, „затопкі“ верхніх канцоў шкла. Цыліндры ставяцца на кола, якое праходзіць праз бэнзынавы агонь і, гэтак чынам, верхнія канцы цыліндраў „затапляюцца“. У аддзяленьні працуе 4 затопачных станкі, а пры кожным станку па 2 рабочых. Выработка кожнага станка каля 6.000 шт. у дзень. Праца ідзе ў 3 зьмены.

Пасля шліфоўкі (на камені з пяском) лямпавае шкло паступае ў *пячатнае аддзяленьне*, дзе на кожнае шкло ставіцца фабрычная пячатка (штамп). Выразаны з гумы штамп кожны раз пакрываецца асобным маслам і накладаецца на шкло; месца штампі пасыпаецца мядзяным пылам, пасля чаго на шкле застаецца моцны адбітак пячаткі. У аддзяленьні працуе 4 рабочых: 1 пячатніца і 3 памочніцы. Праца ідзе ў 2 зьмены. Ва ўсіх аддзяленьнях выдаецца належная спэцвопратка.

У *райбовачным аддзяленьні* шкляныя заткі даганяюцца ў горлышкі графінаў. Затка ўстаўляецца ў драўляную форму, якая надзяваецца на валік райбовачнага станка; станок прыводзіцца ў рух пры дапамозе электраматора. У горлышка графіна кладзецца мокры пясок і графін горлышкам надзяваецца на затку. Пры кручэньні станка затка дага-

няецца да горлышка графіна. Праца машынная ў 2 зьмены па 3 чал. (майстар і 2 памочнікі). Выраб коля 8.000 шт. у дзень.

У шліфовачным аддзяленьні ёсць станкі: чайбачныя (30), займовачныя (6) і углеркі (28), якія прыводзяцца ў рух электраматорам пры дапамозе трансмісіі. На чайбачных станках шліфуюцца дно і верх пасуды на асобных камнях, пасыпаных пяском. На займовачных станках загладжваюцца шарахаватасьці ў сярэдзіне каля краёў пасуды. На углерках (станках) вырабляюцца шліфоўкай розныя малюнкi на паверхні пасуды. Усяго ў аддзяленьні працуе 160 чал. у 3 зьмены. У памяшканьні досыць сыра і брудна.

Пасьля шліфоўкі пасуда паступае ў сартыравальнае аддзяленьне, дзе сартуюцца паводле гатункаў і якасьці і потым ідзе ў упаковачнае аддзяленьне.

У упаковачным аддзяленьні пасуда, як цукерніцы, лямпавае шкло, сподкі—абкручваюць паперай, зьвязваюць у пачкі і абкручваюць саломай; шклянкі і чаркі абкручваюцца толькі саломай і складаюцца ў скрынкі паасобна кожныя рэчы, колькасьцю ад 300 да 500 шт. Упакоўка робіцца амаль што выключна жанчынамі. Праца ручная ў адну зьмену.

Такарна-модэльнае аддзяленьне. У аддзяленьні ёсць адзін такарны станок, які прыводзіцца ў рух электраматорам у 2 конскіх сілы. На станку вырабляюцца драўляныя формы для адліўкі ўсіх відаў шкляной пасуды: графінаў, ваз, шклянак і г. д. Найлепшым матар'ялам для форм зьяўляюцца: драўніна грушы, яблыні і наогул неслаістыя пароды дрэў. У аддзяленьні працуе майстар і практыкант у адну зьмену. Прадукцыя вытворчасці ў дзень: 30 форм для графінаў альбо 60 для шклянак ці 100 для чарак.

Ганчарнае аддзяленьне. У асобным памяшканьні на дварэ ёсць ганчарнае аддзяленьне, дзе з агнятрывалай гліны вырабляюцца брусы для дна і сьценак ванны на гуце. Гліна ўжываецца наступных гатункаў: часаярская, варонеская, кашырская. Найлепшай лічыцца кашырская гліна. Працэс апрацоўкі складаецца з наступных момантаў: гліна перабіраецца. аддзяляюцца прымесі; перабраная гліна мелецца на „бягунох“ (прыводзяцца ў рух канём), потым прасяваецца і атрымліваецца т. зв. сырэц. Гэты сырэц потым насыпаецца ў спэцыяльную печ і перапальваецца; атрыманая „калёнка“ зноў перамалваецца, прасяваецца; да гэтае „парашковае калёнкi“ дабаўляецца сырэц, заліваецца вадой у скрынцы і разьмякае 2 дні, пасьля чаго маса разоў 12 перамешваецца, кладзецца ў асобныя формы рознай велічыні. Вынутыя з формы брусы кладуцца ў асобныя горны для пракальваньня. Такія агнятрывалыя брусы вытрымліваюць тэмпературу 1.500-2.000°. У аддзяленьні працуе 11 чалавек у адну зьмену. Праца глінамялаў досыць цяжкая, часта яны хварэюць на рэўматызм, бо ім прыходзіцца мясціць гліны голымі нагамі ў сьцюдзёную пору, нават узімку. Працу ў ганчарні магчыма механізаваць.

Слясарнае аддзяленьне мае 2 такарных станкі для вытачваньня розных дробных частак машыны, 4 станкі для сьлясарных работ і 2 станкі для сьвярдленьня дзірак. У аддзяленьні працуе 13 чал. (10 сьлесароў і 3 такары). З недахопаў трэба адзначыць адсутнасьць належнае вентыляцыі, што асабліва адчуваецца ўзімку.

Пры гуце ёсць *кузня* з 2 горнамі, якая абслугоўвае ўсе патрэбы фабрыкі. Працуе 6 чалавек.

VIII. Продукцыя вытворчасці.

Продукцыя вытворчасці характарызуецца наступнымі лічбамі:

Кварт.	1925-26 г. у рубл.	1926-27 г. у рубл.	За другі кварт. 1927 г.		
			Назва прадметаў	Кольк. у то- нах	Сабекаш- тоўн. у рубл.
I . . .	133880	—	Сталовай пасуды . . .	179	157608
II . . .	295470	293399	Сартовай	134	58271
III . . .	323071	—	Лямпавае шкло . . .	118	75794
IV . . .	146878	—	Лямпачных прылад. .	4	1726
	899299				293399

З табліцы можна бачыць вялікае паніжэнне вытворчасці ў чацвёртым квартале 1925-26 г. Тлумачыцца гэта тэхнічнымі няспраўнасцямі генэратарных каналаў, якія прапускалі ўгарны газ. Ліпнёўская сьпека і недахоп вентыляцыі таксама ў значнай меры перашкаджала нормальнай вытворчасці працы. У жніўні і верасні месяцы вялікая ванна рамантавалася. Прычынай нявыстаражаючай вытворчасці з'яўляўся і недахоп кваліфікаваных рабочых, якія не згаджаліся ехаць у Барысаў з прычыны кватэрнага крызісу.

Вытворчая праграма прадугледжвала ў 1925—27 г. выраб на суму 1.440.000 руб. (павялічэнне на 6 проц. у параўнанні з мінулым годам). Вытворчая праграма ў першыя два кварталы выконвалася на 72 проц. Продукты вытворчасці па чыгуны адпраўляюцца ў розныя канцы СССР (галоўным чынам на поўдзень) паводле нарад шклянога трэсту. Якасьць продукцыі лічыцца здавальняючай.

IX. Кіраўніцтва гутай.

Шкляная гута „Домбаля“ ўваходзіць у Беларускае шкляное трэст („Белшклотрэст“) і з'яўляецца вытворчай адзінкай трэсту на ўласным гаспадарчым разрахунку. Трэст забяспечвае гуту сыравінай і дае вытворчыя пляны, а гута здае гатовую продукцыю вытворчасці трэсту. На чале прадпрыемства стаіць кіраўнік яго, які прызначаецца трэстам па згодзе з Ц.П. саюзу хімікаў. Кіраўнік нясе адказнасць за ўсё становішча прадпрыемства, сочыць за развіццём і палепшаннем вытворчасці, робіць сывавздачы перад трэстам.

X. Склад і арганізацыя рабочых.

З агульнага ліку рабочых (839 чал.) на гуче сябрамі саюзу хімікаў з'яўляюцца 822 чал., якія падзяляюцца такім чынам: муж. 525 чал., жанчын 193 і падлеткаў—104; па нацыянальнасці:

Беларусаў	Яўрэяў	Расійцаў	Палякаў	Украінцаў	Латыш.	Інш.	Усяго
549	106	73	72	7	4	11	822

П а п а р т ы й н а с ь ц і :

Членаў і канд.	КПБ(6) ЛКСМБ	Непар-тийн.
61	104	657

Завком [складаецца з 11 членаў і 4 кандыдатаў] клапаціцца аб палепшанні ўмоў жыцця і працы рабочых, абараняе іх інтарэсы перад адміністрацыяй і разам з тым прымае належныя меры да павышэння і палепшання прадукцыі гуты. Пасяджэнні завкому адбываюцца штотыдзень; два разы ў месяц адбываюцца сходы дэлегатаў ад усіх цэхаў з мэтай азнаямлення шырокіх мас рабочых з працай завкому і для высвятлення прынцыповых пытанняў саюзнай працы. Адзін раз у месяц адбываюцца агульныя саюзныя сходы, на якіх заслухоўваюцца даклады і справаздачы завкому. Праца завкому пастаўлена досыць добра, і завком карыстаецца аўторытэтам сярод рабочых і адміністрацыі.

Сваю непасрэдную працу сярод членаў саюзу завком вядзе праз камісіі: РКК, аховы працы, культасветную, вытворчую камісію і вытворчыя нарады, ёсць каса ўзаемадапамогі.

У досыць кароткі час камісія па ахове працы дабілася правядзення ніжэйнаступных мерапрыемстваў: 1) пабудовы цэмантавай падлогі ва ўсіх цэхах на гуче; 2) устаноўкі спецыяльных прыбораў для знішчэння дыму; 3) пабудовы шафаў для адзення рабочых; 4) устаноўкі ўмывальнікаў і душа; 5) сваечасовай выдачы спецвопраткі і наладжання належных гігіенічных умоў працы.

Каса ўзаемадапамогі на 1-X-1926 г. налічвала 280 сяброў, а на 1-VII-1927 г.—173 (20,5 проц. агульнага ліку рабочых і служачых) з капіталам у суме 1366 руб. Памяншэнне ліку сяброў тлумачыцца тым, што некаторыя з іх вельмі няўважліва і нядбайна адносіліся да абавязкаў сяброў касы (несваячасова альбо і зусім не зварочвалі атрыманай пазыкі і інш.), з прычыны чаго адбылася рэарганізацыя касы. Апрача таго, служачыя і рабочыя вышэйшай кваліфікацыі, якія атрымваюць большую зарплату, неахвотна ўступаюць у касу ўзаемадапамогі. За паўгодзьдзе (студз.—чэрв. 1927 г.) выдана 74 пазыкі на суму 1566 руб.; беззваротных дапамог не выдавалася.

У мэтах падняцця вытворчасці і палепшання якасці прадукцыі склікаюцца раз у паўтара месяца вытворчыя нарады, падрыхтоўчую працу для якіх праводзіць вытворчая камісія (працуе 2 разы ў месяц). Праз вытворчую камісію і нарады праведзены ніжэйнаступныя мерапрыемствы: а) выпраўлены штаты і ўрэгулявана зарплата рабочым розных катэгорый; б) ліквідаваны частыя гарачыя рамонтныя ванны і пачалі ўжываць асобы агнятрывалы матар'ял для ванны; в) дасягнута памяншэнне бою пасуды да 15 проц. у той час як раней бой даходзіў да 30 проц.

Камісія працуе над вырашэннем наступных пытанняў:

- а) змяншэння да мінімуму боя шкла,
- в) зніжэння цен на продукты вытворчасці,
- с) рэгулявання зарплаты і перагляд штатаў.

Рабочыя прымаюць самы актыўны ўдзел у працы вытворчых

нарад і дапамагаюць вырашэнню пытанняў падняцця вытворчасці і палепшання працы рабочых.

XI. Бытавыя рысы.

Рысы новага быту ў жыццё рабочых прасачваюцца вельмі памалу з прычыны досыць нізкага культурнага ўзроўню рабочых (ёсць 71 чал. няпісьменных і шмат малапісьменных), неаднолькавага рабочага стажу і нявыстарчаючага пролетарскага і культурнага выхавання і інш. Маюць месца яшчэ рэлігійныя сьвяткаванні, хрысьціны, наведваньне царквы ці касцёлу. Праявы грубасці, лаянкі, а то і пабоі маюць месца як у ўзаемаадносінах рабочых паміж сабой, так і ў сем'ях. Аднак-жа трэба сказаць, што за апошнія часы ёсць і значныя дасягненні ў палепшанні таварыскіх і сямейных узаемаадносін.

Па жаданні рабочых пры гуче ЦРК адчынена сталоўка, якой карыстаецца значная колькасць рабочых і служачых. Абед для рабочых каштуе 35 кап.

XII. Культасьветная праца.

Пры гуче ёсць наступныя грамадзкія арганізацыі: „Мопр'а, ОСО Авіяхіму, шэфскае т-ва (шэфствуе над Забашавіцкім сельсаветам Барысаўск. р.). Значны ўдзел у гэтых арганізацыях прымаюць камсамольцы.

У чырвоным кутку праводзіцца масавая і гуртковая праца. Гурткі наступныя: політычны, вайсковы, спортыўны, драматычны. У летні час працавалі толькі спортыўны ды вайсковы гурткі.

Бібліятэка адчынена толькі нядаўна і налічвае каля 1.500 экз. кніг. Праца наладжана ня зусім здавальняюча. У куток выпісваюцца газеты: „Известия ЦИК СССР“, „Правда“, „Звезда“, „Савецкая Беларусь“, „Комсомольская правда“, „Рабочая газета“ і інш. Выпускаецца насцьценная газета. Ёсць гурток рабкораў у 60 чал., але актыўна працуе чалавек 30.

Няпісьменных на гуче налічваецца 71 чал. Зімой працаваў лікпункт, які скончыла 18 чал., частка рабочай моладзі вучыцца ў рабочай школе ў Н.-Барысаве. Пры гуче працуе дзіцячая пляцоўка (на 50 дзяцей).

Наогул-жа культасьветную працу сярод рабочых неабходна значна пашырыць і паглыбіць.

На бліжэйшы час намечана правядзеньне наступных мерапрыемстваў для падняцця вытворчасці і правядзеньня рэжыму эканоміі:

- 1) памяншэнне бою шкла;
  - 2) эканомія паліва і памяншэнне расходу электрычнай энэргіі;
  - 3) пракладка вузкакалейкі для падачы апалу;
  - 4) нарыхтаваньне механічнай расьпілоўкі дроў.
-

У. Уладзіміраў.

Лекавыя расьліны ў народнай мэдыцыне Барысаўскае акругі.

(Матар'ялы сабраны вучнямі школьн.-краязнаўч. гуртку 7-ае Нова-Барысаўскае сямігодкі. Апрацаваны У. Уладзіміравым).

I. Ад Мэдычна-Санітарнага Консультацыйнага бюро ЦБК.

Паданы ніжэй артыкул аб лекавых расьлінах Барысаўскае акругі трэба лічыць толькі матар'ялам для сталых навуковых досьледаў у галіне народнае мэдыцыны на Беларусі, і для ўкладаньня сталага дакладнага атлясу лекавых зёлак, якія дзіка растуць па лясах, балотах і палёх нашага краю.

Што-што, а вывучэньне нашае рэспублікі з боку мэдыка-санітарнага яшчэ толькі пачынае нараджацца. Распачала гэтае вывучэньне Мэдычная сэкцыя Інбелкульту. У шэрагу іншых заданьняў, якія паставіла перад сабой Мэдсэкцыя, былі таксама—досьледы ў галіне народнае мэдыцыны і зьбіраньне і вывучэньне лекавых расьлін у сэнсе ўжываньня іх у народнай мэдыцыне і ў сэнсе перспектывы зьбіраньня дзіка-растучых і разьвядзеньня найбольш рэнтабельных гатункаў гэтых расьлін як для мэтаў экспарту, так і ўласнага ўжытку.

Дактароў і наогул мэдыкаўнікоў, якія-б пачалі краязнаўчую працу ў мэдычным напрамку, пакуль што зусім няма і таму кожную работу ў гэтай галіне трэба вітаць, хаця-б яна і была сырэм, мала апрацаваным матар'ялам.

У даным выпадку асабліва важным і цэнным зьяўляецца той факт, што працай гэтай зацікавіліся вучні краязнаўчага школьнага гуртка. Факт гэты сьведчыць аб тым, што краязнаўчая праца расьце і пачынае захапляць усе бакі нашага жыцьця. А падругое, ён сьведчыць аб тым, што падышоў ужо час для ўсебаковага мэдыка-санітарнага вывучэньня Беларусі і павінен быць навуковы мэдычна-краязнаўчы цэнтр, які-б плянаваў гэтае вывучэньне, кіраваў ім, трымаў сувязь з мясцовымі краязнаўчымі сіламі і г. д.

Пры сучаснай беднасьці літаратуры (гл. далей) аб лекавых зёлках і спосабах іх ужываньня на Беларусі даная невялікая работа зьяўляецца каштоўным укладам. Каштоўна яна таму, што ў ёй ёсьць указаньні на крыніцы, адкуль узяты назвы і спосабы ўжываньня кожнае расьліны, адзначана імя і прозьвішча зьбіральніка, месца, дзе зьбіраліся матар'ялы і, урэшце, імя і прозьвішча, ад каго зьбіральнік сабраў даныя.

Крыху аб самых матар'ялах. Трэба адзначыць, што лацінскія назвы расьлін не заўсёды адпавядаюць лацінскім назвам гэтых-жа расьлін у іншых літаратурных крыніцах. Прыклады: 1) „касталому“—адпавядае лацінская назва *Gallium Molliogo* L. (сям. *Rubiacae*—марэных); у кнізе д-ра мэд. А. Краскоўскага („Аб чалавечым целе здаровым, хворым і спосабах яго лячэбнай самаабароны“, Вільня, 1924 г.) паказаны дзьве расьліны—адна пад назваю „касьцілом“—*Artemisia campestris*, другая пад назваю „касталом“—*Cynoglossum officinale* L. Марчыма, што народная мэдыцына ўжывае ўсе тры расьліны пры лячэньні ламоты ў касьцях (раўматызму?) 2) „сардэчніку“ адпавядае лац. назва *Cardamine pratensis* L. (сям. *Cruciferae*), а ў Краскоўскага ёсьць два „сардэчніка“—адзін пад назваю *Erythraea centaureum* L., а другі пад назвай *Parnassia palustris* L. Адзначым яшчэ, што на лацінскую назву *Erythraea centaureum* у ніжэйпаданай працы ёсьць асобная расьліна з беларускай назвай „цантаўра“ і гэтак далей. Словам, тут мабыць ёсьць нейкая блытаніна, якую давядзецца разьвязваць таму, хто будзе пісаць спэцыяльны досьлед.

Літаратура аб лекавых расьлінах на Беларусі:

1. Д-р мэд. Ант. Краскоўскі. „Аб чалавечым целе здаровым, хворым і спосабах яго лячэбнай самаабароны. Вільня, 1924 г. (Разьдзел IV, ад стар. 52 да 95). Апісана 142 расьліны; даны назвы беларускія, лацінскія і расійскія; адзначана ад якой хваробы ўжываецца і ў якім выглядзе; даецца морфолёгічнае апісаньне расьліны і месцы, дзе яна расьце.

2. D-r Kraskowski. *Bielaruskija lakarskija ziotki*. Wydanie „Krynicy“. Wilnia—1921. Апісана 53 расьліны.

3. А. А. Антонов. *О врачебныхъ растенияхъ, дико растущихъ въ Витебской губернии, и употребляемыхъ населениемъ ея въ домашней народной медицинѣ*. Витебскъ—1888 г.

Апісана 112 расьлін. Назвы даны беларускія, лацінскія і расійскія. Дано апісаньне знадворнага выгляду расьлін, кветак, распаўсюджаньня і г. д.

4. Крейер Г. К. *Исследовательская работа Могилевской опытной станции лекарственных растений за 1921—25 г.г.* Изд. „Серп и Молот“. Могилев—1926 г.

Доктар І. Цвікевіч.

II.

На тэрыторыі Барысаўскае акругі да гэтага часу насельніцтва шырака карыстаецца дапамогай так званай народнай мэдыцыны. Народны „лекар“ часта яшчэ мае значную папулярнасьць ня толькі сярод насельніцтва свайго пункту, ці ваколіцы, але досыць далёка за межамі іх. Такое зьявішча тлумачыцца рознымі прычынамі. Як на першую з такіх—можна паказаць на нізкі культурны ўзровень самага насельніцтва, сярод якога захаваліся ўсялякія забавоны, павер'і, „калдоўствы“, анімізм. Беларус-сялянін часта яшчэ глядзіць на прыроду, як на нешта загадкавае, жывое, з чым звычайны доктар ня зладзіць, дзе патрэбен чалавек які знаецца з гэтымі „добрымі і нядобрымі сіламі“. Многа ёсьць і такіх хвароб, аб якіх беларус ня хоча сказаць доктару толькі таму, што саромяецца аб іх казаць. Асабліва жанчыны.

Нельга цалкам адмаўляцца ад таго, што ніжэйпаказаныя расьліны маюць лекавае значэньне, але заўважана, што многа расьлін у розных мясцовасьцях даюцца ад неаднальковых хвароб, не дадаецца ніякая дыета пры ўжываньні лекавых расьлін, у большасьці ўжываецца разам уся расьліна: і кветка, і лісьце, і сьцябло, і карань; ужываецца расьліна часта ў залежнасьці ад фазы месяца (луны); чаго, напрыклад, нельга прымаць у першую квадр, тое можна—у маладзік і наадварот.

Асобы, якія займаюцца народнай мэдыцынай, захоўваюць свае веды ў сакрэце. Гэта яны тлумачаць тым, што, калі расказаць усякаму, хто цікавіцца, то лязьне ня будзе мець сваёй сілы. Асабліва, калі хто не паверыць у моц самога лязьня.

Расьліны, якія ўжываюцца ў народнай мэдыцыне, загатаўляюцца без асаблівых спосабаў. Засушваюцца проста ў пучках на сьвежым паветры, або падтыкаюцца пад страху, часта нават у адным пучку, або торбачцы, разнальковыя расьліны.

Паўлавец Міхась, вучань 5 клясы, сабраў даныя ў вёсцы Меччы таго-ж с/с Барысаўскага раёну ў Ганны Галдукевіч, 90 год.

Solidago Virga aurea (сям. Compositae—складанакветных).

Прыкідзь. Ужываецца ад прыкідзі болек. Сьцябло, лісьце, кветкі высушваюцца і сьціраюцца ў парашок, якім прысыпаецца незажываючая ранка. Павінна засохнуць.

Veronica officinalis L. (сям. Scrophulariaceae—норычнікавых).

Расходнік. Ужываецца ад залатухі. Параць цэлую высушаную расьліну і п'юць адвар.

Vaccinium Vitis idæa L. (сям. Vacciniaceae—бруснічных). Ужываецца **бруснічнік** ад кашлю. Параць і п'юць адвар.

Fragaria vesca L. (сям. Rosaceae—ружакветных).

Сунічнік. Ужываецца ад прастуды. П'юць навар.

Ledum palustre (сям. Ericaceae—верасковых).

Багун. Ужываецца ад болю ў грудзёх. П'юць адвар. Даюць таксама коням ад кашлю. Сякуць і даюць з аўсом. Падкурваюць кароў, „каб ведзьма не адняла малака“.

Грук Рыгор, вуч. 5 клясы, сабраў веды ў вёсцы Зялёная Дуброва Мётчанскага с/с Барысаўскага акругі.

Galium Molligo L. (сям. Rubiaceae—марэных).

Касталом. Ужываюць ад касталому, або ламоты ў касьцёх. П'юць адвар і яшчэ ўмываюцца ім.

Matricaria snaveolens Buchen (сям. Compositae—складанакветн.).

Садавы рамонак. Ужываецца адвар пры затрыманы радой.

Viola tricolor L. (сям. Violaceae—фіялкавых).

Дзівабраткі. Адвар ужываецца ад болю ў грудзёх.

Hypericum perforatum L. (сям. Guttiferae—зьверабойных).

Сьвятаяня. Адвар ужываецца ад крывавага паносу.

Aretostaphylos Uva ursi Spr. (сям. Ericaceae—верасковых).

Мачан. Адвар ужываецца ад малакроўя.

Potentilla argentea L. (сям. Rosaceae—ружакветных).

Дуброўка. Ужываецца адвар ад залатухі. Акрамя адвару для піцьця яшчэ адварам умываюцца. Ужываецца яшчэ ад парушэньня.

Helichrysum arenarium DC (сям. Compositae—складана кветн.).

Жоўты цымян. Ужываецца адвар для піцця.

Эйсмонт Язеп, вуч. 5 кл., сабраў веды ад некалькіх асоб у пасадзе Н.-Барысаў.

Anthyllis Vulneraria L. (сям. Leguminosae—бабовых).

Пералёт. Ужываецца ад перапалоху. Сабраны ў момант цвіценьня і высушаны кладзецца на гарачыя вугольлі і дымам тры разы ў дзень абквурваецца хворы.

Avena sativa L. (сям. Gramineae—злакаў).

Насеньне аўсу. Адвар ужываецца ад кашлю.

Rubus idaeus L. (сям. Rosaceae—ружакветных).

Малінык. Адвар ягад і сыцябла ўжываецца ад кашлю.

Pinus silvestris L. (сям. Abietaceae—яловых).

Сасновыя пупышкі. Сабраныя ў сакавіку або красавіку ў сушым відзе заварваецца і тры разы ў дзень па шклянцы даюцца хвораму сухотамі.

Allium Cepa L. (сям. Liliaceae—лілейных).

Цыбуля. Вырэзваюць пласток, падпякаюць над агнём і прыкладаюць да болькі.

Picea excelsa L. (сям. Abietaceae—яловых).

Яловая смала разаграецца і прыкладаецца да болькі.

Крыжаноўская Ірына, вуч. 6 кл., сабрала веды ў саўх. Па лялеўцы Забашаўскага с/с. Барыс, раёну ад Тацяны Грымовіч.

Mentha piperita L. (сям. Labiatae—губакветных).

Мята. Лісьцё заварваецца і тры разы ў дзень па шклянцы даецца піць ад паносу. Гушча прыкладваецца да жывата.

Viburnum Opulus L. (сям. Caprifoliaceae—жымаласных).

Каліна. Адвар ягад, сабраных у верасні, даецца два разы ў дзень па шклянцы ад прастуднага кашлю.

Menyanthes trifoliata L. (сям. Centianaceae—гарачаўкав).

Бабок. Адвар ужываюць ад сухотаў.

Сакалоўскі, вучань 5 кл., сабраў веды. (У рукапісу не паказана мясцовасці і ад каго сабраны веды. Рэд.)

Daphne Mezereum L.

Воўчае лыка. Ужываецца ад болю горла. Параць кару і палошчаць горла.

Centaurea Jacea (сям. Compositae—склад. кветн.).

Крываўка. (Васілёк лугавы). П'юць адвар ад крывавага паносу.

Tilia cordata Mill. (сям. Tiliaceae—ліпавых).

Ліпавы цвет. Ужываецца навар ад запаленьня лёгкіх.

Artemisia Absinthium L. (сям. Compositae—скл. кветн.).

Палын. Ужываецца ад катару страўніка. П'юць адвар.

Янучкоўская Бран. вуч. 5 клясы, сабрала веды ў хут. Гумнішчы Лошніцкага с/с. ад Бабіцкай.

Valeriana officinalis L. (сям. Valerianaceae—маўнавых).

Валяр'янавы карань. Настойваецца на сьпірытусе і настойка даецца хвораму піць тры разы ў дзень, ад нэрваў.

Cardamine pratensis L. (сям. Cruciferae—крыжакветных).

Сэрдэчнік лугавы. Параць кветкі і п'юць ад біцця сэрца.

Erythraea Centaurium Pers. (сям. Centianaceae—гарачаўкавых).

Цантаўра. Адвар ужываецца ад болю жывата.

Centaurea Cyanus L. (сям. Compositae—скл. кветных).

Валовка (Васілёк польны). У адвараную жыжу мочаць анучку і прыкладваюць да хворых вачэй.

Thymus Serpyllum L. (сям. Labiatae—губакветных).

Чомбар. Заварваецца і п'ецца, як гарбата, ад болю ў грудзёх.

Arctium tomentosum Schrank (сям. Compositae—скл. кветных).

Arctium Lappa L.

Калючы дзед. Настайваецца на сьпірытусе і п'юць ад перапалоху.

Alnus glutinosa L. і *A. incana* L. (сям. Betulaceae—бязазавых).

Альховая кара, зьмешаная з суравымі ніткамі, варыцца, і адвар даюць піць хвораму ад жаўтачкі.

(*Farmica rufa*—чырвоныя мурашкі.

(*Vaccinium Vitis idaea* L. (сям. Vacciniaceae—бруснічных).

Бруснічнік і мурашкі заварваюцца разам і прыкладваюцца да хворага месца пры раматызме.

Stallaria media Vill. (сям. Caryophyllaceae—гваздзічных).

Макрычнік ужываецца ад ламоты сярэдзіны. Націраюць хворае месца адварам.

Lycopodium clavatum L. (сям. Lycopodiaceae—плавуновых)

Дзеразовы пылок ужываецца для засыпаньня раны.

Daucus Carota L. (Сям. Umbelliferae fuss.—парасонакветн.

Корань морквы варыцца на малаку і даецца хвораму ад малакроўя.

Tanacetum vulgare L. (сям. Compositae—склад. кветных).

• **Піжмавы корань** варыцца і даецца хвораму піць ад глістоў.

Equisetum pratense Ehrh. (сям. Equisetaceae—хвашчовых).

Urtica urens L. (сям. Urticaceae—крапіўных).

Хвошч палявы і крапіва-жыгучка ўжываюцца ад сухотаў. П'юць навар.

Syringa vulgaris L. (сям. Oleaceae—масляных).

Бэзавыя кветкі ўжываюцца ад прастуды.

Trifolium arvense L. (сям. Leguminosae—бабовых).

Каткі ўжывацца ад крывавага паносу, п'юць адвар.

Acorus Calamus L. (сям. Araceae—аротнікавых).

Корань аера ад залатухі. У адвары купаць хворага.

Arnica montana L. (сям. Compositae—скл. кветн.).

Арніка заварваецца і прыкладаецца гушча да раны.

Calluna vulgaris Salisb. (сям. Ericaceae—верасковых).

Вераскавы настой на сьпірытусе бяруць для націраньня хворага месца пры раматызме.

Quercus pedunculata L.

Дубовая кара адварваецца, і адварам палашчуць дзёсны для ўзмацненьня. Ужываецца таксама ад хваробы валасоў.

Salvia pratensis L. (сям. Labiatae—губакветных).

Шалфей адварам лісьця палашчуць рот, калі баляць зубы.

Urtica urens L. ужываецца ў сырым відзе для націраньня сярэдзіны, як адчуваецца ламота.

Helianthus annuus L. (сям. Compositae—скл. кветных).

Сланэчнікавыя дудкі вараць і адварь п'юць пры хваробе трасцы.

Plantago májor L. (сям. *Plantagináceae*—падарожнікавых).

Трыпутнік ужываецца ад нарываў; прыкладаюць больку сырым лісьцем.

Lonicera xylósteum L. (сям. *Caprifoliáceae*—жымаласных).

Воўчыя ягоды для атруты.

Rhámnus cathartica L. (сям. *Rhamnaceae*—крушынавых).

Крушынавая кара заварваецца і даецца піць, як слабіцельная.

Párus Málus L. (сям. *Romaceae*—яблычных).

Яблычныя шалупайкі заварваюць і п'юць ад болю ў грудзёх.

Анкеты, программы і інструкцыі.

Плян працы раённага т-ва краязнаўства.

Увагі да пляну.

Плян укладзены ЦБК згодна пастановы П Ёсебеларускага Краязнаўчага Зьезду і зьяўляецца толькі арыентавачным. На падставе яго кожнае раённае т-ва складае свой календарны плян працы, уносячы ў яго мясцовыя пытаньні, разьбіваючы плян на канкрэтныя заданьні і даручаючы выкананьне іх гуртком, сэкцыям альбо паасобным сябром т-ва.

Плян, які прапануе ЦБК, ахапляе ўсе магчымыя формы працы т-ва і ў мэтах большай сыстэматычнасьці мае разьдзелы: 1) праца арганізацыйна-папулярызацийная, 2) праца мэтодычная і 3) праца зьбіральніцка-дасьледчая. Зразумела, апошняя форма працы т-ва, як арганізацыі навуковай, зьяўляецца найбольш каштоўнай, але дзякуючы яшчэ няпоўнаму афармленьню нашага краязнаўчага руху і слабой падрыхтаванасьці нашага масавага краязнаўца, у пляне працы райт-ва неабходна значнае месца адвесьці арганізацыйна-папулярызацийнай і мэтодычнай працы т-ва. Гэта мае на ўвазе арыентавачны плян працы, які склала ЦБК для райт-ваў.

I. Арганізацыйна-папулярызацийная праца.

1. Заснаваць сталую сувязь з партыйнымі, профсаюзнымі і савецкімі ўстановамі і арганізацыямі раёну. Інфармаваць іх аб мэтах, зьмесьце і выніках працы райт-ва. Уцягнуць у сябры т-ва кіраўнікоў гэтых устаноў і асоб, якія фактычна вядуць краязнаўчую працу—агрономаў, дактароў, супрацоўнікаў мэтстанцый, статыстыкаў, загадчыкаў хат-чыталень і інш.

2. Уцягнуць у шэрагі краязнаўчых арганізацый актыўную частку моладзі—комсамольцаў і піонэраў. Арганізаваць пры клюбах, хатах-чытальнях, юнсэкцыях, ячэйцы ЛКСМ, школах-сямігодках краязнаўчыя гурткі моладзі.

3. Зьвязацца з студэнцкаю моладзьдзю раёну і ўцягнуць яе ў краязнаўчую працу.

4. Арганізаваць па раёне адпаведна тэрыторыяльным адміністрацыйным адзінкам краязнаўчыя гурткі (сельсавецкія).

5. Прыняць належныя меры да арганізацыі раённага краёвага музэю.

6. Арганізаваць 2 фэмпункты на раёне.

7. Падтрымліваць рэгулярную сувязь з вышэйшымі краязнаўчымі арганізацыямі—Акруговым Т-вам краязнаўства і ЦБК. Адзін раз у паўгода даваць справаздачу аб сваёй працы Акруговаму Т-ву Краязнаўства і раз у год інфармацыю аб гэтым даваць ЦБК.

8. Пашырыць сярод сваіх сяброў і насялення падпіску на „Наш Край“.

9. Арганізаваць выданьне свайго рукапіснага краязнаўчага часопісу і наладзіць змяшчэньне прац сяброў т-ва ў цэнтральных і акруговых выданнях. Прыняць меры да асобнага выданьня прац раённага т-ва.

10. Весці падлік сваёй працы. Формы падліку: 1) вядзеньне пратоколаў пасяджэньняў праўленьня і агульных сходаў т-ва; 2) корэктаваньне працы па намечаным пляну і адзначэньне выкананай працы; 3) справаздачы праўленьня перад агульным сходам; 4) раённая краязнаўчая канфэрэнцыя.

11. Популярызаваць краязнаўчую працу сярод рабочых, сялян і служачых розных устаноў раёну. З гэтай мэтай правесці шэраг дакладаў, лекцый і гутарак па агульных пытаньнях краязнаўства і на тэмы з жыцця раёну. Прыкладныя тэмы дакладаў аб раёне: 1) народная гаспадарка раёну; 2) саматужніцтва раёну; 3) гісторыя раёну; 4) народная творчасць раёну—фольклёр, музыка, танцы; 5) народнае мастацтва раёну; 6) санітарнае становішча раёну і г. д.

12. Популярызаваць сярод моладзі неабходнасьць вывучэньня і скарыстаньня вытворчых сіл раёну. Даклады і гутаркі сярод моладзі аб паляводстве, жывёлаводстве і саматужніцтве раёну. Кожную галіну разглядаць з 4 бакоў: 1) сучасны стан тэй ці іншай галіны народнай гаспадаркі; 2) умовы, якія перашкаджаюць яе разьвіццю; 3) умовы спрыяючыя яе разьвіццю; 4) як можна палепшыць гэтую галіну гаспадаркі.

13. Популярызаваць краязнаўчую працу шляхам арганізацыі краязнаўчых вечарын: інсцэніроўкі народных казак, выступленьне народных сьпевакоў, ілюстрацыя народных абрадаў і звычаяў і г. д.

14. Популярызаваць краязнаўчую працу шляхам наладжваньня выставак сабраных краязнаўчых матар'ялаў.

II. Мэтодычная праца.

1. Праўленьню райт-ва азнаёміцца з мэтодычнай літаратурай і матар'ялам друку па пытаньнях краязнаўства. Правесці шэраг дакладаў і гутарак па мэтодыцы краязнаўства. Падабраць, сыстэматызаваць і наладзіць вывучэньне сябрамі т-ва ўсяе мэтодычна-краязнаўчае літаратуры і ўсяго рукапіснага і друкаванага матар'ялу аб раёне.

2. Дапамагчы мэтодычнымі ўказаньнямі клюбам, гуртком моладзі і школам, як весці фэнолёгічныя нагляданьні, як зьбіраць экспанаты для краёвага музэю (складаць гэрбарыі, зьбіраць лекавыя травы, калекцыі глебы і выкапняў), як весці фатаграфічную і зарысаваную працу, як рабіць запісы фольклёру і г. д.

III. Зьбіральніцка-дасьледчая праца.

1. Зьбіраць, сыстэматызаваць і вывучаць прадметы матар'яльнай і духоўнай культуры насяленьня раёну: кніг, брошур, часопісаў, газэт-

ных виразак, нататак, рукалісных часопісаў, насыценных газэт і іх архіваў, лістоў, дзеньнікаў, мемуараў, фотографій, афіш, карт, абвестак, дыяграм і інш.

2. Укласьці мясцовую бібліюграфію раёну ў першую чаргу па цэнтральных і акруговых газэтах, часопісах, кнігах і брошурах.

3. Зьбіраць і апрацоўваць матар'ялы ўрадавых і грамадзкіх устаноў раёну: справаздачных дакладаў розных раённых устаноў—саветаў, больніц, хат-чыталень; мэтеаролёгічных бюлетэняў, статыстычных даных, актаў абсьледваньняў і г. д.

4. Зьбіраць і належным чынам апрацоўваць экспанаты для раёнага краёвага музэю па пляну, які зьмешчаны ў „Працах 2 ўсебеларускага Краязнаўчага Зьезду“ і ў кнізе Дзенс-Літоўскага „Познание местного края“. Скарыстаць у мэтах запаўненьня музэю экспанатамі раённымі і юбілейнымі выстаўкі.

5. Привесьці ў належны выгляд усе матар'ялы, якія прысылаюцца гурткамі і паасобнымі аматарамі. Формы апрацоўкі матар'ялаў: скласьці апісаньні на розныя тэмы з жыцьця раёну, ілюстраваць іх фотографіямі, малюнкамі, выстаўіць матар'ялы ў раённым музэі.

6. Наладзіць экскурсійнае і стацыянарнае абсьледваньне розных бакоў прыроды, эканомікі і жыцьця насяленьня раёну. Паставіць, дзе магчыма, неабходныя экспэрымэнты для правэркі зробленых вывадаў і падагульненьняў (напр., вопытныя вучасткі зямлі, біясадзікі і г. д.).

7. Правесьці экскурсіі моладзі: 1) у прыроду раёну, 2) у бліжэйшую вёску, 3) на поле для азнаямленьня з магчымымі паляпшэньнямі яго; 4) на дасьледчае поле, 5) на заводы і г. д.

8. Выкарыстаць усе сабраныя матар'ялы для складаньня монографічнага апісаньня свайго раёну.

9. Выконваць чарговую працу па заданьнях ІБК і ЦБК: запаўненьне анкет аб хатніх рамэствах, монографій паселішч, складаньне адказаў на праграмы па вывучэньні беларускіх гаворак і апісаньняў па схэме санітарна-бытавога дасьледваньня вёскі.

Організацыя медычна-санітарнага вывучэння вёскі.

З кожным годам краязнаўчая праца ў БССР пашыраецца. Зараз няма ніводнага раёну, дзе-б ня было краязнаўчае арганізацыі. Нават па вёсках ёсць шмат краязнаўчых гурткоў. А ў гарадох і падаўна. Да гэтага часу краязнаўчая праца складалася пераважна з вывучэння гісторыі, культуры і эканомікі нашага краю (мова, літаратура, этнографія, быт, эканоміка гаспадаркі, прыродныя багацці і інш.).

Медыка-санітарнае вывучэнне краю, якое мае вялікае значэнне ў агульнай краязнаўчай працы, пакуль што займае малае месца. У краязнаўчай працы медпрацаўнікі, у прыватнасці дактары, прымаюць удзел толькі як паасобныя адзінкі.

А між тым краязнаўчая праца ёсць праца грамадзкая, і павінна выявіцца больш грамадзкай актыўнасці ўсіх сяброў Саюзу „Медсанпрацы“, і асабліва па лініі Доктарскіх Сэкцый. Мыдыка-краязнаўчая праца павінна выявіць прычыну залежнасць паміж санітарным станам населеных пунктаў (горад, вёска, мястэчка, хутар, засьценак) і эканамічным і культурным узроўнем іх, а таксама—выявіць санітарна-бытавы стан вёскі і мястэчка і фізічны стан іх насельнікаў. Зараз Рэсбюро Дакт. Сэкцыі і ЦБ Краязнаўства пры Інбелкульце з боку арганізацыйнага прапануюць наступнае:

1. У акруговых гарадох пры Доктарскім Саюзе Медсанпрацы стварыць медыка-краязнаўчыя гурткі пад кіраўніцтвам аднаго члена Доктарскай Сэкцыі. У гурткі ўваходзяць ня толькі дактары, а і іншыя члены Саюзу „Медсанпрацы“, (як фармацэўты, лекпомы, медыцынск. сёстры і інш.).

Увага: У тых лячэбных установах, дзе ёсць значны лік працаўнікоў, могуць стварацца асобныя гурткі пад кіраўніцтвам асоб. вылучаных Дакт. Сэкцыяй і Прэзідыумам Саюзу „Медсанпрацы“. Падобныя гурткі праводзяць сваю працу ў шчыльнай сувязі з Цэнтральным Акруговым Гуртком пры Саюзе „Медсанпрацы“.

2. Арганізацыя гурткоў утвараецца паводле Статуту Краязнаўчых Гурткоў, апублікаванага ў № 12 „Нашага Краю“ за 1926 г.

3. Праца ўсіх медыка-краязнаўчых гурткоў праводзіцца ў шчыльнай сувязі з Акруговымі Краязнаўчымі Таварыствамі. Сувязь трымаецца праз кіраўніка медыка-краязнаўчага гуртка.

4. На раёнах, з прычыны малой колькасці медпрацаўнікоў, асобных медыка-краязнаўчых гурткоў не ствараць, а лепш уваходзіць непасрэдна ў склад агульных краязнаўчых раённых таварыстваў.

5. Краязнаўчая праца медпрацаўнікоў, у прыватнасці дактароў, у аснове сваёй павінна складацца з:

1) Консультацыйнай дапамогі краязнаўчым гуртком і краязнаўчым таварыствам у галіне сваёй спецыяльнасці.

2) Уласнае працы пераважна медыка-санітарнага вывучэння залюдненых месц.

6. Асноўнымі аб'ектамі медыка-санітарнага вывучэння зьяўляецца:

а) Вывучэнне фізычнага стану, хваравітасці і смяротнасці насельніцтва;

б) Вывучэнне пануючых, эпідэмічных, эндэмічных і соцыяльных хвароб;

в) Вывучэнне лекавай дапамогі, лекавых расьлін, народнае медыцыны;

г) Вывучэнне агульнага санітарнага дабрабыту залюдненых месц (кватэрных умоў, водазабеспячэння, карыстання лазнямі, санітарных умоў школ і інш.)

д) Вывучэнне санітарна-бытавых умоў.

Увага: Для гэтых прац часта можна скарыстаць ужо зробленую працу іншых гурткоў, альбо сяброў, напрыклад: пры выяўленні культурнага ўзроўню насельніцтва, эканомікі, гаспадаркі, прыроды і інш., ці непасрэдна можна ўвязаць сваю працу па вызначанай лініі з працай іншых гурткоў альбо асоб краязнаўства.

7. Цэнтральнай кіруючай і консультацыйнай краязнаўчай арганізацыяй зьяўляецца Ц. Б. Краязнаўства пры Ёнбелкульце, пры якім існуе Медыцынскае Консультацыйнае Бюро, куды і належыць звяртацца па ўсіх справах медыка-краязнаўчага характару.

8. Медыка-краязнаўчыя працы можна друкаваць у часопісу Ц. Б. Краязнаўства „Наш Край“, альбо ў зборніках Акруговых Краязнаўчых Таварыстваў.

Вызначаныя пункты зьяўляюцца асновай у сэнсе арганізацыі краязнаўчае працы па лініі Саюзу Медсанпрацы, у прыватнасці Доктарскай Сэкцыі. На мясцох гэтай прапанова можа дапаўняцца альбо змяняцца ў залежнасці ад аб'ектыўных умоў.

Для медыка-краязнаўчай работы па санітарных досьледах вёскі можна карыстацца даданай да гэтага „Схэмай санітарнага даследавання і апісання вёскі“. Гэтую схэму можна прыстасаваць да вывучэння і іншых залюдненых месц (гораду, мястэчка) і ў больш шырокім маштабе, як раён.

Краязнаўчая праца медпрацаўнікоў мае вялікае значэнне і для саміх працаўнікоў у сэнсе лепшага вывучэння ўмоў і быту працоўных і ў сэнсе рацыянальнага падыходу да аздараўлення гэтых умоў і гэтага быту. Асаблівую ўвагу трэба звярнуць на ўцягненне ў краязнаўчую працу санітарных дактароў, для якіх гэта праца па сваім характары найбольш блізкая.

Аб організацыі фэнолёгічных нагляданьняў.

Організацыя сыстэматычных фэнолёгічных нагляданьняў у сталых пунктах, сетка якіх ахапляе ўсю тэрыторыю краіны, мае вялікае значэньне ў сэнсе вывучэньня біоклімату і вызначэньня законамернасьці сезонных зьяў у прыродзе. Вынікі фэнолёгічных нагляданьняў, разам з абагульненьнямі мэтэаролёгічных зьяў, выкарыстоўваюцца пры накіраваньні сельскай гаспадаркі. Культурныя замежныя дзяржавы (Нямеччына, П.-Ам. Злуч. Штаты) і некаторыя рэспублікі СССР (Украінская ССР) фэнолёгічную справу праводзяць, як справу дзяржаўную, побач з мэтэаролёгічнай справай. Вынікі фэнаглядаў патрэбны і ў чыста навуковых мэтах—пры вывучэньні флёры і фаўны краіны.

На тэрыторыі БССР фэнолёгічная справа ўжо распачалася (па ініцыятыве некаторых мясцовых краязнаўчых організацый), але ня будучы плянава-праграмнай і ня маючы аб'яднаючага цэнтру, такая праца не магла даць належных вынікаў. Дзеля гэтага пры ЦБК заснавана Цэнтральная Фэнолёгічная Камісія, організацыю і дзейнасьць якой ухваліў апошні пленум ЦБК—23-25 кастрычніка б./г. Разам з гэтым пленум пастанавіў:

1. Даручыць Цэнтральнай Фэнолёгічнай Камісіі організаваць у БССР сетку фэнолёгічных наглядальных пунктаў, з разьлікам ня меней 2 на раён, якія павінны дасылаць свае нагляданьні для абагульненьняў у Акруговыя Т-вы на 1 і 15 чысло кожнага м-ца, а апошніяе ў ЦБК за кожны месяц.

2. Фэнолёгічнай камісіі, абагульненьні па БССР і належныя вывады з іх пэрыодычна—3 разы ў год—друкаваць у „Нашым Краі“.

3. ЦБК—надрукаваць патрэбны лік блянкаў для запісу першапачатковых нагляданьняў і для абагульненьняў.

4. Надрукаваныя абагульненьні па БССР дасылаць усім пунктам.

5. Цэнтр. Фэнол. Камісіі зрабіць дакладнае апісаньне аб'ектаў нагляданьняў і разам з мэтодычнымі тлумачэньнямі даслаць на месцы.

У выкананьне гэтай пастановы пленуму, прэзыдыум ЦБК прапануе акруговым і раённым таварыствам краязнаўства наступнае:

Выбар фэн. пунктаў.

1. Праўленьням Акруговых Т-ваў—узгодніўшы з раённымі, вызначыць у кожным раёне ня менш двух пунктаў—для вядзеньня ў іх фэнолёгічных нагляданьняў, пажадана,—адзін у раённым цэнтры, іншыя—

у адлегласці ад яго, улічваючы рэльеф мясцовасці. Маючы на ўвазе неабходнасць сыстэматычнага і бязупыннага вядзення фэнаглядаванняў, пажадана наглядальныя пункты вызначыць пры такіх установах, якія могуць звязаць іх са сваёй працай, як школы,—асабліва сямігодкі і ШСМ,—агрономічныя пункты, лясніцтвы і інш., у якіх працуюць сябры краянаўчых арганізацый, свядомыя і зацікаўленыя ў фэналогічнай справе.

Пажадана таксама да гэтае справы прыцягнуць і паасобных—больш свядомых сялян-земляробаў, якія, па ўмовах сваёй працы і жыцця, могуць даць сваечасовыя і карысныя весткі аб з'явах у прыродзе.

Патрэбна дакладна вызначыць географічную даўжыню (ад Грынвіча) і шырыню намечаных фэнол. пунктаў, што можна зрабіць па карце—трохвёрсцы. Цэнтр. Фэнол. Камісіі праверыць і направиць гэтае азначэнне.

Правядзенне фэн. нагляданняў.

2. Нагляданні праводзяцца паводле праграмы для БССР, прынятай Цэнтр. Фэналогічнай Камісіяй пры ЦБК. Праграма гэтага цалком з'мяшчана ў бланку для абагульненняў фэнанагляданняў па акрузе, у якім з'явы разьмеркаваны па раздзелах: расьлін, птушак, кураў, розных жывёлін, розных зьяў прыроды і розных сельска-гаспадарчых зьяў; наглядаемыя з'явы па кожным раздзеле разьмеркаваны ў прыблізным календарным парадку. У праграму ўнесены фэналогічныя аб'екты ў мінімальнай колькасці і толькі такія, якія ўсім добра вядомы і нагляданні за якімі можа праводзіць аматар прыроды без асаблівай спецыяльнай падрыхтоўкі. Аднак, каб пазбавіцца няправільнасьцяй і недарэчнасьцяй пры нагляданьнях, ЦБК мае на мэце змяшчаць у „Нашым Краі“ (у дадатак да тых, якія ўжо надрукаваны) спецыяльныя артыкулы, тлумачэньні і заўвагі. На ўсякія запытанні па гэтай справе будзе непасрэдна даваць адказы і Цэнтр. Фэн. Кам.

Фіксацыя фэн. зьяў.

3. Асноўнае запатрабаваньне пры запісах фэналогічных зьяў,—рабіць іх сваечасова, дакладна адзначаючы з'явы і даты. Дзеля большай пэўнасьці ў сваечасовасьці заўважанай зьявы, патрэбна ведаць наперад яго прыблізную (сярэдную) дату (з папярэдніх мясцовых нагляданняў ці з адпаведнай літаратуры),—як-бы чакаць яго,—знаючы паступовасьць і сувязь паасобных фэналогічных зьяў.

Запоўненыя за 2 тыдні першапачатковыя карткі-паведамленьні фэналогічнымі пунктамі дасылаюцца безадкладна і непасрэдна ў Акруговыя Т-вы К-ва. Адбіткі запісаў—у сшытках застаюцца на фэнпунктах.

Акруговыя абагульненьні фэн. нагляд.

4. Па атрыманні вестак ад фэналогічных пунктаў з раёнаў, Акруговыя Т-вы робяць абагульненьні за м-ц і не пазьней 10-га наступнага м-ца дасылаюць у ЦБК. Дакладныя адбіткі абагульненняў за кожны м-ц пакідаюцца ў справах Акр. Т-ваў разам з атрыманымі з фэнпунктаў першапачатковымі паведамленьнямі-карткамі. Дзеля вядзеньня гэтае справы ЦБК раіць Акр. Т-вам вызначыць аднаго з сваіх сяброў, ад сэкцыі прыродна-геаграфічнай.

Аб методычнай падрыхт. да фэн. нагляд.

5. Каб забяспечыць дакладнасьць і пасьпяховасьць фэнолёгічнай справы і падрыхтаваць наглядальнікаў, Акруговым і Раённым Т-вам Кр-ва патрэбна чарговай задачай сваёй працы зрабіць пастаноўку на сваіх сходах і пасяджэньнях спэцыяльных дакладаў аб фэнолёгіі, аб спосабах, тэхніцы фэнолёгічны нагляданьняў, прыцягнуўшы да гэтае справы найбольш сьведомых сяброў-прыродазнаўцаў. Як дапаможнікаў ў гэтым пытаньні, можна рэкамендаваць між іншымі наступную літаратуру:

1) Д. О. Святский. Фенология в краеведческой работе. Изд. Брок. и Ефрон. (ц. 1 р.).

2) Н. Щербиновский. К методике школьных фенологических наблюдений. Изд. „Раб. Просв.“ 2 изд. (ц. 50 к.).

3) Інструкцыя і праграма фэнолёг. назіраньняў—у „Працах 2-га Ёсебелар. Краязн. Зьезду—(стар. 44-50).

4) Адпаведныя артыкулы і інструкцыі ў „Наш. Края“. (№№ 1, 9-10, 11-12, 19, 21-22 і інш.).

Аб школьн. фэн. нагляд.

6. Аб правядзеньні школьных фэнолёгічных нагляданьняў і аб увязцы іх з школьнымі праграмамі па прыродазнаўству рыхтуецца методычны ліст ад Н. Мэт. Камітэту НКА і ЦБК.

Заклікаючы ўсе краязнаўчыя арганізацыі да неадкладнага наладжваньня фэнолёгічнай справы на мясцох, ЦБК лічыць, што гэтая справа павінна зрабіцца часткай сталай плянавай дзейнасьці таварыстваў кр-ва.

Х Р О Н І К А

Протокол Пленуму Цэнтральнага Бюро Краязнаўства.

(23—25 кастрычніка 1927 году).

Прысутнічаюць: ЦБК у поўным складзе—8 асоб, ад аддзелаў і Камісій ІБК—15, ад цэнтральных устаноў Менску—8, ад Акруговых т-ваў краязнаўства—8 асоб.

Пленум запрашае ў Прэзідыум членаў ЦБК, членаў Прэзідыуму ІБК.

Старшыня ЦБК т. Бялуга аглашае абвестку скліканага Пленуму ЦБК.

1. Інфармацыя аб удзеле краязнаўчых арганізацый у святкаванні 10-годдзя Кастрычнікавае рэвалюцыі—(т. *Казак*).

2. Разгляд projektu статуту ЦБК (т. *Бялуга*).

3. Прыкладны плян працы Раённага Таварыства Краязнаўства (т. *Шашалевіч*).

4. Мэтодычныя пытанні:

а) Вывучэнне асаблівасцей беларускіх гаворак (проф. *Бузук*);

б) Арганізацыя фэналагічнае справы ў БССР (т. *Жураўскі*).

в) Санітарнае даследаванне вёскі (т. *Цвікевіч*).

г) Програма апісання мястэчка (т. *Аляксандраў*).

5. Краязнаўчая справа ў Фінляндыі (т. *Касьяловіч*).

6. Бягучыя справы:

а) Інфармацыя аб краязнаўчай справе ў Гомельшчыне.

б) Інфармацыя Этнографічнай Камісіі (т. *Сербаў*).

в) Увязка працы Дзяржаўнага Музею з мясцовымі краязнаўчымі музеямі.

1. Інфармацыя т. *Казак* аб удзеле краязнаўчых арганізацый у святкаванні Кастрычнікавай рэвалюцыі.

ЦБК зрабіла наступныя мерыпрыемствы для ўцягнення краязнаўчых арганізацый у святкаванне Кастрычнікавай рэвалюцыі: 1) выданне спецыяльнага № „Нашага Краю“, прысвечанага юбілею; 2) заклік да краязнаўчых арганізацый аб неабходнасці захавання і скарыстання ўсе мясцовыя юбілейныя матэрыялы. Па першым пытанні ЦБК сваёчасова

намеціла змест нумару і падрыхтавала неабходныя матэрыялы для гэтага. Юбілейны № „Нашага Краю“ ахапляе ўсе галіны краязнаўчай працы на Беларусі за 10 год і паказвае нашыя дасягненні ў гэтым напрамку.

Па другім пытанні неабходна заўважыць наступнае: усім нам вядома, якая вялікая праца праводзіцца савецкімі, партыйнымі і профсаюзнымі органамі ў падрыхтоўцы да юбілею, наладжваюцца выстаўкі, на якіх паказваюцца нашыя дасягненні. Неабходна звярнуць увагу на скарыстанне ўсяго гэтага каштоўнага матэрыялу ў краязнаўчых мэтах (схемы, дыяграмы, плякаты, лэзунгі і г. д.). Мясцовым краязнаўчым арганізацыям неабходна дагаварыцца з камісіямі па святкаванні аб спосабах захавання гэтых матэрыялаў. Апошнія неабходна аддаваць у музеі, дзе яны ёсць, а дзе няма, там трэба імкнуцца, каб сабраныя матэрыялы сталі пачаткам заснаванага раённага музея краязнаўства. Усе пералічаныя мерыпрыемствы ЦБК лічыць неабходнымі і ў гэтым напрамку ўсе краязнаўчыя арганізацыі інфармаваны, як непасрэдна, так і праз газеты „Савецкая Беларусь“, „Звязда“ і час. „Наш Край“. Ёсць весткі, што мясцовыя краязнаўчыя арганізацыі ўжо пачалі рыхтавацца. Полацкае Акруговае Таварыства ўхваліла арганізаваць куток рэвруху на Полаччыне ў Акруговым музеі, адчыніць музей на тыдзень у часе святкавання і прыцягнуць увагу да гэтай працы раённых краязнаўчых арганізацый.

У х в а л і л і: „Заслухаўшы інфармацыю ЦБК аб удзеле краязнаўчых арганізацый у святкаванні 10-годдзя Кастрычнікавае рэвалюцыі, Пленум ЦБК ухваляе ўсе мерыпрыемствы, якія ЦБК вызначыла ў гэтым напрамку і заклікае ўсе краязнаўчыя арганізацыі зрабіць належныя крокі да ажыццяўлення іх“.

Рэзолюцыя прымаецца.

2. Разгляд projektu статуту ЦБК.

Даклад старшыні ЦБК т. *Бялугі*.

Да гэтага часу ЦБК апрацавала статуты краязнаўчых арганізацый рознага тыпу; пачынаючы ад школьна-краязнаўчых гурткоў, канчаючы Акруговымі Таварыствамі Краязнаўства. Ва ўсіх статутах праведзена пэў-

ная думка аб сувязі арганізацый у непасрэднай працы, таварыскай солідарнасці і дапамозе. Толькі само ЦБК да гэтага часу ня мела статуту. Прычына ў тым, што ЦБК мела цесную сувязь з ІБК, які перажываў перыод пераарганізацыі і немагчыма было высветліць адносіны ЦБК да ІБК. Цяпер канчаткова высветлілася арганізацыйная структура ІБК і з'явілася магчымасць скласці статут ЦБК, які і прапануецца для разгляду.

Статут зачытваецца і разглядаецца па §§.

Статут унесенымі папраўкамі і дадаткамі прымаецца і будзе надрукован асобна.

Пасяджэнне Пленуму 24/Х.

3. Орыентавачны плян працы раённага таварыства краязнаўства.

Даклад т. Шашалевіча.

II-гі Ўсебеларускі Краязнаўчы З'езд выказаў пажаданне, каб ЦБК апрацавала орыентавачны плян працы раённага т-ва краязнаўства. Неабходнасць гэтага ў тым, што большасць краязнаўчых аб'яднанняў арганізацыйна аформіліся, але ня ўмеюць перайсці да даследчай працы. Плян іх працы распыўчатая, не рэальная, вельмі шырокая. ЦБ Краязнаўства пазнаёмілася з умовамі працы раённых таварыстваў краязнаўства і на падставе гэтых матар'ялаў прапануе на разгляд пленуму складзены ЦБК орыентавачны плян працы раённых т-ваў краязнаўства. На падставе яго кожнае раённае т-ва можа скласці свой канкрэтны плян працы, прыняўшы пад увагу: склад сяброў т-ва, кваліфікаванасць і зацікаўленасць іх да краязнаўчай працы, матар'яльныя сродкі і тэхнічныя магчымасці. Плян, які склала ЦБК, мае на ўвазе арганізацыйную працу т-ва, метадычную і даследчую. Паколькі нашы райтаварыствы не стаяць яшчэ моцна на нагах, арганізацыйнай працы т-ва ў плане адведзена значнае месца. Т-ву нельга спыняць шырокай кампаніі па ўцягненні насялення ў краязнаўчую працу, але формы папулярызавання трэба змяняць. Папулярызаванне — у дэманстраванні вынікаў краязнаўчай працы (лекцыі, гутаркі, даклады аб быццё і гаспадарцы раёну, выстаўкі мясцовых краязнаўчых матар'ялаў, краязнаўчыя вечарыны, інсцэніроўкі). Для аб'яднання ўсіх краязнаўчых сіл раёну плян намячае скліканне ня менш аднае краязнаўчае раённае канферэнцыі. Далей для арганізацыйнага ўмацавання раённага таварыства яму па пляну неабходна ставіць інфармацыйныя даклады аб сваёй працы на пасяджэннях савецкіх, профсаюнных, партыйных арганізацый. Падтрыманне з боку гэтых арганізацый можна дабіцца ўстанавленнем формаў супрацоўніцтва між грамадскімі арганізацыямі і раённым таварыствам. У мэтах ажыўлення краязнаўчай працы ў раёне плян намячае арганізацыю краязнаўчых гурткоў сярод комсамольскай

моладзі, пры хатах-чытальнях, клубах, школах 7-ках. Арганізацыя сельсавепкіх гурткоў таксама чарговае заданне т-ва. Мэтадычная праца рай-тва па пляну будзе выяўляцца ў вывучэнні ўсё метадычна-краязнаўчае літаратуры, якая ёсць у раённага таварыства краязнаўства, у прасоўванні і папулярыванні гэтае літаратуры ў настаўніцкіх і вучнёўскіх масах, у скарыстанні яе на практыцы. Даследчая праца райтаварыства па пляну — галоўным чынам збіральніцкая: падбор, систематызацыя ўсіх матар'ялаў датчных раёну (кнігі, брошур, газеты, мемуары, лісты, фотографіі, статыстычныя матар'ялы і г. д.).

Бліжэйшыя заданні ў працы т-ва згодна пляну такія: скарыстанне раённых выставак у мэтах заснавання краязнаўчых музеяў, выданне краязнаўчага рукапіснага часопісу, пашырэнне падпіскі на „Наш Край“. Канечнай мэтай краязнаўчай працы раёнага таварыства ў гэтым годзе павінна быць складанне даведчай кніжкі аб тым ці іншым раёне.

У х в а л і л і: Плян прыняты ў аснову, дапоўнілі і перапрацавалі яго, разбіўшы на аддзелы: 1) арганізацыйная праца райтаварыства, 2) мэтадычная праца, 3) навукова-даследчая і змесьцішы ў часопіс.

4 г) Програма апісання мястэчка.

Даклад т. Аляксандрава.

Вывучэнне мястэчка — чарговае заданне ў працы нашых краязнаўчых арганізацый. Да рэвалюцыі па многіх прычынах мястэчка не вывучалася, усе весткі, якія былі дачыны мястэчка, паглыналіся агульнымі данымі аб павеце, да якога належала мястэчка. Яшчэ і цяпер на мястэчка не звяртаюцца належнай увагі, між тым мястэчка вельмі характэрная з'ява і цікава для нас з 3-х бакоў: 1) заняткамі насельніцтва яго; 2) павольным тэмпам свайго развіцця і 3) сваім нацыянальным складам. Да рэвалюцыі думалі што мястэчка ёсць спецыфічна яўрэйскае паселішча. Цяпер такі погляд змяняўся. Адбыліся значныя змены ў жыцці, і цяпер мястэчка такі тып пасяленняў, у якіх перакрываюцца самыя рознастайныя эканомічныя і нацыянальныя інтарэсы. Але ў нас вельмі мала, а правільней кажучы, зусім няма матар'ялаў, якія характарызавалі-б гэта скрыжаванне гораду і вёскі, яўрэйскай і беларускай культуры. Цяпер эканоміка мястэчак перажывае пераломны перыод. Можна заўважыць, што шэраг мястэчак Мазырскае акругі выяўляюць тэндэнцыю росту, а Менскай — наадварот — тэндэнцыю заняпаду. Другімі словамі, акруга адсталая ў прамысловасці, выяўляе тэндэнцыю да павялічэння месцацовага насялення. З другога боку ў мястэчках усіх акруг можна заўважыць змяняненне яўрэйскага насялення і павялічэнне неяўрэйскага. Гэта

можна ілюстраваць лічбамі, якія ў мяне ёсць адносна 100 мястэчак. Напр., па статыстыцы 1897 г. у 46 яўрэйскіх мястэчках яўрэйскага насялення было 130.000, г. зн. 65% усяго насялення ў мястэчках, а па даных за 1923 год яўрэйскага насялення ў мястэчках усяго 125.000, г. зн. зьменшылася на 28 проц. Лічбы 1926 г. нічога ў гэтым малюнку не зьмянілі. Зьмены можна заўважыць ня толькі з боку нацыянальнага складу, але і ў профэсійным складзе. Раней пануючым тыпам насялення ў мястэчку быў тып пасрэдніцкага насялення, а цяпер пануючым тып—саматужнік і тып, які набліжаецца да земляробскага насялення. Цікава высьветліць натуральныя і механічныя фактары, якія ўплываюць на нараджальнасьць, сьмяротнасьць і шлюб у мястэчках. Да рэволюцыі зьмянішчэ насялення тлумачылася эміграцыяй у Амэрыку, цяпер наглядаецца эміграцыя ў цэнтры і губэрні РСФСР. Гэта пытаньне зусім ня вывучана. Ня вывучана і асаблівая форма сямейскай гаспадаркі ў мястэчку. Гэта тып гаспадаркі, якая набліжаецца да прыгарадовае гаспадаркі. У будзьце такой гаспадаркі, як паказалі досьледы ў Нароўлі, неземляробскія заняткі складаюць палову бюджэту. Надругое, саматужніцтва ў мястэчку зусім ня вывучана, нават невядома, колькі саматужнікаў у БССР. Вясковыя саматужнікі дасканалы вядомы нашым статыстычным органам, а мястэчковыя зусім не. Адносна гандляроў у мястэчку трэба сказаць, што іх можна па пальцах пералічыць, але з 24-25 г. можна заўважыць рост дробнага гандлю. Гэта азначае, што проц. беднаты ў сувязі з нашым гаспадарчым ростам павінен зьменшыцца, але 10—15 проц. насялення ў мястэчку такога эканомічнага стану, адносна якога цяжка сказаць, чым яно жыве. Вывучэньне яўрэйскай беднаты ў мястэчках зьяўляецца надвычайна цікавым. Таксама ня вывучана гісторыя мястэчак. Клясавая дынаміка ў мінулым мястэчка покуль што terra incognita, а між іншым гісторыя рабочага руху на Беларусі ёсць гісторыя яўрэйскага рабочага руху і карані яго трэба шукаць, бязумоўна, у мястэчках. Неабходна зьвярнуць увагу і на вывучэньне быту мястэчак. Так, напр., зусім ня высьветлена пытаньне аб зьмешаных шлюбах сярод насялення мястэчак. Досьледы ў м. Нароўлі паказалі, што 15 проц. усіх шлюбаў ёсць зьмешаныя. Урэшце, мястэчкі цяпер у большасьці зьяўляюцца раённымі цэнтрамі, але вестак аб іх ня збіраюць. Можна вызначыць шэраг задач, якія дадуць магчымасьць мясцовым працаўніком адчуваць сябе запраўднымі дасьледчыкамі.

У х в а л і л і: 1. Схэму вывучэньня мястэчка надрукаваць у чарговым № „Н. К.“ з дадаткам бібліяграфічных вестак.

II. Прапанаваць Акруговым Таварыствам

вызначыць, як бліжэйшае заданьне вывучэньне аднаго мястэчка сваёй акругі.

III. Прасіць Гістарычна-Археалёгічную і Соцыяльна-Эканамічную Камісію ІБК распрацаваць і апублікаваць матар'ялы па гісторыі і эканоміцы мястэчка.

в) Санітарнае дасьледваньне вёскі.

Дакл. т. І. Цыбікевіча.

Зьяўленьне схэмы санітарнага дасьледваньня вёскі выклікалі такія прычыны. Вясною 1924 г. пры ІБК была арганізавана Мэдычная Сэкцыя, якая мела мэтай дасьледаваць Беларусь з санітарнага боку. Трэба сказаць, што краязнаўчы ўхыл у працы Мэдсэкцыі даволі рана ўзяў перавагу. Сэкцыя пачала дасьледаваць хваравітасьць беларускага насельніцтва, санітарна-гігіенічны стан гарадоў і вёсак і г. д. Сэкцыя падзялялася на камісіі: тэрмінолёгічную, антрополёгічную і іншыя. У працу камісій была ўцягнута профэсура ў сэкцыі прапавала да 50 сяброў. Вынікі працы ёсць: 60 дакладаў на працягу году, некаторыя матар'ялы ўжо знаходзяцца ў друку, напр., досьлед аб самагубствах на Беларусі. Цяпер Мэдсэкцыя спыняе сваё існаваньне, але адну з задач Мэдсэкцыі—санітарна-бытавое вывучэньне вёскі трэба і далей праводзіць. З прычыны гэтага намі складзена схэма санітарнага дасьледваньня вёскі і, мы думаем, гэта вывучэньне вясці праз ЦБК. Схэма так складзена, што ня толькі дактары, але і другія культурныя працаўнікі могуць даць вычэрпваючыя матар'ялы аб вёсцы. Адказы па гэтых схэмах дадуць нам магчымасьць скласці карту санітарнага стану Рэспублікі. Мы хочам мець сталую сувязь з мясцовымі краязнаўчымі арганізацыямі. Мы дагаварыліся з ЦБК, што на мясцо трэба імкнуцца да заснаваньня мэдычна-краязнаўчых гурткоў, а ў цэнтры пры ЦБК будзе давацца консультацыя па пытаньнях мэдычна-краязнаўчай працы.

У х в а л і л і: 1. Прызнаць, што ў сувязі з рэканструкцыяй ІБК, мэдычна-краязнаўчая праца набывае больш сьцісла краязнаўчы кірунак і зусім цесна яднаецца з ЦБК Краязнаўства.

2. Мэдычна-краязнаўчую працу мэтазгодна паглыбіць па лініі санітарна-бытавога вывучэньня насельніцтва.

3. З прычыны таго, што мэдпрацаўнікі вельмі мала ўцягнуты ў дасьледчую працу, ухваліць заснаваньне пры ЦБК Мэдычна-Краязнаўчага Консультацыйнага Бюро, якое з аднаго боку цесна зьвязана з ЦБК, а з другога—з Саюзам Мэдсанпрацы і доктарскімі сэкцыямі саюзаў.

4. Неабходна, каб усе краязнаўчыя арганізацыі дапамагалі ўтвараць мэдычна-краязнаўчых гурткоў і дапамагалі ім сваёй працай, вопытам, таварыскай солідарнасьцю.

5. Пажадана, каб раённыя т-вы краязнаў-

ства ў плян сваёй працы ўнеслі санітарна-бытавое вывучэнне населеных пунктаў у раёне.

5. Краязнаўчая справа ў Фінляндыі.

Даклад т. Каспяровіча
(будзе надрукованы асобна).

Спрэчкі па дакладу.

Смоліч. Вельмі цікавы даклад Каспяровіча, шмат дае для метадыкі краязнаўства. Весткі, якія сабраў Каспяровіч, неабходна як мага больш папулярызаваць сярод краязнаўцаў і беларускіх культурных працаўнікоў. Я прапаную выдаць асобную брошуру аб камандыроўцы т. Каспяровіча ў Фінляндыю.

Мялешка. Неабходна было-б, каб т. Каспяровіч зачытаў свой даклад на Акруговых краязнаўчых канферэнцыях. Гэта значна ажыццявіла-б нашу працу і дало-б правільны напрамак нашай арганізацыйнай і даследчай працы.

Бялуга. Хоць і цяжка нам зараз гаварыць аб выданні кніжкі аб Фінскім краязнаўстве, бо нам на выданне „Нашага Краю“ адпускаюць вельмі мала сродкаў, але мы будзем дабівацца, каб надрукаваць магчыма ў поўным выглядзе даклад Каспяровіча. Мне здаецца, што ў гэтым напрамку пленуму трэба вынесці пастанову.

У х в а л і л і: 1. Даручыць Прэзідыуму ЦБК скарыстацца ў практыцы беларускага краязнаўчага руху ўсе дадатныя якасці фінскага краязнаўства ў галіне метадычна-арганізацыйнай.

2. Камандыраванне ЦБК свайго прадстаўніка за межы для азнаямлення з краязнаўчым рухам, якое адбылося ў гэтым годзе, прызнаць цалкам сваечасовым і апраўданым і лічыць карысным працяг гэтай працы ў наступных гадох.

3. Даручыць Прэзідыуму ЦБК рэгулярна інфармаваць беларускі краязнаўчы рух праз „Наш Край“ аб замежным краязнаўчым руху ва ўсіх краінах, а таксама ва ўсіх Савецкіх Рэспубліках.

4. Прасіць Прэзідыум ЦБК аб выдачы сродкаў на выданне брошюры аб развіцці і стане краязнаўства ў Фінляндыі.

6. в) Увязка працы Дзяржаўнага Музею з мясцовымі краязнаўчымі музеямі.

Даклад т. Ластоўскага
(друкуецца асобна)

У х в а л і л і: 1. У мэтах аб'яднання сеткі краязнаўчых музеяў вакол Беларускага Дзяржаўнага Музею прызнаць неабходным, каб краязнаўчыя музеі склалі падрабязныя апісанні сваіх калекцый і копію іх пераслалі праз ЦБК у Бел. Дзярж. Музей не пазней 1 траўня 1928 г., а надалей кожнага паўгода прысылалі сьпісы паступіўшых у музей папаўненняў.

2. Для ўпрадкавання ўзаемаадносін Дзяр-

жаўнага Музею і краязнаўча-музейнай сеткі лічыць неабходным склікаць летам 1928 г. у Менску Ўсебеларускай канферэнцыі ўсіх музейных працаўнікоў.

б) Інфармацыя Этнографічнай камісіі ЦБК.

Даклад т. Сербана.

Этнографічная праца займае віднае месца ў чынасьці краязнаўчых арганізацый. На мясцох вядуцца запісы фольклёру, народных абрадаў, жывой народнай мовы. Уся гэта праца выконваецца здавальняюча. Што датычыцца другіх галін этнографіі, асабліва быту, дык на іх краязнаўчыя арганізацыі не звяртаюць належнай увагі. У нас няма вестак, як змяняецца быт, сьветапогляды, у нас няма апісаньняў сямбы, будынкаў, вопратак, ежы і г. д. Таксама мала высвятляецца народнае мастацтва. Этнографічная Камісія ЦБК, калі будзе згода пленуму, распрацуе падрабязныя праграмы і пляны працы па этнографіі.

У х в а л і л і: Прасіць Этнографічную Камісію ЦБК у бліжэйшы час апрацаваць праграму этнографічных досьледаў і правілы зьбіраньня этнографічных калекцый.

4. а) Вывучэнне асаблівасьцяў беларускіх гаворак.

Даклад проф. Бузуга.

Пытаньне аб межах беларускае мовы, на наш погляд, не зьяўляецца цалкам вырашаным. Жадаючы зрабіць праграму агульна-беларускай, мы магчыма, склалі яе троху вялікай. У ёй магчымы паўтарэньні, пропускі і іншыя хібы. Усё гэта ад таго, што ня ўсе зьявы беларускае мовы вядомы этнографам. У праграме ёсьць цяжкасьці і складанасьці, напр., вырашэньне пытаньняў аб дыфтонгах і дысімільнымым аканьні. Наколькі гэта складана, паказвае такі прыклад. Проф. Растаргуеў вывучаў дыялекталёгію Гомельскай губ., яе-ж вывучаў і Сержпудоўскі, і вось у запісах Сержпудоўскага паказаны дыфтонгі, а ў Растаргуева іх няма. І справядліва кажа адзін лениградскі профэсар, што нельга шукаць запраўдных дыфтонгаў, што дыфтонгі—гэта адхіленьні ад чыстага вымаўленьня. Лепш гэтую зьяву называць ня дыфтонгам, а поліфтонгам. Другі прыклад: у Акуліцкай воласьці Бранскай губ. рабіліся досьледы над мовай проф. Буддэ і акадэмікам Карскім, але вынікі былі розныя. З гэтае прычыны я лічу неабходным арганізацыю краязнаўчых курсаў, на якіх абавязкова выкладалася-б элемэтарная фонэтыка беларускае мовы.

Адносна тэхнічнага боку справы неабходна сказаць наступнае. Ужо пачынаюць прысылацца адказы на анкету. Атрыманы 3 такіх адказы. У некаторых адказах няма вестак, дзе напісана праграма, хто складаў. Бязумоўна, трэба даваць дакладны адрас для географічнага вывучэньня тэй ці іншай зьявы,

Неабходна адзначыць, якая чыгуначная станцыя ў колькіх вярстох ад вёскі, мова якой рэгіструецца ў праграме. У раёне неабходна перш за ўсё звяртацца да настаўнікаў 7-годка. Добра было-б, каб раённыя т-вы раскінулі праграмы раўнамерна па раёне.

Сабраныя праграмы ня ўсе, але лепшыя з іх будуць надрукаваны, за лепшыя з іх, магчыма, будуць выданы прэміі.

Даўкія. Прадмова да праграмы вельмі сумарная. Ёсць у праграме хіба: не падкрэслена, што збіральнік павінен быць пажадзеньнем з таго раёну і добра ведаць свой раён. Прыклад Чавускі раён, у якім у адной вёсцы кажуць „еты“, а ў 7 вярстох „гэты“ а збіральнік, які запіша першую зьяву можа пашырыць яе на ўвесь раён.

Казак. Вывучэнне асаблівасцяў беларускіх гаворак мы ўнеслі ў плян свае працы. Па раёнах мы разаслалі па 10 экз. праграм і прасілі вылучыць адказных за гэтую працу асоб. Цяпер ад некаторых таварыстваў мы ўжо атрымалі і адказы. Проф. Бузук гаварыў, што адказы будуць друкавацца ў працах ІБК, а я лічу, што некаторыя адказы трэба было-б надрукаваць і ў „Нашым Краі“.

Багдановіч. Немагчыма вымагаць, каб збіральнік абавязкова быў з тае мясцовасці, гэта тэхнічна будзе цяжка зрабіць. Неабходна затое дадаць да праграмы весткі, дзе радзіўся, як пазнаёміўся з беларускай мовай і г. д. Няясна яшчэ ў праграме, чым кіравацца ў выбары мясцовасці для запісаў.

Крукоўскі. На ўласнай практыцы мы пераканаліся, што чалавек, які робіць запісы дыялектолагічныя ня ў тэй мясцовасці, дзе радзіўся і доўга жыў, заўсёды ўнясе ў гэта характэрныя рысы свае мовы. Проф. Бузук, які шмат доследаў рабіў на Мазыршчыне, няхай-бы апублікаваў іх, каб мясцовыя даследчыкі маглі рабіць параўнанні.

Сэрбаў. Вступленне Даўкіі цікава тым, што паказвае магчымасць правесці мяжу між крывічамі і радзімічамі ў Чавусаўскім раёне каля р. Басі. У Мазыршчыне шмат існуе дыялектаў самастойных, характэрных і чым больш будзе даследчыкаў, тым лепш.

Мікалаеў. У гэтай справе неабходны якіясьці метадычныя заўвагі, бо можа быць, што атрыманыя адказы не адаб'юць пераважных беларускіх гутарак. У зборы матэрыялаў па дыялектологіі павінен быць пэўны метадычны падыход.

Бузук. Усяго паступіла з адказамі 3 праграмы: ад Шашалевіча, Замбржыцкага і яшчэ аднаго студэнта. Цікава было атрымаць праграму ад Замбржыцкага, бо яна падкрэсліла факт, што нават у адной і тэй-жа мясцовасці існуе дзве дыялектологіі: шляхта інакш кажа, чым вышляхта. Нельга вымагаць,

каб запішчык быў з самае мясцовасці, напр Сэрбаў і Раманаў далі запісы з другіх мясцовасцяў. Запісы неабходна рабіць ад людзей, якія радзіліся ў самай мясцовасці. Канешне, чым больш вестак аб самым запішчыку, тым лепш. З якіх мясцовасцяў пажадана мець запісы? Добра было б, каб запісы з усіх вёсак былі сабраны. Тады рэдактарам магчыма будзе зрабіць абагульненні. Атрыманыя матэрыялы будуць апублікаваны і ўжо рыхтуюцца да выдання.

У х в а л і: Доклад прыняты да ведама. Прызнаць правільнай пастанову ЦБК аб унясенні ў плян працы краязнаўчых арганізацый вывучэнне асаблівасцяў беларускіх гаворак па праграме Бузук і Некрашэвіча; заклікаць яшчэ раз краязнаўчыя арганізацыі да правядзення гэтай працы, згодна зробленых т. Бузуком заўваг; прасіць аўтараў праграмы даць на падставе высветленых недахопаў дадатковыя тлумачэнні; лічыць неабходным унясенне ў праграму летніх настаўніцкіх або краязнаўчых курсаў элементарных ведаў з фонэтыкі беларускае мовы; прасіць Гуманітарны Аддзел ІБК даслаць краязнаўчым арганізацыям усе метадычныя матэрыялы па гэтым пытанні; лічыць мэтазгодным выданне матэрыялаў па доследах мовы, якія праведзены ў тых ці іншых мясцовасцях.

б) Арганізацыя фэнолагічнае справы ў БССР.

Даклад т. Жураўскага.

Вывучэнне клімату краіны ёсць нераздлучная частка вывучэння прыроды наогул. У БССР вывучэнне клімату вядзецца з боку мэтаролагічных даных. Але нам вядома, што кліматалогія ня мысліцца без вывучэння фэнолагічнага. З гэтага боку ў БССР вядзецца некаторая праца. Наглядаўні фэнолагічныя вяліся нашым Мэтбюро, але апублікаваць іх ня было магчымасці і справа абагульнення так і засталася ў паперах Мэтбюро. На II-ім Усебеларускім Краязнаўчым З'ездзе была вынесена пастанова, каб нашы краязнаўчыя арганізацыі наладзілі фэнолагічную справу. На з'ездзе была прапанавана праграма гэтых наглядаўняў, былі дадзены некаторыя інструкцыі; на старонках „Нашага Краю“ было змешчана некалькі артыкулаў па фэнологіі. Але мы ня бачым, каб гэтая праца дала прыкметныя вынікі. Толькі адна Мазырская акруга зрабіла значныя поспехі ў гэтай справе. ЦБК, каб паставіць фэнолагічныя наглядаўні належным чынам, склала пры ЦБК фэнолагічную камісію. І цяпер камісія апублікавала першую табліцу падагульненняў. Табліца больш усяго (на 80 проц.) адбівае Мазыршчыну, у якой існуе 23 наглядаўных пункты. Поўную табліцу ня было магчымасці скласці, бо мелася ў ўвазе 67 момантаў, а ўсяго атрыма-

на адказаў 9 проц. Некаторыя пункты мала даюць адказаў, падыход да наглядаўняў да гэтага часу яшчэ вельмі разнастайны. Як вынік гэтага — паказаны разыходзяцца. Напр., запісы ў Горках вельмі супярэчны. Фэнолэгічная камісія вызначыла плян працы: заснаваць па ўсёй БССР сетку фэнолэгічных пунктаў з разьлікам, каб у кожным раёне быў наглядаальны пункт і была вылучана Райт-вам асоба, адказная за гэтую працу. Зразумела, у большасці выпадкаў, наглядаальнікамі будуць настаўнікі школ сямігодка. Раённыя т-вы павінны сачыць, каб гэтая справа ня спынялася. Мы імкнемся, каб пункты заснаваліся пры 7-ках і былі пад наглядам Райт-тваў. Некаторыя акругі зацікаўлены, каб вынікі наглядаўняў заставаліся на месцы для выданьняў. Фэнолэгічная камісія, каб забясьпечыць рэгулярнасьць працы, апрацавала форму бланкаў. Весткі па гэтай форме пасылаюцца 1 і 15 кожнага месяца ў 2-х экзэмплярах у акругу, адкуль 1 экзэмпляр пасылаецца ў ЦБК для канчатковай апрацоўкі. У праграме, складзенай намі, да 80 аб'ектаў наглядаўня, усё ў мэтодических мэтах падзелена на VI разьдзелаў. У I разьдзеле (расьліны) лік аб'ектаў скарачэн — заместа ранейшых 47, усяго 25. Усе гэтыя наглядаўні можа весць кожны наглядаальнік пад кіраўніцтвам настаўніка-прыродазнаўца. Зразумела, што школьным гуртком вельмі карысна весці фэнолэгічныя наглядаўні. Маючы гэта на ўвазе, мы ўзгоднілі гэта пытаньне з Наркамасьветы і думаем, што гэта праца цяпер наладзіцца.

Ляўчук. Докладчык кажа, што гэта праца не патрабуе шмат часу, што яе можа выканаць вучань. Я прывяду факт з уласнай практыкі. Мы ў Барысінні ў школе вялі наглядаўні і дошыць доўга, але ня было інструкцый ад ЦБК і нашы даныя запрапалі. Калі будзем спадзявацца на вучняў, дык фэнолэгічныя назіраньні не дадуць вынікаў, альбо іх будзе мала. Гэтую працу наогул цяжка наладзіць. З нашых акругі наглядаўні прысылаюцца толькі ад 2-х таварыстваў.

Дайкіна. У апублікаванай табліцы можна заўважыць няроўнасьць разьмеркаваньня фэнолэгічных наглядаўняў. Неабходна прыняць пад увагу тэрыторыю Беларусі. Нельга думаць, што Магілёўская акруга ня мае нікога, хто ўзяўся-б за гэтую справу. А ў нас выходзіць, што наглядаўні дае толькі адна Мазыршчына. У праграме ёсьць недакладнасьці адносна часу наглядаўняў. Напісана: „час зьніканьня сьнегу“. Адзін зразумее: пачатак зьніканьня, а другі канец яго. Таксама нявыразнае паняцьце „рух соку“.

Крукоўскі. Фэнолэгічная Камісія вызначыла заснаваньне аднаго фэнолэгічнага пункту ў раёне і абавязкова ў раённым цэнтры. З гэтым немагчыма згадзіцца. Мы, напр., заўважым, што на Мазырскіх узвышшах зама-

разкі былі на тыдзень раней, чым у Жыткавічах. На раёне неабходна мінімум 2 пункты, каб магчыма было контроляваць наглядаўні. Ня вельмі добра адчыняць пункт у самым цэнтры раёну, бо тут няма прыродных умоў (лес, птушкі). Організаваць фэнолэгічныя наглядаўні ня так цяжка. Як паказвае наша практыка, нават ёсьць тэндэнцыя да павялічэньня лічбы пунктаў. Ніякіх кампэнсаций за гэта ня трэба, апрача пасьылкі падагульненьняў наглядаальнікам. Неабходна толькі лепш выдаваць іх, ня трэба скарачаць. Голую праграму ня трэба выдаваць, неабходны тлумачэньні да яе.

Макарэўскі. Фітофэнолэгічныя наглядаўні маюць навуковае і практычнае значэньне. Іх можа выкарыстаць дзяржава ў кон'юктурным сэнсе. Мы можам даць фэнолэгічныя константы. Спрэчак адносна гэтага ня можа быць. Падружное нам неабходна мець сталую сетку фітофэнолэгічных пунктаў на працягу 15-20 гадоў. Патрэбна, не абавязкова, каб на раёне быў толькі адзін пункт, вельмі добра было-б, каб у кожнай вёсцы было гэта, але на першы раз нас задаволіла-б існаваньне аднае станцыі на раён. Яшчэ я дадаў-бы, што, зразумела, на настаўніка ўсё навалююць і ён часта пераходзіць з аднаго дэска на другое. Лепш было-б, каб наглядаўні вёў селянін, які ўвесь час жыве ў вёсцы. Да табліцы, зразумела, неабходна і праграма. Ня трэба зьмешваць вядзеньне мэтанглядаўняў і фэнаглядаўняў, а лепш весці іх асобна. Як прадстаўнік Беларускага Мэтбюро, я хочу падкрэсьліць яшчэ неабходнасьць заснаваньня на раёнах сьнегамерных станцый. Для дзяржавы гэта зусім неабходна. Каб у нас у кожным сельсавеце былі гэтыя пункты, дык мы ведалі-б, трэба перасяваць ці не, колькі на гэты перасеў трэба і г. д. Адносна надрукаванай табліцы трэба сказаць, што гэта першы вопыт, але надрукаваць неабходна было.

Сербай. Крукоўскі сказаў, што ў мястэчках лепш ня ставіць пунктаў, бо няма прыродных умоў, але ў мястэчку таксама і сьнег ляжыць, і дрэвы ёсьць і пералёт птушак бывае. Праграму неабходна папоўніць, у ёй прапушчана зазюля. Пра яе глуха сказана, трэба паказваць, калі яна прылятае і адлятае. Таксама неабходна было-б паказваць рух соку ў клёне, калі заселяне жыва, авёс, калі пачынаюць пасьвіць жывёлы і калі канчаюць. Неабходна рэгістраваць навалніцу зімою, як напрыклад летась у студзені месяцы ў Менску была навалніца. Іншыя пункты праграмы ясны.

Васілеўскі. Фэнолэгічныя наглядаўні дошыць пашыраны па школах, але яны не выкарыстоўваюцца і зьнікаюць адразу пасля школьных выставак. Прыходзіцца гаварыць не аб арганізацыі гэтых наглядаўняў, а толькі аб іх коардынацыі. Апрацоўка картак бу-

дзе абцяжарваць Акруговыя Т-вы, лепш іх непасрэдна перасылаць у ЦБК. Памойму павінны быць апорныя пункты ў раёне, якія неабходна звязаць з ЦБК і неапорныя, якія могуць звязвацца толькі з акругай.

Касцяняровіч. Неабходна высветліць арганізацыйна-мэтодычныя моманты справы. Калі мы ўкладалі мінімальную праграму фэннаглядаў, нам прыходзілася скарачаць. Поўныя праграмы для спецыяльных фэннаглядаў зьмешчаны ў „Нашым Краі“, напяр, нагляданні за дрэўнай расьлінасьцю. І я не стаяў-бы за павялічэньне аб'ектаў нагляданьня. Ляўчук кажа, што настаўнікі абцяжараны. Я скажу, што чым бліжэй да гораду, тым больш крыку аб гэтым. Па Менскай акрузе настаўнікі не далі ніводнага фэннаглядаў. Правільна кажа Васілеўскі, што нагляданні вядуцца, але іх не выкарыстоўваюць. Нам неабходна дабіцца, каб яны вяліся сьлянамі. Сетку заснаваць зусім магчыма. Мы намерзілі заснаваньне 1-га пункту на раён і я вітаю пажаданьне, высунаўце на Пленуме, каб было два пункты на раёне. Мы тады зможам лепш выявіць выхад ізофэн з Мазырскае акругі ў другую акругу. Па погляду Арышанскага Т-ва лепш было-б, каб ЦБК апрацоўвала гэтыя карткі. А нам здаецца, што Акруговыя Таварыствы павінны быць Акруговымі Таварыствамі і працаваць па статуту. Па прычынах самастойных досьледаў неабходна, каб Акруговы Т-вы самі вялі гэтую працу. У Воршы ёсьць прыродазнаўцы, але яны ня хочуць весьці гэтую працу. Неабходна паслаць гэрбары ў заснаваньня пункты і даць апісаньні аб'ектаў нагляданьня ў „Нашым Краі“.

Зьбіткоўскі. Фэналягічны нагляданьні—паступовыя зьмены зьлё, якія звязаны з павялічэньнем тэмпературы. Кожная зьява мае пачатак, пашырэньне і канец, ёсьць заўсёды паступовае нарастаньне. З гэтае прычыны фэннаглядаў не такія лёгкія, як здаецца. Паасобныя нагляданьні будуць добра весьціся, але будуць адхіленьні. Маса-васьць пунктаў можа выправіць памылкі. Праграма няпоўная, але хацелася „обняць неаб'ятное“ і звязаць з другімі праграмамі. Гэта прывяло к некаторым скарачэньням. Нагляданьні гэтыя справа аматараў, і прывязаньне да сталых пунктаў не палягчае рост справы, а перашкаджае. У „Нашым Краі“ шмат програм, але адказаў няма. Неабходна сувязь аматараў на мясцох з спецыялістамі ў цэнтрах.

Дайкина. Касцяняровіч думае, што Ёнбел-культ можа быць на мясцох. Але гэта песьня далёкіх часоў. Калі даваць шырокія магчымасьці апрацоўваць даныя на мясцох, гэта будзе рызыкоўна. Мы ня ведаем добра, ці падрыхтавана да гэтае тое ці другое Акруговае Таварыства. На настаўнікаў ня трэба вялікіх падзей ускладаць.

Жураўскі. Лік прамойцаў паказвае, што справа блізкая і патрэбная. Мы разумеем, што фэналягічная станцыя ня ёсьць прылада, а толькі чалавек, які хоча весьці нагляданьні. Ня трэба спрачацца, колькі такіх пунктаў неабходна ў раёне. Для нас адзін пункт—гэта мінімум. Курс на шпаркае пашырэньне павінен быць асьцярожным. Раённаму Таварыству відней, дзе трэба пункт паставіць. Местачковая сямігодка мае магчымасьць шырэй працу разгарнуць, бо ў ёй вучні з розных пунктаў раёну. Адносна апрацоўкі нагляданьняў неабходна падкрэсьліць, што Акруговыя Т-вы будуць падагульняць, а ЦБК канчаткова апрацоўваць. Да праграмы зразумела патрэбна тлумачэньне. У далейшым праграму можна пашырыць. Наогул праграма складзена здавальняюча, бо асаблівых супярэчэньняў адносна пунктаў яе ня было.

Ухвалілі: Арганізацыю фэналягічнага цэнтру ў форме камісіі ЦБК лічыць сваечасовай і неабходнай; даручыць Цэнтральнай Фэналягічнай Камісіі арганізаваць сетку фэнапунктаў—з разьлікам ня менш 2 на раён, якія павінны пасылаць свае нагляданьні ў Акруговыя таварыствы на 1 і 15 чысло кожнага месяца; а Акруговыя Т-вы ў ЦБК на 1 чысло кожнага месяца; Фэна-камісіі даручыць друкаваць абагульненьні 3 разы ў год у „Нашым Краі“; даручыць ЦБК надрукаваць патрэбны лік бланкаў першапачатковых нагляданьняў, бланкаў—абагульненьняў, даць апісаньне аб'ектаў нагляданьняў і ўсё гэта разаслаць па мясцох; надрукаваць абагульненьні, і як прэміі, пасылаць наглядальным пунктам.

6. а) інфармацыя аб краязнаўчай справе ў Гомельшчыне.

Даклад т. Мікалаева.

Гомельскае Акруговае Т-ва арганізавалася з быўшага Гомельскага губ. бюро краязнаўства 7 лютага г. г. 27-га красавіка быў скліканы першы агульны сход сяброў т-ва і было абрана праўленьне ў ліку 11 сяброў і рэвізійная камісія ў ліку 3-х чалавек. Лік сяброў т-ва ў сучасны момант 41. У праўленьне пераважна ўваходзяць працаўнікі асьветы і гэта палажэньне ня зусім нормальнае ў адносінах да т-ва, акое будзе працаваць у акруговым маштабе. Праца таварыства вядзецца ў 5 сэкцыях: грамадзка-эканамічнай, культурна-гістарычнай, прыродна-геаграфічнай, школьнага краязнаўства і яўрэйскай культуры. У пэрыодзе афармленьня сэкцыя польскай культуры. У складзе прыродна-геаграфічнай сэкцыі працуе падсэкцыя аховы прыроды, а ў складзе культурна-гістарычнай сэкцыі—Слоўніковая Камісія. Кіраўнікамі сэкцыяў зьяўляюцца сябры праўленьня. Кожная сэкцыя склала плян працы, які зацьвердзіла праўленьне. Грама-

дзка-экономічная сэкцыя сваёй працы не разгарнула, хоць і намеціла зусім канкрэтны план працы. Прычына—адсутнасць да апошняга часу краязнаўчых пунктаў на мясцох. Сэкцыя зрабіла спробу прарэсці абследаванні самагужных прадпрыемстваў пры дапамозе раіпэдсаветаў і саветаў школы, але толькі нізкая частка гэтых арганізацый адклікнулася. Культурна-гістарычная сэкцыя за гэты час правяла чатыры пасяджэнні і на іх абмеркавала пытанні: аб складанні культурна-гістарычнага зборніка аб Гомелі, аб бібліяграфіі Гомельшчыны, аб карыстанні Гомельскімі архіўнымі матар'яламі, аб збіранні слоўніка Гомельшчыны і аб удзеле сэкцыі ў архэалёгічнай экспедыцыі Інбелкульту ў Бердшы Чачэрскага раёну. Летам г. г. па даручэнні сэкцыі сябром яе былі праведзены раскопкі каля Старага Сяла і ва ўрочышчы Астахава Гара Гомельскага раёну. Прыродна-геаграфічная сэкцыя правяла 4 пасяджэнні. Сэкцыя азнаёмілася з пастаноўкай мэтанаглядаўняў у Н. Беліцы, даручыла сябру сэкцыі т. Струніну распрацаваць пытанні адносна гідралёгічных наглядаўняў на Гомельшчыне, пачала збіраць матар'ялы па флэры акругі, паслала ў Горкі свайго прадстаўніка для азнамлення з працай ботанічнага салу. Сэкцыя заслухала такія навуковыя паведамленні: 1) „Геоботанічныя досьледы па рэках Узе, Бялічанцы, Рандоўцы і Кабылянскай балочы“—даклад т. Кужалевіч. Гэты даклад быў зачытан і ў Менску на канферэнцыі па вывучэнні вытворчых сіл; 2) Аб пустазельлі і шкодніках палёў—даклад т. Крылова; 3) Агляд рыбнай гаспадаркі Гомельскай акругі—даклад т. Хіжнякова; 4) Аб бабровых колёніях на Гомельшчыне—даклад т. Хіжнякова. Сэкцыя зрабіла хадайніцтва перад АВК аб неабходнасці закладкі заказніка на Лявонцёўскай дачы, дзе ёсць дзікіх козы, аб ахове старых дубоў на лугох в. Хвёдараўкі і аб неабходнасці аховы колёній баброў у Камарынскім раёне. Акруговым Т-вам праведзена такая арганізацыйная праца. Для папулярызацыі краязнаўства ў газэце „Полеская правда“ надрукавана некалькі артыкулаў і заметак па гэтым пытанні. Праведзены даклады і гутаркі на канферэнцыі сакратароў ячэек КСМ Гомельскага раёну, на нарадзе раіпэдсаветаў, на курсах палітасветпрацаўнікоў Гомельскае акругі. Для арганізацыйнага афармлення краязнаўчага руху на Гомельшчыне была склікана 1-ая Гомельская Акруговая Канферэнцыя краязнаўчых арганізацый, на якой прысутнічала больш 30 сяброў. У сучасны момант, дзякуючы падтрыманню ЦБК, у раёнах Гомельскае акругі створаны ініцыятыўныя групы, якія закладаюць раённыя таварыствы краязнаўства. Так пры дапамозе інструктажу ЦБК заснаваліся раённыя таварыствы краязнаўства ў наступных раёнах

акругі: Чачэрскім, Веткаўскім, Лоеўскім, Камарынскім, Брагінскім, Хойніцкім. Нядаўна яшчэ арганізаваліся таварыствы ў Церахоўцы і Уваравічах. Сродкі Таварыства вельмі значныя і выклічаюцца складаюцца з сяброўскіх адлікаў. Ня ў прыклад іншым Акругам, Гомельскі АВК у мінулым бюджэтным годзе нічога не даваў Акругавому таварыству. Таварыства працавала на вельмі мізэрныя сродкі (149 р. у год) і разгарнуць працу не магло. У гэтым годзе намі складзены каштарыс у суме 3.300 руб., але АВК зацьвердзіў 1500 руб. Гэтая, сума скасавана нарадай акруговых фініспэктароў у Менску. Калі ўдасца абараніць наш каштарыс, дык Таварыства зможа ў гэтым годзе шырака разгарнуць працу. У партфэлі Таварыства ёсць падрыхтаваныя матар'ялы для зборніка „Гомельшчына“.

У х в а л і л і: Інфармацыю т. Мікалаева прыняць да ведама. Даручыць ЦБК арганізаваць грамадскую думку Гомельшчыны вакол пытання аб краязнаўчай працы ў акрузе і зрабіць захад перад адпаведнымі арганізмамі ўлады аб адводзе памяшкання для Гомельскага Акруговага Таварыства Краязнаўства.

Інфармацыя архэалёгічнай камісіі.

Даклад т. Ляўданскага.

Беларусь у фізічна-геаграфічных адносінах для архэалёгіі зьяўляецца надзвычайна цікавай. Праз яе адбываўся ўвесь гандаль у стары час. Тут перакрываўваліся шляхі з Балтыцкага ў Чорнае мора, з усходу на захад. Таксама надзвычайна важна вывучэнне палеоліту і наогул каменнага веку на Беларусі. Палеоліт на Беларусі мае значную цікавасць і для Эўропы, бо ён дае магчымасць знайсці адсутнічаючыя зьвесткі і вырашыць пытанне аб міграцыях плямён. Да рэвалюцыі палеоліт на Беларусі амаль зусім ня быў вядомым. Неабходна таксама вывучаць помнікі на Беларусі, бо яны дадуць магчымасць высветліць межы неславянскіх і славянскіх плямён. З гэтай мэтай неабходна вывучаць курганы, гарадзішчы, селішчы. У гарадзішчах можна адшукаць бытавыя матар'ялы. Архэалёгічная Камісія зараз праводзіць вучот помнікаў, складае карталёгічны каталёг. Неабходна, каб краязнаўчыя таварыствы дапамаглі нам у гэтым. Урэшце неабходна наладзіць ахову помнікаў. Апошнія разбураюцца ўсялякім чынам. Камісія аховы прыроды больш ня існуе, неабходна каб мясцовыя краязнаўчыя арганізацыі ўзяліся за гэтую справу.

У х в а л і л і: Даклад прыняць да ведама. Зрабіць належныя мерапрыемствы, каб наладзіць ахову помнікаў прыроды і старажытнасці на мясцох.

Інфармацыя Мэтбюро Беларусі. (т. Макарэўскі).

У Крыме адбылася вельмі моцнае зямля-трасенне. Украінскае Мэтбюро вывучае межы распаўсюджвання гэтага зьяві. Бязумоўна, зямлятрасенне адчувалася і на Беларусі некаторымі людзьмі. Я звачаваюся да ўсіх вас, асабліва да прадстаўнікоў паўднёвых акруг, зарэгістраваць гэтыя магчымыя выпадкі адчування лёгкіх падземных штуршкоў. Другая просьба: ад імя Геофізычнай службы Беларусі, якая існуе пры Даследчым Інстытуце, прашу як-мага пашырыць сьнегамерныя нагляданні. Па гэтым пытанні я хацеў бы перагаварыць пасля пасяджэння з прадстаўнікамі Меншчыны, Гомельшчыны, Віцебшчыны.

Інфармацыя рэдакцыі газ. „Звяззда“. (тав. Купіцэвіч).

Адзіно з мэт нашай газеты зьяўляецца ўсебаковая інфармацыя нашых чытачоў аб мясцовым жыцці. За апошні час краязнаўчы рух зрабіўся масавым і пачынае ўцягваць усё большы лік рабочых і сялян. Краязнаўства адыгрывае вялікую культурную ролю. Рэдакцыя газеты „Звяззда“ жадае дапамагчы гэтай справе і заклікае ўсіх краязнаўцаў пісаць у газету аб сваёй працы. Для гэтага „Звяззда“ адводзіць значнае месца краязнаўству і просіць пашырыць сярод краязнаўцаў і савецкіх працаўнікоў нашу газету.

Інфармацыя нам. старшыні ЦБК. т. Казака.

Перад зачыненнем Пленуму неабходна сказаць аб нашай чарговай працы. На працягу зімовага перыяду нам прыдзецца звярнуць асаблівую ўвагу на правядзенне акруговых канферэнцый, на якіх мы абгаварым методы працы зімою. Справа ў тым, што ўсё-такі наша праца галоўным чынам праводзіцца зімою, а ўлетку ўсе краязнаўцы раз'яжджаюцца. Падругое, нам неабходна задумацца над тым, якім чынам захаваць наш часопіс „Наш Край“. У мінулым годзе зменшылі каштарыс часопісу, цяпер яго яшчэ больш змяншаюць. З прычыны гэтага нам неабходна павялічыць падпіску на „Наш Край“.

Ляўчук. 2-гі ўсебеларускі Краязнаўчы Зьезд паставіў, каб часопіс быў павялічаны ў разьмеры, каб ня было падвойных №№, а цяпер мы гаворым аб скарачэнні. Гэтага не павінна быць. Трэба дабівацца пэўных сродкаў на гэта.

Крукоўскі. Мая прапанова. — Акруговы Таварыства павінны давесці падпіску на „Наш Край“ да 100 экз. на акругу. Пры гэтай умове высылаць арганізацыям часопіс бясплатна. Неабходна адвесці ў часопісе авансаванае месца акругам для прысылкі матэрыялаў.

Мікалаеў. Неабходна, каб ЦБК умовілася з Політасветай аб выпісцы „Нашага Краю“ для хат-чытальня.

Мялешка. Ад імя Пленуму неабходна прасіць ЦБК павялічыць сродкі на „Наш Край“.

Казак. Адносна павялічэння сродкаў на „Наш Край“ ня прыходзіцца думаць. Была нават тэндэнцыя зачыніць часопіс і неабходна Пленуму падкрэсьліць каштоўнасць „Нашага Краю“. Калі мы хочам захаваць яго, неабходна пашырыць падпіску.

Касьяновіч. „Наш Край“ ня мае сталага бюджэту. Трэба даручыць ЦБК, каб „Наш Край“ меў сталы бюджэт. Падругое, неабходна спыніць бясплатную рассылку „Нашага Краю“. Гэта будзе стымулам для павялічэння падпіскі. Крукоўскі правільна прапануе павялічыць падпіску да 100 экз. на акругу. Памойму неабходна яшчэ тым акругам, якія дадуць найбольшы лік падпісчыкаў да вядомага тэрміну, адвесці спецыяльны № „Нашага Краю“.

У хвалілі: Даручыць акруговым таварыствам давесці лік падпісчыкаў „Нашага Краю“ на сваіх акругах да 100 ў кожнай; даручыць ЦБК дабіцца ў Прэзідыуме ЦБК сталага каштарысу на „Нашаму Краю“; спыніць бясплатную рассылку „Нашага Краю“. Для акругі, якая дасць найбольшы лік падпісчыкаў к 1 студзеня, выпусціць спецыяльны № „Нашага Краю“; даручыць ЦБК пашырыць падпіску на ведамствах.

На гэтым Пленум зачыняецца.

Krajoznawstwo Polskie w chwili obecnej.

Polska praca krajoznawcza na terytorjum B. S. S. R nie jest bynajmniej zjawiskiem nowym. Rozwijała się ona stale od chwili, gdy ustała zawierucha wojenna, a stworzyły się warunki dogodne dla pracy naukowej... W ciągu lat ostatnich tu i owdzie powstawały samorzutnie nieraz sekcje polskie przy okręgowych lub nawet rejonowych organizacjach krajoznawczych. Pracowały one z mniejszym lub większym zrozumieniem swych zadań, mniej lub bardziej systematycznie, zależnie od wiedzy lub energii swych członków i kierowników, lecz zawsze cierpiały na zasadniczą wadę, której przyczyną tkwiła poza granicami ich kompetencji, a mianowicie na chroniczny brak kontaktu pomiędzy sobą, na brak ideologicznego, naukowego, organizacyjnego kierownictwa z centrum. Do usunięcia tej wady w znacznej mierze przyczyniło się w paźdz. z. r. 1926 stworzenie etatu polskiego instruktora CBK, który to etat obsadzony został dopiero od 1 stycznia r. 1927. Odrazu niemal dał się odczuć pewien ruch w skali ogólnobiałoruskiej, oczywiście przedewszystkim w kierunku or-

ганізакыйнм. W полове стычнзла замесчзны зослзл в прасе артыкул—одезвл р. т. „Замжмце ссе спрвл крлжознлвчл“, злвлрлжл- цу шзрег wskлзówek ололнх, долчлзлчлх дзлллносці оролзлцлцл полсклх; днл 21 стычнл- нл влслно кореспондентом полсклм інстрл- цлє до зблрлнл млтерлжлłów в целу створенлл влдлзллу полсклго прлз бллорусклм музеем плнствовым, злс 31/1 інстрлцл до зблрлнл слłów зывей мовы полскей. W млрцу нлвлл- злнл зослл сцлслл контакт з млнскл PTP олрл- млеясовемл сльдмлоллклм. Нлжблрлдзей члзн- не кolkл np. horeckle (прлз інстлтуцле), нлж- енергелчнлелл кореспондентл, постлрлл ссе жл- к нлжрчлелл нлвллжлчл стосункл з центрум л дол- стлрчллл певней ллолсці млтерлжлłów, лннл трлз- млл ссе влчлзеклжлцл... Пелрвлым кроклем в клернлду прелжлсцл зл стлджум оролзлцлцлго до роботл прлктлчнелл, бллл полскл експелдл- цлл фолклорыстлчнл-крлжознлвчл до режону Osipowicklego в ллцу r. b. Нле длл олл, цл прлвдл, млжностл зблдлчл стлн прлцы крлжоз- нлвчнелл режону, гдлж прлплдллл нл цлсл вл- кллцлжнл т. j. в окресле, гдл нлжчлзннеллл прл- цовнлцл нл нлвле крлжознлвчнелл, нлучлцлеле л учнлнлवलє влкорлзлстлн блч нле млглл. Jedнлк, помлоу знлчнлх прелшкld нлтурл злрлвно поллтычнелл, жлк госполрлчнелл, експел- длцлл згрлмлдллл сплрл млтерлжлłów, кллрых олрлцовлнлнє в длнелл члвлл стлнлвл жлдрл прлцы нлуклво-крлжознлвчнелл в центрум. Jed- нлчлеллнє в дллсжлм цллгу рлзвлжл ссе длллл- нлосч оролзлцлцлл, кллрл влчнлеллл собле жл- цел нлжблжшл понлвнл, л жлк нлждоклднлеллл режлстрлцлє вшлзлстлх олсрлдкld полсклх, л злвллчлл стлवलрлзлелл крлжознлвчнлх нл- терлторлжм BSSR. Wлж влчнлеллнл режлстрлцл- млсл блч злнлнелм молм в знлчнлм стлпнлу олрл- тл нл олосблстлм зблдлнл стлну рлчлцл прлз інстрлкторld CBK в целу злллжл- нл нлвлым оролзлцлжл крлжознлвчнлх ллб лнстрлкторлнл жлж лнстнеллжлх.

Dauksza.

Зьблрлнне слоуlнлклवलгл мл- тар'ялу.

Дл 1 клстрлчнлкл злрлгелстрлवलнл ў клнлгл- сллуlнлклवलл клмеллл ўслго 112.165 ллллнлк- клртклслоуlнлх плстлплнлнлжл ў месцл.

Пл акругллх глты млтар'ял рлзлмлркллжл- влшл ў кругллх ллчблх:

Влцлбшчлнл	дл 45.000 к.-сл.
Млншчлнл	„ 15.000 „
Блбрулшчлнл	„ 10.000 „
Млгеллєушчлнл	„ 10.000 „
Сллучлнл	„ 8.500 „
Блрыслшчлнл	„ 7.000 „
Кллнлнлшчлнл	„ 5.000 „
Аршлншчлнл	„ 5.000 „
Гомеллшчлнл	„ 2.500 „

Рлшткл прлплдлє нл Злхлднлню Беллрусь, Млзыршчлнл, Поллзчлнлнл л Смелншчлнлнл.

Млзырсклй Акруговлй Крлзнлнлшчлй орол- нлзлцлйл слбрлнл 20.000 к.-сл., Кллнлнлсклй— 12.000 к.-сл., Аршлншчлй—10.000 к.-сл. З Пол- ллччлнлх длвелдлк нлмл.

З млтар'ялл, шлто мллцлцл ў сллуlнлклवलл Клмеллл, 32.914 клртлк скллдлллжл сллвы, сл- брлнлнл длл Влцлбсклгл крлєвлгл сллуlнлкл.

„Влцлбскл крлєвл сллуlнлкл“ злмлшчлє ў сл- бл 9.703 сллвы.

Члрвенсклм крлзнлнлшчлм М. Шлтернлклм плдлдзлнл ў клмелллу першлл плловл скллдзл- нлгл лм „Члрвенсклгл крлєвлгл сллуlнлкл“ нл ллт. А-Н (5.665 к.-сл.).

З пллслбнлх крлзнлнлшчлх оролнлзлцлй нллблшлх влчлнлчллслл свлелл длплмоглл нл- плсплрлднл клмеллл:

Крлзнлнлшчл глртлк стлдлнтлл Менсклгл Беллрусклгл Плдтлхнлкулм (дл 5.000 к.-сл.).

Крлзнлнлшчл глртлк стлдлнтлл Рлглчлжл- склгл Плдтлхнлкулм (дл 2500 к.-сл.).

Крлзнлнлшчл глртлк стлдлнтлл Млгеллєушчл- гл Клморнлцлсклгл тлхнлкулм (дл 2.500 к.-сл.).

Злплшчлклжл нл мллсллх злрлгелстрлवलнл ў клнлглх сллуlклм. дл 2.100 ллслб.

Влчлзнлчлнл прлмелл нлстлпнлм ллслблм:

Влтынл К. (Млншчлнл—2815 к.-сл.).

Вллчлк Л. (Сллуччлнл—2200 к.-сл.).

Влнлгрлдлвл А. (Блрыслшчлнл—1320 к.).

Глршнлवलчл Слц. (Шлцкл рлелн—1000 к.).

Блблцлклм А. (Млншчлнл—990 к.-сл.).

Клзллшчлклм А. (Влцлбшчлнл—1062 к.).

Клллджл С. (Сллуччлнл—1066 к.).

Клтлнеллчл Ів. (Аршлншчлнл—1747 к.).

Млшчлєлнл Ів. (Млгеллєушчлнл—1178 к.).

Млрлшкл С. (Млншчлнл—1000 к.).

Пллслклм М. (Влцлбшчлнл—2077 к.).

Слржплутлшчлклм А. К. (Сллуччлнл—1357 к.).

Слмцлєлчл П. (Блрыслшчлнл—1455 к.).

Шлшллеллчл А. (Кллнлнлшчлнл—2915 к.).

Услго влдлнл прлмелл 428 р. 30 к.

Рлдлкцлйнлм ллплрлтлм Клмеллл прлрлздл- глвлнл ўслго 35.925 клртлк-сллу ў мейсц.

Нлв. слкрлтрл сллуlнлклвлє клмеллл

М. Бллклл.

Этнлгрлфлчнлх експлдлцлл.

Зл млнулы лкллдлмчнл год лдбллосл З этнлгрлфлчнлх експлдлцлл длл влчлчлнлнл- лл крлелн этнлгрлфлчнлй Беллрусл нл поллнлчл, усхлдзлє л нл поллднл.

Першлл з глтых експлдлцлй, плд клрлу- нлштлм этнлгрлфл А. К. Слржплутлшчлсклгл, ллпллл поллчлнлнл крллул нл Слблсклм, Неллелсклм л Влллсклм плвету б. Влцлб- шчлнл, ллцлпер Пскоуслклй глблрнл. Летлсл- глтул крллул лд ллвлйсклй грлнлцл дл Влл- жл прлрлзлл этнлгрлфлчнл експлдлцлл плд клрлулштлм этнлгрлфл І. А. Слрблвл, л тлму А. К. Слржплутлшчл ўлжл нл слбл прлвеслцл- тут нлклторлх этнллглчнлх нлзлрлнлнл л зьблрлннє фолкллрнлх млтар'ялл, перл- влжнл клзлк л прлклзлк.

Другая экспедыцыя, у складзе этнографа І. А. Сербавы і навуковага супрацоўніка А. А. Шлюбскага, прарэзала паўночна-ўсходнюю краіну Беларусі, па маршруту: Смаленск—Парэчча—Вялікі—Шчучэйск—Возера—Белы—Ржэў, Цвярской губерні. У задачы экспедыцыі ўваходзілі наступныя досьледы: правесці агульна-этнографічныя назіранні краіны, з боку жывой мовы, народнага быту і культуры матэрыяльнай і духоўнай, а таксама збіраньне этнографічных матэрыялаў шляхам запісаў і фатаграфаваньняў.

Трэцяя экспедыцыя, пад кіраўніцтвам лётчэста П. А. Бузукі, ахапіла ўсходнюю і паўднёвую мяжу Беларусі, па маршруту: Рослаў—Бранск—Гомель—Гарадня—Чарнігаў—Лоеў—Рачыца—Мазыр і Тураў да Князьвазерскага раёну.

Акрамя таго, Сербаву на працягу мінулага лета сабраў этнографічныя матэрыялы па Быхаўскім і Прапойскім раёнах, Магілёўскай акругі.

Пленум Мазырскага Акруговага Т-ва Краязнаўства.

27—29 верасня г. г. у Мазыры адбыўся пашыраны пленум Акруговага Т-ва, на якім прысутнічала 10 сяброў ад Акруговага Т-ва, прадстаўнік ЦБК, 8 прадстаўнікоў ад раённых т-ваў, 3 прадстаўнікі ад Мазырскіх школьна-краязнаўчых гурткоў. Пленум заслухаў: 1) справаздачу праўленьня Акруговага Т-ва (даклад т. Крукоўскага), 2) справаздачу Пятрыкоўскага раённага т-ва (даклад т. Краўчанкі), 3) аб нацыянальных элементах у краязнаўчай працы (даклад т. Бабіцкага і Куркевіча), 4) монаграфічнае вывучэньне паселішч (даклад т. Лукашэвіча), 5) аб задачах і чарговай працы культурна-гістарычных сэкцыяў краязнаўчых арганізацый (даклад т. Сіманавы) і 6) аб зборы матэрыялаў для географічнага слоўніка Мазыршчыны (даклад т. Крукоўскага).

За справаздачны год праца праўленьня Акруговага Т-ва была накіравана ў першую чаргу на арганізацыю і афармленьне краязнаўчай сеткі, на папулярызאцыю і вызначэньне зместу працы арганізацыі, а потым ужо на арганізацыю навукова-дасьледчай працы т-ваў краязнаўства. У арганізацыйным напрамку і ў мэтах папулярызאцыі краязнаўчай працы краязнаўчымі т-вамі Мазырскае акругі прароблена такая праца: аформлены раённыя т-вы краязнаўства, закладзены гурткі пры сельсаветах і навучальных установах; акруговым праўленьнем абследаваны і раёнструктаваны 6 раённых т-ваў краязнаўства, праведзены ва ўсіх раёнах раённыя краязнаўчыя канфэрэнцыі і адна акруговая канфэрэнцыя; у мэтах папулярызאцыі

ў самым горадзе на розных сходах і канфэрэнцыях прачытана 22 даклады, а ў адным з раёнаў (Лельчыцкім)—14 дакладаў. Аналітычная папулярызאцыйная праца вялася і другімі райт-вамі. Папулярызאцыя краязнаўчай працы вялася і праз газету; за год акруговым т-вам напісана ў газэце 19 артыкулаў і заметак. У мэтодичным напрамку акруговым праўленьнем прароблена значная праца: на раёнах разасланы пляны працы сэкцыяў, разасланы анкеты і інструкцыі для вядзеньня фэналёгічных нагляданьняў, па гідролёгіі, па апісаньні глін, жалезнае руды, па збіраньні слоўніка жывой мовы, па апісаньні помнікаў старажытнасьці. Праўленьнем выпісана на кожны раён ад 3—5 экзэмпляраў „Нашага Краю“.

Усяго па акрузе 711 сяброў краязнаўчых арганізацый, з іх 502 мужчыны і 209 жанчын. Па партыйнасьці 85 сяброў і кандыдатаў партыі і 149 комсамольцаў. Па профэсійнальнасьці сяброў саюзу працасьветы 355, іншых саюзаў 356. Беларусаў у арганізацыях 546 і яўрэяў 107.

Праца ў краязнаўчых т-вах звычайна вядзецца па сэкцыях: грамадзка-эканамічнай, культурна-гістарычнай, прыродна-геаграфічнай, яўрэйскай. Пры Акруговым Т-ве існуе яшчэ польская сэкцыя. Фотосэкцыя, у задачы якой уваходзіць фатаграфаваньне і зарысёўкі.

Навукова-дасьледчая праца краязнаўчых арганізацый акругі за мінулы год была накіравана на збіраньне краязнаўчых матэрыялаў. Гэтае збіраньне вялося ў 2-х напрамках: 1) для навуковых установаў БССР і СССР і 2) для акруговага т-ва краязнаўства. У галіне грамадзка-эканамічнай арганізацыяй акругі сабраны матэрыялы: слоў жывой мовы 20.135, з іх узятая для слоўніка 8.000 слоў; фальклёру—1.325 №; апісаньняў бытавога характару 26; эканамічнага характару—2. Апрача гэтага сябрамі акруговага т-ва ў 5 раёнах праведзены дыялекталёгічныя досьледы. Акруговае т-ва ўключыла свайго прадстаўніка ў склад экспедыцыі, якую наладзіў Усесаюзны Музей Народнага ведаўства, і такім чынам прадстаўнік т-ва зрабіў 200 зарысавак прадметаў матэрыяльнай культуры і сабраў 20 экспонатаў па гэтай галіне. Частку гэтых зарысавак т-ва аддае музэю народнага ведаўства, у замену чаго ад яго возьме шмат плянаў тыповых сялянскіх двароў і 40 фатаграфічных здымкаў прадметаў матэрыяльнай культуры. Для ІБК на працягу году збіраліся матэрыялы аб самагэграфіі прамысловасьці, монаграфіі паселішч і матэрыялы аб тэхніцы ралініцтва.

У культурна-гістарычным напрамку сабрана: старых дакумэнтаў—5, старажытных рэчаў—20, монэт—76, вынаходак стаянак першабытнага чалавека—22, апісаньняў культурна-гістарычных 45.

У прыродна-геаграфічным напрамку нашы краязнаўчыя арганізацыі найбольш разгарнулі сваю працу. За справаздачны год т-вы акругі далі: фэалягічных нагляданьняў 146, гідралёгічных апісаньняў 62, геабатанічных 40, гэрбарных экзэмпляраў 297, энтомалёгічных 242, мэтаралёгічных нагляданьняў 20, апісаньняў розных глін 50, апісаньняў жалезнай руды—10, палеонталёгічных экспанатаў—5, мінералёгічных экспанатаў—105.

Гідралёгічныя нагляданьні адсылаліся Ленінградзкаму Гідралёгічнаму Інстытуту, фэалягічныя—ЦБК Беларусі і ЦБК РСФСР. Мэтаралёгічныя—Мэтбіюро БССР.

Апрача гэтага прыродна-геаграфічныя сэкцыі складаюць географічны слоўнік Мазыршчыны. Праца гэта толькі распачалася, але ўжо з літаратурных крыніц выбраны апісаньні 87 аб'ектаў.

Яўрэйская сэкцыя Акруговага Т-ва апрацавала інструкцыю па зборы фольклёру, па вывучэньні мястэчак, сабрала да 300 слоў жывой мовы. Польская сэкцыя працы яшчэ не разгарнула.

Фотосэкцыя сфатаграфавала да 50 розных аб'ектаў. У мэтах пашырэння навукова-дасьледчае працы Праўленьне Акруговага Т-ва, краязнаўства вяло перагаворы аб выездзе ў Мазырскую акругу дзьвюх экспэдыцый з цэнтру. На Мазыршчыне мінулым летам былі дзьве экспэдыцыі: 1) экспэдыцыя Краязнаўчага Т-ва БДУ на Тураўшчыну, 2) экспэдыцыя Цэнтральнага Музею Народнага Мазьдзтва ў Маскве па вывучэньні матар'яльнай культуры. У склад 1-ае экспэдыцыі было прыкамандыравана 12 сяброў Тураўскага раённага т-ва і 2 сябры Мазырскага Акруговага Т-ва; у склад 2-ой экспэдыцыі быў прыкамандыраваны 1 сябра Акруговага Т-ва. Значныя гэтых экспэдыцый у нашай працы было вельмі вялікае: яны дапамагалі некаляраі частцы нашых краязнаўцаў кваліфікавацца. Напр., адзін наш краязнаўца, які прымаў удзел у экспэдыцыі БДУ, пасля вынайшоў 17 стаянка першабытнага чалавека. Падругое супольная праца нашых арганізацый з экспэдыцыямі ад цэнтральных навуковых устаноў дапамагла стварэньню прэстыжу, навуковага аўтарытэту нашых краязнаўчых т-ваў.

Заслухаўшы справаздачку праўленьня Мазырскага Акруговага Т-ва, пленум настанавіў: 1) правесці кампанію перавыбараў праўленьняў райт-ваў; 2) падрыхтаваць акруговую краязнаўчую канфэрэнцыю і склікаць яе ў студзені—лютым 1928 г.; 3) наладзіць сэкцыйную працу т-ваў, дзея чаго пажадана сэкцыйную працу праводзіць групамі, якія могуць быць наступныя: па вывучэньні паселішч, саматужных заняткаў, па вывучэньні бюджэту селяніна ці рабочага, па вывучэньні фольклёру і дыялекталёгіі, ботанікі, геалёгіі, архэалёгіі і г. д.; 4) звярнуць вя-

лікую ўвагу на арганізацыю экскурсій і экспэдыцый, наладзіўшы загадзя падрыхтоўку да іх; асабліва неабходна ў склад экспэдыцый навукова-дасьледчых цэнтральных устаноў, якія пасылаюцца на Мазыршчыну, уключаць як мага больш сяброў краязнаўчых арганізацый Мазыршчыны; 5) арганізаваць акруговыя краёвыя музэі, лябараторыю і дасьледчы гарод; 6) наладзіць выдавецкую чынасьць акруговага т-ва краязнаўства, у першую наргу выдаць географічны слоўнік Мазыршчыны і Акруговы краязнаўчы зборнік. Апрача гэтага пленум вызначыў чарговыя працы кожнай сэкцыі Акруговага і раённых т-ваў краязнаўства.

Справаздачны даклад Пятрыкоўскага раённага т-ва краязнаўства падкрэсьліў няспрыяльныя ўмовы для працы. Ня глядзячы на гэта, т-вам за 1926-27 год сабрала: слоў 451, песень 29, фэалягічных абгульненьняў—3, гідралёгічных анкет 3, апісаньняў глін—2, апісаньняў гістарычных—1, апісаньняў прыроды—2, і г. д.

У рэзолюцыі па дакладзе аб нацыянальных элемэнтах у краязнаўчай працы пленум прызнаў неабходным: увесці ў склад праўленьняў райт-ваў упаўнаважаных для выдзеньня краязнаўчай працы сярод польскага і яўрэйскага насяленьня, правесці арганізацыю гурткоў краязнаўства пры насаватах, вывучаць культурна-гістарычныя і бытавыя моманты жыцця наіменшасяцый і наладзіць монаграфічнае вывучэньне 4 селішч (Азарычы, Давыдаўка, Сытні і Аляксандраўкі).

Па дакладзе аб монаграфічным вывучэньні паселішч пленум, абгаварыўшы праграму гэтага вывучэньня, складзеную акруговым т-вам, прызнаў неабходным распачаць вывучэньне гаспадаркі, быту і сацыяльна-гаспадарчых зьменаў у вёсцы за апошнія 60—70 гадоў і падрабязнае высьвятленьне падзей на Мазырскай вёсцы за рэвалюцыйны перыяд. Крыніцамі вывучэньня прызнаны: архіўныя даныя, справачнікі земстваў, матар'ялы сучаснай вёскі, апавяданьні насельнікаў.

Па дакладзе аб чарговай працы культурна-гістарычных сэкцый т-ва краязнаўства пленум настанавіў на працягу гэтага году правесці поўны падлік і апісаньне помнікаў культуры і адначасна наладзіць ахову іх, скласці архэалёгічную карту раёну да 1 чэрвеня г. г., сабраць матар'ялы аб рэзруху раёну, запісаць народную творчасьць у 5 месцах раёну і г. д.

Урэшце па дакладзе аб зборы матар'ялаў для географічнага слоўніка Мазыршчыны пленум прызнаў гэтую працу неабходнай і наадкладна ў мэтах гаспадарчага і культурнага будаўніцтва Мазырскай акругі.

Праца Сеньніцкага раённага таварыства краязнаўства.

Да сьнежня 1926 г. працы амаль не вялося: пасяджэньні не адбываліся, плян хоць і быў складзены, але ня выконваўся.

Цяперашняе праўленьне было абрана ў сьнежні м-цы мінулага году. У склад праўленьня ўвайшлі членамі: Сяргеенка Я. І., выкладчык бел. мовы і літаратуры сямігодка, Вялішчанскі С. М., загадчык 1-й сямігодкі, Макоўскі А. Л., загадчык АПА Райкому КП(б)Б, Міркіна, Б. М., раённы агроном, Ягдэка А. С., выкладчык грамадазнаўства сямігодка, Рамановіч Ф. Ф., настаўнік сямігодкі і Слаўцоў Ю., настаўнік вясковай школы. Такім чынам сувязь з галоўнымі арганізацыямі і ўстановамі была шчыльнай.

З самага пачатку праўленьне падзялілася на рабочы прэзыдыум і агульнае праўленьне, якім былі наданы пэўныя межы ў працы. Так, рабочы прэзыдыум падрыхтоўваў і распрацоўваў усе матар'ялы і пытаньні, а потым выносіў у гатовым відзе на абгаварэньне ў агульнае праўленьне. Такім чынам дасягалася большая прадукцыйнасьць працы.

З самага пачатку праўленьне звярнула ўвагу на павялічэньне ліку членаў і арганізацыю сельсавецкіх гурткоў. К вясне ўжо меліся ў гэтым напрамку значныя, у параўнаньні з тым, што было, дасягненьні — лік сяброў павялічыўся на палавіну — 35 чал., і ў чатырох сельсаветах былі арганізаваны гурткі. Апрача гэтага быў арганізаваны гурток пры Сеньніцкіх школах-сямігодках, які даў значныя вынікі. Рабіліся захады, каб скласці гурток пры Бяліцкай с.-гас. школе, але тут прышлося сустрэцца з неразуменьнем задач краязнаўства з боку некаторых асоб, занятых працай у школе.

За прашоўшы час было склікана тры канфэрэнцыі, з якіх дзьве апошнія далі значныя дасягненьні: звярнулі ўвагу шырокіх колаў грамадзянства на краязнаўчую працу, паказалі некаторыя дасягненьні т-ва.

У самы апошні час вядзецца кампанія за адчыненне раённага музэю і ёсьць досыць пэўная надзея, што памяшканьне будзе пакінута за т-вам. Справа ў тым, што т-ва прымала актыўны ўдзел у сельска-гаспадарчай раённай выстаўцы, дзе быў арганізаваны спецыяльны Краязнаўчы аддзел. Шмат гледачоў гэтага аддзелу выказаліся за тое, каб выстаўка краязнаўства не існавала, як музэй. Гэта дапамагала праўленьню атрымаць за пэўныя ад мясцовых кіруючых устаноў, што памяшканьне застаецца за т-вам.

Апрача гэтага, праўленьню прысуджаны ганаровы ліст за ўмела арганізаваную выстаўку.

У дасьледчай часці праўленьнем распачата праца па наступных галінах: 1. Вывучэньне гісторыі г. Сянно; 2. Зьбіраньне вестак аб месцазнаходжаньні карысных выкапняў у раёне; 3. Зьбіраньне фольклёру; 4. Зьбіраньне вестак па афарбоўцы тканін згодна анкеты ЦБК; 5. Вывучэньне эканомічнага і культурнага стану г. Сянно і вёсак; 6. Зьбіраньне зельніку раёну; 7. Зьбіраньне вестак аб рэволюцыйным руху на Сянненшчыне; 8. Выпраўка карты раёну; 9. Абсьледваньне кірмашоў у г. Сянно; 10. Складаньне архэалёгічнай карты раёну.

Ува ўсіх гэтых напрамках праца вялася і ёсьць досыць шмат матар'ялу, але ён пакуль толькі часткова апрацаваны, бо брак часу не дае весці інтэнсыўна гэтую працу.

Маючы на руках досыць каштоўныя матар'ялы, праўленьне задумала выдаць свой асобны зборнічак, які зьмяшчаў-бы матар'ялы патрэбныя для школ, але ў летні адпачынак, шмат якія сябры прымушаны былі выехаць за межы раёну і праца спынілася. Зараз зноў паўстае гэтае пытаньне і, калі не перашкоджаць якія-небудзь прычыны, дык зборнік будзе выданы.

Зараз праўленьне надпоўнена дабранымі сябрамі і складаецца з наступных асоб — Сяргеенка Я. І., Рамановіч Ф. Ф., Слаўцоў Ю., Сянкевіч А. З., настаўніца вясковай школы, Міркіна Б. М., Паўлоўская жанарганізатар Райкому КП(б)Б і Баканоўскі М., настаўнік сямігадовай школы. Выдзелена асоба для арганізацыі яўрэйскай сэкцыі пры праўленьні — загадчык яўрэйскай школы т. Брук. Складзен плян працы на зімовы пэрыод і зроблен па пляну календарны расклад.

Зараз т-ва складаецца з 79 асоб, з якіх — мужчын 51 ч., жан. 28 чал., партыйцаў і сяброў ЛКСМБ 20 чал., сялян 15 чал. У кожным сельсавеце ёсьць сябры ці корэспондэнты т-ва, якія зараз вядуць працу па заданьні праўленьня, а ў 4-х с/с ёсьць краязнаўчыя гурткі.

Перашкодамі ў працы можна лічыць наступнае: 1. Адсутнасьць грошай; 2. Малы лік сялян, уцягнутых у працу т-ва; 3. Адсутнасьць літаратуры аб мясцовым краі, якая выйшла за апошнія дзесяцігодзьдзі; 4. Малы актыў сяброў т-ва і г. д. Гэтыя перашкоды пакуль яшчэ існуюць, але паступова зьмяншаюцца і ў скорым часе павінны прапацьці.

Я. Сяргеенка.

БІБЛІОГРАФІЯ.

Зорин Н. *Вопрос об этнографическом составе населения Невельского уезда в связи с диалектическими особенностями местного говора, с данными истории местного края и экономическими центрами его тяготения.*

„Познай свой край!“—сборник Псковского Общества Краеведения. Вып. 3. Псков. 1927; стр. 33—64.

Аўтар артыкула, Зорин, мае на мэце высьніць этнографічны склад насельніцтва Невельскага павету, былое Віцебскае губэрні, якое, як вядома, у этнографічнай літаратуры лічыцца беларускім. Кажучы аб спецыяльных экспэдыцыях Інстытуту Беларускае Культуры ў Невельшчыну, Зорин піша: „Мы, Невельскіе краеведы, по мере сил и возможностей, тоже стремились разрешить этот сложный вопрос (национальный). При разрешении первой части вопроса—об этнографическом составе населения нашего уезда—мы шли двумя путями: во-первых, путем тщательного изучения диалектических особенностей местного говора, во-вторых,—путем тщательного изучения фактов прошлого. При разрешении второй части вопроса—об экономических центрах тяготения, мы также шли двумя путями,—во-первых, путем изучения статистических данных экономического состояния нашего уезда в прошлом и настоящим, во-вторых, путем анализа настроений населения нашего уезда, отражаемых в произведениях народного творчества“ (стр. 33).

Пасья разгляду прац Бацюшкава, Карскага, Шахматава, Анучына, Сакалова і некаторых іншых асоб, аўтар рабіць наступных чатыры вывады:

1) твердо установленных и научно обоснованных этнографических границ между северо-великорусскими говорами и белорусскими в наших местах нет;

2) мнения ученых исследователей в этом вопросе расходятся по причине существования таких переходных и смешанных говоров, которые могут быть с равным основанием причислены и к одному и к другому наряду;

3) существующие этнографические и др. карты носят условный, приблизительный характер;

4) Невельский, Себежский и Велижский

уезды мало обследованы в этнографическом отношении (стр. 35).

Зрабіўшы такія вывады аўтар заняўся вывучэньнем мовы Невельскага павету. Навуковы мэтад дасьледваньня мовы (якое, трэба адзначыць: у артыкуле Зорына зьяўляецца самай галоўнай часткай) вельмі прымітыўны: ён бярэ шэраг моўных зьяў Невельшчыны, у тым ліку частку зьяў беларускае мовы, і базуючыся на тым, што яны сустракаюцца іншы раз і ў Вялікарусі, ён, не дасьледуючы чаму яны сустракаюцца ў Вялікарусі, робіць катэгорычны вывад, што мова Невельшчыны вялікаруская, пры такім наіўна-прымітыўным мэтадзе дасьледваньня мовы любую мову можна перахрысьціць у іншую. Што мова беларускіх этнографічных краін наогул, у тым ліку і Невельшчыны, мае русіфізмы, аб гэтым ніхто ня стане спрачацца, гэта ясна кожнаму бесстароннаму воку, якое хоць крыху знаёма з умовамі жыцця гэтых краін; але сур'ёзна мовазнаўца ня стане зрусіфікаваную мову пэўнай часткі насельніцтва, якая атрымана праз расійскую школу, праз расійскую армію, праз расійскія фабрыкі і г. д., лічыць асноўнай мясцовай моўнай стыхіяй. Адсюль і тая незразумелая для Зорына працігласьць поглядаў расійскага мовазнаўства, паводле якіх адны дасьледчыкі гутаркі Невельшчыны і часткі старой Пскоўшчыны лічаць беларускімі (як, напр., акад. Карскі, дэ-Ліўрон. Прайс і інш.), а другія дасьледчыкі гэтыя-ж самыя гутаркі лічаць вялікарускімі (як, напр., папачыцель Віленскага Вучэбнага вучэбнага тэатру Н. Сакалоў і інш.).

Расійскае пахаджэньне мовы Невельшчыны аўтар спрабуе даказаць і пры дапамозе зусім дзіцячых гістарычных довадаў. Ён піша, што „полацка-пскоўска-смаленскія землі засяляліся крывічамі, гаворыць аб гістарычнай і моўнай сувязі насельніцтва гэтых краін, прычым рэзка падкрэсьлівае, што крывічы былі рускім племенем і нічога агульнага з беларусамі ня мелі, што беларусы з часам спрабавалі распаўсюдзіць уплыў свой на поўнач, але беларуская мова спаткаўшыся з крывіцкай мовай не пайшла далей мяжы, якую ў сучасны момант займаюць Себескі, Невельскі, Вялікі паветы і Смаленшчына.

Аўтар трымаецца дарэволюцыйнай тэорыі, якая была абснавана для рускіх політычных і вялікадзяржаўных мэт, што ў грунце ўсіх усходня-славянскіх моваў ляжыць „общерусский язык“, што беларуская мова пачынае зьяўляцца толькі з XIV ст.; з гэтага прычыны ён ня хоча ведаць новага асьвятленьня моўных і нацыянальных фактаў, якія адмаўляюць існаваньне „общерусского языка“, якія высуваюць пытаньне аб самастойным разьвіцьці беларускай і украінскай моваў і залежнасьць ад іх афармленьня пазьнейшай—вялікарускай мовы; аўтар ня хоча ведаць, што галоўным славянскім пляменьнем, якое лягло ў грунт сучасных беларусоў, і былі якраз *крывічы*, патамкаў якіх ён ня хоча назваць беларусамі; ён ня ведае таго, што ў некаторай частцы беларускай літаратуры да назоў: „беларус“, „беларусь“, „беларускі“ ўводзяцца раўналеглыя назовы: „крывіч“, „крывічанскі“, „крывія“, як гістарычна больш падыходзячы для народу. А калі-б Зорын не захоўваў усіх гэтых акалічнасьцяў, яны-б далі новае накіраваньне яго працы, ён-бы тады ня пісаў, што на Невельшчыне моўная „крывическая стихія“ (с. 55), а не беларуская.

Паміж іншым Зорын піша: „В большей части говора Невельского уезда и пещокающих смешанно-переходных говорах Смоленской губ. (уездов—Смоленского, Ельнинского, Поречского, Красненского, Духовицкого, Бельского, Рославльского) мы находим много общих черт, сразу бросающихся в глаза“ (стр. 55)—так, бясспрэчна, падобнага паміж Смаленшчынай і Невельшчынай шмат чаго як з боку сьлядоў памятнай царскай русіфікацыі, так і з боку беларускасьці гэтых наветаў. На абавязку дасьледчыка ляжыць навуковае аддзяленьне наносных выпадковых, нехарактэрных для краю элемэнтаў, ад культуры асноўнай. Гэтага не зрабіў Зорын.

Проф. П. Бузук, навукова бесстаронна вывучаючы мову Невельшчыны ў 1926 г. знаходзіць асноўнай моўнай стыхіяй Невельшчыны—якраз стыхію беларускую (Бузук. Да характарыстыкі паўночна-беларускіх дыялектаў. Гутаркі Невельскага і Вяліскага наветаў. Менск, 1926). Каб вывесці якісьць моўных фактаў Зорына, прывяду адно параўнаньне.

Зорын, кладучы ў грунт свайго дасьледваньня матар’ялы здабытыя з прыпевак і іншых падобных малакаштоўных крывіч, на стар. 49 піша: „что в Невельском говоре нет дзеканья, это не наше только наблюдение,—об этом говорят и ранейшие исследователи и русские и белорусские“. А ў проф. Бузука, які пры дасьледваньні мовы ў той самы час, калі яе дасьледваў і Зорын, браў пад увагу ўсё этнографічныя моманты, чытаем адносна гэтае зьявы зусім іншае: „Дзеканьне і цеканьне, паўночная граніца якой

заходзіць далёка ў Пскоўскую губ., у Невельскім павеце трымаецца вельмі моцна, так што я ня лічу нават патрэбным падаваць прыклады. Між іншым, усюды на станцыях і ў самым Невелі дзekaе і цekaе нават таі інтэлігенцыя, якая імкнецца гаварыць парасійску“ (с. 6-7).

Гэтага прыкладу, якіх можна сабраць шмат, досыць, каб з поўным недавер’ем аднесьціся да ўсіх „вучоных“ меркаваньняў і вывадаў Н. Зорына.

Далей чытаем у Зорына: „наиболее точным барометром настроения являются песни...“ (с. 62), якія аўтар часткова падае, як прыклады народнай творчасці. Кожны этнограф ведае, што прыпеўкі зьяўляюцца новым відам народнай творчасці, які ў вялікай колькасьці заносіцца да нас з Вялікарусі, які ня мае абсалютна ніякай значнасьці пры вызначэньні нацыянальнасьці—выяўленьні асноўнай старадаўняй народнай культуры, як наносны, чужы элемэнт. Зорын, як відаць, заўмысьля не паказвае старадаўняй абрадавай песьні...

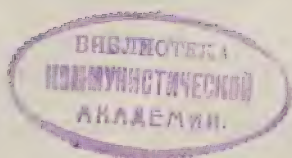
Да ведама Зорына павінен давесці, што для выяўленьня нацыянальнага складу насельніцтва прыпевак і прыкладаў з зрусіфікаванай мовы малавата; для вырашэньня гэтага вельмі складанага і адказнага пытаньня бяруцца пад увагу не выпадковыя даныя, а ўсе этнографічныя асаблівасьці мясцовасьці. Возьмем, напр., этнографічна музычнае вывучэньне Себежчыны і Невельшчыны, якое ў 1926 г. зроблена было музычным этнографам А. Грыневічам. У яго справядлачы чытаем, напр., наступнае: „Записи малёдий і тэксты песень рабіліся мной наводне таго, які яны чуліся на месцы. Для працы запрашаліся пераважна жанчыны, якія, агулам ведама, найбольш ведаюць песень. Вялікага выбару з іх аднак ня было, бо з ростам культуры як народныя песьні, так і песнахоры хутка выводзяцца. Да рэчы сказаць, такое зьявіцца нагадваецца няпер ня толькі на блізкіх шляхох да Ленінграду і Масквы, але ўжо і ў асяродку Беларусі. Як відаць з гэтага, выміраньне народнай песьні ідзе хуткім тэмпам, і на пачатку працы пры такіх мясцовых умовах, мне здавалася, што даўнейшую крывіцкую песьню шукаць на паграніччэ этнографічнае Беларусі ўжо зусім позна. *Аднак, наперакор спадзеям песьні знайшліся і нават у чыстым відзе.* Гэта пацвярджаецца ня толькі аналізам характару саміх песень, але і параўнаньнем іх з вядомымі друкаванымі матар’яламі з месц прылеглых да левабярэжжа Заходняй Дзвіны на захад ад Віцебску. дзе крывіцкая песьня захавалася ў больш чыстым відзе (параўнай сабраныя матар’ялы з песьнямі Дзісеншчыны ў VII сшытку прац Е. Раманавана „Белорусские народные мелодии“ 1910 г., з песьнямі Лепельшчыны ў зборніках „*Беларuskije piesni z notami*“, 1910 г. і „На-

родны сьпеўнік" 1920 г. А. Грыневіча). Гэтую схожасьць найбольш яскрава паказваюць песьні з паўднённа-заходняй часткі Себескага павету. Тут мы знаходзім схожасьць ня толькі мотываў і тэксту, але і самой мовы... Мэлёды песьні паволі губяць сувязь з мотывамі левабярэжжа Дзвіны на захад ад Віцебску і ад Невеля зьбліжаюцца ўжо па сваім характары да песьні крывічоў усходняй Віцебшчыны больш-менш усёй Смаленшчыны"...

Гэтая кароткая выпіска паказвае на аднолькавасьць народнай мэлёды на тэрыторыі этнографічнае Беларусі і адначасна яна кажа за тое, што шэраг падобных дробных праяў у матэрыяльнай і духоўнай культуры, якія абавязкова трэба вывучаць, на якія не зьвярнуў увагу Зорын, даюць малюнак цэласнасьці народнае культуры на абшарах усяе этнографічнае Беларусі.

Ал. Шлюбскі.

Выдавец—Інстытут Беларускае Культуры.

Рэдактар—З. Бядуля.

Члены Рэдакцыі:

{ М. Бялуга.
А. Казак.
М. Каспяровіч.

ЗЬМЕСТ.

Стар.

1. ЦБК.—Да ўсіх сяброў краязнаўчых арганізацый . . . 3
2. В. Самцэвіч.—Краязнаўства ў політасьветнай працы. . . 5
3. М. А. Фрыдэ.—Колекцыі па этнографіі беларусаў у Этнографічным аддзеле Рускага Музею. . . 8
4. М. Мялешка.—Краязнаўства і архівы Беларусі . . . 14

МАТАР'ЯЛЫ З МЕСЦ.

5. П. Стрыгуцкі, В. Самцэвіч.—Шкляная гута імя Домбала ў Н.-Барысаве . . . 18
6. У. Уладзіміраў.—Лекавыя расьліны ў народнай мэдыцыне Барысаўскае акругі . . . 28

АНКЕТЫ, ПРОГРАМЫ, ІНСТРУКЦЫІ.

7. Плян працы Раённага таварыства краязнаўства. . . 34
8. Арганізацыя мэдычна-санітарнага вывучэньня вёскі . . . 37
9. Аб арганізацыі фэнолёгічных нагляданьняў . . . 39

Х Р О Н І К А.

10. Протокол Пленуму Цэнтральнага Бюро Краязнаўства (23—25, X, 27) . . . 42
11. Krajownictwo polskie w chwili obecnej . . . 50
12. Зьбіраньне слоўнікавага матар'ялу . . . 51
13. Этнографічныя экспэдыцыі . . . 51
14. Пленум Праўленьня Мазырскага Акруговага Таварыства Краязнаўства . . . 52
15. Праца Сеньненскага Раённага Таварыства Краязнаўства . . . 54

БІБЛІОГРАФІЯ.

16. Н. Зорин.—Вопрос об этнографическом составе населения Невельского уезда . . . 55

ВЫСТАЎКА КРАЯЗНАЎЧЫХ ФОТОГРАФІЙ І ЗАРЫСОВАК.

ЦЭНТРАЛЬНЫМ БЮРО КРАЯЗНАЎСТВА разам
з БЕЛАРУСКІМ ДЗЯРЖАЎНЫМ МУЗЭЕМ

— БУДЗЕ НАЛАДЖАНА —

ў тэрмін ад 15 красавіка да 15 траўня 1927 г.

ВЫСТАЎКА

КРАЯЗНАЎЧЫХ ФОТОГРАФІЙ і ЗАРЫСОВАК.

ВЫСТАЎКА МАЕ МЭТАЮ: а) выявіць дасягненні ў справе фотографавання і зарысавання розных краін БССР, а таксама запасы краязнаўчых ілюстрацыйных матэрыялаў; б) звярнуць увагу на значэнне рысунку і фотографіі для краязнаўчай працы.

Удзел у выстаўцы прымаюць дзяржаўныя інстытуцыі, краязнаўчыя арганізацыі, фотографічныя гурткі, аб'яднанні фотографаў, аб'яднанні мастакоў, краязнаўцы, мастакі, фотографы, аматары, калекцыянеры і інш.

Зарысоўкі (алоўкам, пастэллю, пяром, экварэлью) і фотографіі будуць прымацца на тэмы: а) беларускі краявід; б) жывая і няжывая прырода (звыяры, жывёлы, птушкі, каменны, расліны; іх групы, адзінкі, часткі); в) тып беларуса: жанчыны, дзяўчыны, мужчыны, хлапца, дзіцяці; г) беларускі народны касцюм мужчынскі і жаночы, як будны, так і святачны; д) мужчынскія і жаночыя галаўныя ўборы: чапцы, наміткі, шапкі і да т. п.; е) беларус за працай і яго вырабы; ё) тыповыя беларускія будынкі—прыватныя, грамадскія, культавыя; э) нутранае ўбранне і абсталяванне хат; ж) деталі будынкаў; з) музычныя інструменты і музыканты; і) беларуская прамысловасць; і) беларуская вёска і горад; к) нацыянальныя меншасці—адпаведна вышэйшым раздзелам.

За лепшыя экспанаты будуць выдавацца дыплёмы I і II разраду. Зарысоўкі і фотографіі прымаюцца да 10 красавіка 1928 г. Перасылка іх у ЦБК і назад—бясплатная. Кожны экспанат павінен мець пры сабе весткі: назву, дату, мясцовасць, аўтара і ўласніка рэчы, а на партрэтах да таго—прозвішча асобы. Фотографіі пажадана мець у 2-х экзэмплярах. Краязнаўчыя арганізацыі павінны паклапаціцца, каб іх мясцовасць і яе жыццё былі добра паказаны на выстаўцы.

Рэчы пасылаць: Менск, Чырвонаармейская, 3, Дзяржаўнаму Музею або: Менск, Рэвалюцыйная, 21, ЦБК.

Пры пасылках павінен быць сьпіс рэчаў.

РЕДАКЦИОННО-ИЗДАТЕЛЬСКИЙ ОТДЕЛ ГОСПЛАНА БССР.

Минск, пл. Свободы № 5, тел. 2—84.

Во всех книжных магазинах Белгосиздата и на складе РИО продаются следующие издания:

1. Проф. П. Тутковский—Геологический очерк Минской губ., вып. 1-й—1916 г.,—ц. 1 р. 50 к.; вып. 2-й 1925 г., ц. 2 р.;
2. Бюллетень Госплана БССР, 1925 г., ц. 1 р. 50 к.;
3. Г. Гарэцкі—Народны прыбытак Беларусі—1926 г. ц. 1 р. 50 к.;
4. Проф. М. Довнар-Запольский—Народное Хозяйство Белоруссии (1861—1914 г.г.) 1926 г., ц. 2 р. 50 к.,
5. Материалы по вопросу районирования Западной Области, вып. 1-й—Гомельская губ.—1926 г., ц. 1 р. 25 к.;
6. Б. Архангельский—Укрупненная БССР—1927 г.—ц. 60 к.;
7. Комплекты журнала „Савецкае Будаўніцтва“ за 1926 г., ц. 10 р.

ВЫШЛИ ИЗ ПЕЧАТИ и ПОСТУПИЛИ В ПРОДАЖУ:

№ 10 журнала „Савецкае Будаўніцтва“.

НОМЕР ЦЕЛИКОМ ПОСВЯЩЕН ДЕСЯТИЛЕТИЮ ОКТЯБРЯ.

СО Д Е Р Ж А Н И Е:

- В. Кнорин.—Великий этап и наши задачи.
Н. Голодец.—О некоторых задачах в хоз. работе.
М. Карклин.—По пути роста и укрепления.
Зьм. Прышчэпаў—Нашы дасягненні ў аграрнай політыцы.
А. Баліцкі.—Культурнае будаўніцтва да 10-й гадавіны.
А. Хацкевіч.—Агульныя вынікі правядзення беларусізацыі да дзесятай гадавіны Кастрычні. рэвол.
С. Карп.—Усиление промышленного развития.
А. Сташэўскі.—Становішча комунальн. будаўніцтва, ахова і нагляд за ім к дзесяцігодзьдзю Кастрычнікавай рэвалюцыі.
И. А. Петрович.—Бюджет БССР к десятилетию Октябрьской революции и дальнейшие его перспективы.
А. М. Каплан.—Местная электрификация и др.

Журнал богато иллюстрирован. Цена отдельного номера—1 р.

Материалы к пятилетнему перспективному плану народного хозяйства БССР на 1927-28—1931-32 г.г. 430 стр., ц. 1 р. 50 к.

Продолжается подписка на журнал „САВЕЦКАЕ БУДАЎНІЦТВА“ на 1927 г.

Условия подписки: 1 год—10 р.; 1/2 г.—5 р. 50 к.; 3 м-ца—3 р.

При направлении организац. заказов не менее чем на 10 р. непосредственно в РИО Госплана, предоставляется скидка в 25%.

Падпісвайцеся НА САМУЮ ДЗЕША-
ВЕЙШУЮ ў СССР

ПОПУЛЯРНУЮ СЯЛЯНСКУЮ ГАЗЭТУ

„Беларуская Вёска“.

Кожны гадавы і паўгадавы падпішчык „Беларускай
Вёскі“ дармова атрымае

**ВЯЛІКІ СЯЛЯНСКІ БЕЛАРУСКІ
НАСТОЛЬНЫ КАЛЯНДАР**

=== на 1928 год. ===

ПАДПІШЧЫКІ „БЕЛАРУСКАЙ ВЁСКІ“ дармова
атрымоўваюць дадаткі да газеты:

ШТОМЕСЯЧНА ЧАСОПІСЬ

«ЧЫРВОНЫ СЕЙБІТ»

і кожны тыдзень коопэрацыйную газету

«СПАЖЫВЕЦКАЯ КООПЭРАЦЫЯ»

„Бел. Вёска“ на год каштуе 1 р. 80 к.

на паўгода „ — р. 90 к.

на тры м-цы „ — р. 45 к.

ПАДПІСКА ПРЫМАЕЦЦА на пошце, ва ўсіх хатах-
чытальнях, загадчыкамі кіно-перасовак, усімі спажы-
вецкімі таварыствамі, усімі селькорамі і ўпаўнава-
жанымі канторы.

ПРЫМАЕЦЦА ПАДПІСКА на 1928 год
НА ВЯЛІКУЮ БЕЛАРУСКУЮ ЧАСОПІСЬ ЛІТАРАТУРЫ, ПАЛІТЫКІ, ЭКОНОМІКІ, ГІСТОРЫІ

СЁМЫ ГОД
ВЫДАЊНЯ

„ПОЛЫМЯ“

СЁМЫ ГОД
ВЫДАЊНЯ

пад рэдакцыяй: **З. Жылуновіча** (адказны рэдактар), **М. Зарэцкага** і **Я. Ліманаўскага**

У часопісі прымаюць удзел самыя выдатныя беларускія літаратурныя
— і навуковыя сілы. —

Часопісь „Полымя“ выходзіць раз у паўтара месяцы
(8 кніжак на год) разьмерам кожны нумар 12—14 друкаваных аркушаў.

3 ПЕРШАЙ ПАЛОВЫ 1928 году НАМЕЧАНА ДА ДРУКУ:

ПРОЗА: Я. Неманскага—„На рубяжы сталецьця“, роман; І. Бэхэра „(chclі CN 3: As Lewisit) (Адзіная справядлівая вайна), роман, забаронены да друку ў Нямеччыне. Цішкі Гартнага—„Крыжавыя дарогі“ (3-я частка, раману „Сокі паліны“); Тараса Гушчы—„У палескай глушы“ (У глыбі Палесься), 3-я частка, аповесць; Я. Ліманаўскага—„Над абрываў“, аповесць; В. Каваля—„Палын“, аповесць і цэлы шэраг інш. апавяданьняў розных аўтараў.

ПОЭЗІЯ: Якуба Коласа—„На шляхох волі“, поэма; Т. Кляшторнага—„Сусьветы“, поэма; Андр. Александровіча—„Цэнні на сонцы“, поэма; А. Дадура—„Байкал“, поэма
ВЕРШЫ: Янкі Купалы, І. Бэхэра, В. Маракова, М. Грамыкі і інш.

Апрача зьмешчаных матэрыялаў па літаратуры, палітыцы, эканоміцы, гісторыі „ПОЛЫМЯ“ на сваіх старонках дае багаты кнігапіс, поўную хроніку культурнага жыцця СССР і заходня-эўрапейскіх краін.

Гадавыя падпісчыкі на „ПОЛЫМЯ“ на 1928 г., атрымоўваюць па выбары бясплатна літаратурны дадатак: АДЗІН КОМПЛЕКТ „ПОЛЫМЯ“ або „МАЛАДНЯКА“ за 1926 г., ці 1927 г., альбо замест комплектаў „ПОЛЫМЯ“ ці „МАЛАДНЯКА“ пяць кніжак на беларускай мове:

ЕМ. ЯРАСЛАЎСКАГА—Жыцьцё і праца Леніна. **Л. КАГАН** Нацыянальны вызваленчы рух на Ўсходзе. **КЕРЖАНЦАВА**—3 гісторыі РКП(б). Зборнік „Заходняя Беларусь“ і „Інтэрпэляцыі беларускіх паслоў у польскім сойме“

Паўгадовыя падпісчыкі атрымоўваюць у дадатак **НАСЫЦЭНЫ КАЛЯНДАР** на 1928 год і **ДЗЬВЕ** з памянёных вышэй кніжак

Акрамя таго, гадовым падпісчыкам прадастаўляецца рассрочка з уплатаю:
1 студзеня—4 руб., 1 ліпеня—3 руб. 50 кап.; 1 кастрычніка—2 руб. 50 кап.
Паўгадовым: 1 студзеня—3 руб.; 1 ліпеня—2 руб.

Падпісная цана: на год—10 р., на 6 м-цаў—5 р., на 3 м-цы—2 р. 50 к.

Падпіска прымаецца: У рэдакцыі часоп. „ПОЛЫМЯ“ (Менск, Савецкая, 63); у Цэнтральнай кнігарні Белар. Дзяржаўнага Выдавецтва (Менск, вуг. Ленінскай і Савецк.); ва ўсіх акруговых аддзяленьнях Бел. Дзярж. Выдавецтва; ва ўсіх паштовых аддзяленьнях і ў канторы падпіскі на газеты „Правда“ і „Известия“ (Менск, Савецкая, 61), у канторы газеты „Беларуская Вёска“ (Менск, Савецкая, 63) і яе ўпаўнаважанымі і селько-рамі ва ўсіх раёнах БССР.

■ ■ ПАДПІСВАЙЦЕСЯ ■ ■

НА ДВУХМЕСЯЧНУЮ ЧАСОПІСЬ
ЛІТАРАТУРЫ, МАСТАЦТВА І КРЫТЫКІ.

„УЗВЫШША“

на 1928 год

— (другі год выдання) —

„Узвышша“ змяшчае романы, аповесці, новэлі, поэмы, драмы, сатыру, беларуск. і іншакраёв. поэтаў і пісьменьнікаў.

„Узвышша“ шырока высвятляе пытаньне тэорыі, крытыкі і практыкі ўсіх галін пролетарскага мастацтва.

„Узвышша“ друкуе рэцэнзіі і водгукі на новыя кнігі прыгожага пісьменства як беларускага, так і іншакраёвага

„Узвышша“ шырока інфармуе аб мастацкім літаратурным жыцці краін СССР і замежных.

У „Узвышшы“ супрацоўнічаюць профэсары, крытыкі і тэорэтыкі мастацтва БССР, расійскія, украінскія і іншыя.

„УЗВЫШША“ БУДЗЕ ВЫХОДЗІЦЬ
памерам ад 12 да 15 друкаваных аркушоў

Умовы падпіскі:

На 1 год (6 нумароў) 7 р. На паўгода (3 нумары) 4 р.

Кошт асобнага нумару ў продажы 1 р. 50 к.

За даплату 3 руб. гадавыя падпішчыкі атрымаюць поўны комплект „Узвышша“ за 1927 г. (6 нумароў).

Адрас: Менск, Савецкая вуліца № 63.